Микола Андрощук-“Вороний”

ЗАПИСКИ ПОВСТАНЦЯ

ЛІТОПИС УПА
СЕРІЯ “ПОДІЇ І ЛЮДИ”

КНИГА 13

LITOPYS UPA
Series “Events and People”
Book 13

Mykola Androschuk “Voronyi”

NOTES OF THE INSURGENT

Editor
Ihor Marchuk

Toronto – Lviv Litopys UPA 2011

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ
Серія “Події і люди”
Книга 13

Микола Андрощук-“Вороний”

ЗАПИСКИ ПОВСТАНЦЯ

Редактор
Ігор Марчук

Торонто – Львів Видавництво “Літопис УПА” 2011

УДК 94(477)
ББК 63.3(4УКР)-54
А 66

Микола Андрощук-«Вороний». ЗАПИСКИ ПОВСТАНЦЯ

Книга спогадів Миколи Андрощука-«Вороного» охоплює період з весни 1943 р. по весну 1944 р. і подає широку картину дій українських повстанців на південній Волині. Автор приймав безпосередню участь у тих подіях і зустрічався з багатьма повстанськими командирами — Д. Клячківським – «Климом Савуром», П. Олійником – «Енеєм», М. Свистуном – «Ясеном». Про славних повстанських командирів та про чисельні бої з німецькими підрозділами, найбільший бій загонів УПА та військ НКВС на Гурбах і важкий Північний рейд міститься інформація на сторінках цього видання.

Mykola Androschuk «Voronyi». NOTES OF THE INSURGENT

The memoirs of Mykola Androschuk — «Voronyi» encompass the one-year period of spring 1943 to spring 1944 and shed light on the broad spectrum of activities of the Ukrainian insurgents in southern Volyn'. The author participated in these actions and over the course of his service met with a number of insurgent commanders, namely D. Kliachkivskyi – «Klym Savur», P. Oliinyk – «Enei», and M. Svystun – «Yasen». The publication also features information on the renowned insurgent commanders, the numerous battles with German detachments, the largest battle between the UPA units and NKVD forces, and the difficult Northern Raid.

РЕДАКТОР
Ігор Марчук

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ РЕДАКТОР
Петро Й. ПОТІЧНИЙ

Ориґінал-макет
Петро Клим

ISBN 978-966-2105-27-8 (Ukraine)
ISBN 978-1-897431-28-3 (Canada)

© Літопис УПА, 2011
© Litopys UPA, 2011

Фундатором цього тому є

Борис Галаган — “Ярко”

ВСТУП

Опрацьовуючи матеріали з історії ОУН та УПА на Волині, які зберігаються у Галузевому Державному архіві Служби Безпеки України (м. Київ), вдалося виявити понад 30-ти сторінковий машинопис спогадів під назвою «Записки повстанця»[1]. Під текстом стояв підпис «Леонід» та дата — зима 1948 р. При уважному вивченні спогадів стало зрозуміло, що їхнім автором є повстанський командир, один з перших організаторів УПА на південній Волині Микола Андрощук, який користувався у той час псевдонімом «Вороний».

Про життєвий шлях автора споминів не одразу вдалося зібрати достатньо інформації. Виявилося, що Андрощук Микола Артемович народився 8 грудня 1913 у селі Дермань-1 Здолбунівського району Рівненської області. Навчався у Дерманській шко-

Дермань. Краєвид с. Дермань, де народився
М. Андрощук-«Вороний».

[1] Галузевий державний архів СБУ (Далі — ГДА СБУ). — Ф. 13. — Спр. 372. — т. 48. — Арк. 274-309.

лі, де закінчив 7 класів. Вже у 30-их рр. XX-го століття його родина замешкала на хуторі Озера села Розваж сусіднього Острозького району. Від 1934 року Микола вливається в ряди ОУН. Активно працює в Українському доброчинному товаристві, яке діяло у 1933-36 рр. в Острозі. Його зверхники по ОУН пропонували Миколі у 1936 очолити осередок українських націоналістів у Острозі. Та він відмовився, сказавши, що ще замало вишколений для такої відповідальної посади. 7 грудня 1938 року польська поліція заарештувала Миколу Андрощука за приналежність до ОУН і ув'язнила в Острозькій в'язниці. 20.03.1939 року вироком Рівненського окружного суду молодий чоловік був засуджений на 2 роки з завішенням виконання вироку на 5 років і сплатою штрафу 80 злотих[2]. Від більш суворішого покарання врятував його дивний факт, як зазначено в його кримінальній справі — весною 1938 року змінив православне віросповідання на римо-католицьке[3].

На початку 1940 року, після масових арештів НКВС учасників ОУН на Волині, М. Андрощук переходить таємно радянсько-німецький кордон і опиняється на території окупованої німцями Польщі, де активно працює в ОУН та проходить спеціальний розвідувальний вишкіл.

У липні 1941 р. М. Андрощук повертається разом з похідними групами ОУН і включається у налагодження роботи місцевої української адміністрації. Він був призначений комендантом української народної міліції в Мізоцькому районі. Коли німці у жовтні 1941 р. всюди ліквідовують станиці української міліції і перетворюють її на поліцію, Микола отримує завдання від ОУН працювати у цій ділянці надалі і таємно вишколювати хлопців для подальшої збройної боротьби. У квітні 1942 р. він був заарештований німцями, потім звільнений і повернутий на попередню посаду. У березні 1943 р. разом із підлеглими йому поліцейськими (близько 50 осіб) втікає зі зброєю і створює один з перших відділів УПА на Мізоччині, який очолюють «Залізняк» та «Сталевий». М. Андрощук під псевдонімом «Вороний» організовує розвідувальну мережу в цьому регіоні. З червня створює

---

[2] Державний архів Рівненської області. — Ф. 33. — Оп. 9. — Спр. 2104. — Арк. 2-10.

[3] Ймовірно, це пов'язано з насильницьким переведенням православних на Волині, які проживали у прикордонній смузі, на римо-католиків. Приймали у цьому активну участь поліція та польські прикордонники.

окремий відділ польової жандармерії при штабі південної групи УПА під командуванням «Енея», який вже восени 1943 р. нараховував понад 100 вояків. Десь восени того ж року «Вороний» проходить шеститижневі курси слідчих Служби безпеки (СБ), які проводив керівник СБ проводу ОУН М. Арсенич-«Михайло». З цього періоду його діяльності збереглося кілька оригінальних звітів, які опубліковані «Літописом УПА»: «Звіт з діяльности ПЖ за час від 10.12. до 20.1943 р.», «Звіт з діяльности ПЖ за час від 1.12. до 31.12.1943 р.» та «Звіт з діяльности ПЖ від 1.1.1944 р. до 1.10.1944 р.» за підписом КПЖВО (Комендант польової жандармерії воєнної округи) «Вороний»[4].

Весною 1944 р. польова жандармерія розформовується, а всі старшини та рядовики переходять працювати у військову СБ (ВСБ), яка підпорядковується керівнику СБ ВО «Богун» Миколі Козаку-«Смоку».

Як свідчать документи радянських карально-репресивних органів, «Вороний» згодом працює у підпіллі ОУН під керівництвом референта СБ, а згодом і керівника всього підпілля ОУН на Волині та Поліссі М. Козака-«Смока». Протягом літа-осені 1944 р. він часто разом зі своєю охороною з'являється у селах Дермань-1 та Дермань-2. Одна з доповідних записок про проведення оперативних заходів НКДБ у с. Дермань Мізоцького району Рівненської області протягом 10-15 листопада 1944 р.[5] містить інформацію про те, що на той час у зазначеному селі перебували референт СБ крайового проводу М. Козак-«Смок» та його заступник, колишній керівник польової жандармерії південної групи УПА М. Андрощук-«Вороний», керівник центрального зв'язкового пункту ОУН «Славко», окружний провідник ОУН «Свирид» та багато інших. Зі слів агентури НКДБ, згадані вище керівники за день до операції помітили рух військ НКВС у напрямку с. Дермань і тому швидко залишили цей населений пункт, відійшовши у невідомому напрямку. У подальшому М. Андрощук займає посаду старшого слідчого референтури СБ крайового проводу ОУН на ПЗУЗ і користується псевдонімом «Петро». За іншими даними з 1945 р. по 1948 рр. він був заступником керівника СБ крайового проводу ОУН на ПЗУЗ.

---

[4] Літопис УПА. Нова серія. Волинь і Полісся: УПА та запілля. — Київ - Торонто, 1999. — т. 2. — с. 385-393.

[5] ГДА СБУ. — Ф. 65. — Спр. С-7439. — Арк. 26-28.

274

ЗАПИСКИ ПОВСТАНЦЯ

- 1 9 4 8 -

Обкладинка спогадів М. Андрощука-«Вороного».

Перебування у вогких криївках та постійна напружена атмосфера підпілля спричиняють у М. Андрощука захворювання на туберкульоз. Тому його переводять на більш легшу ділянку праці — орієнтовно з 1948 р. він очолює друкарню Волинського крайового проводу ім. Клима Савура, яка була виявлена співробітниками МДБ у лютому 1949 р поблизу с. Пітушків Млинівського району Рівненської області. Але персоналу друкарні вдалося залишити викритий бункер і врятуватися. «Петро» повертається на південну Рівненщину і переховується у селах Мізоцького та Острозького районів, займає посаду керівника технічної ланки, а за іншими даними референта СБ Рівненського окружного проводу ОУН. Станом на травень 1952 р. Рівненське обласне управління МДБ проводило розшук «Вороного» як одного з керівників Рівненського окружного проводу ОУН. Зі свідчень окремих підпільників, які були захоплені у 1952-53 рр. на Рівненщині, відомо, що Микола Андрощук-«Петро» помер від туберкульозу, ймовірно, весною 1951 р. і був таємно похований. Зокрема, бойовик керівника Рівненського окружного проводу «Ульяна» Й. Бобрецький-«Славко» розповів, що весною 1950 р. до них долучився хворий на туберкульоз повстанець з Дерманя «Петро», якого вони привели до Василя Яковича Матвійчука у село Коршів Здолбунівського району, де з ним перебувала певний час друкарка «Ганя». Він там переховувався і взимку чи навесні наступного року помер. Повстанець «Тарас» разом з В. Матвійчуком його тіло десь таємно поховали[6]. Заарештований 11 червня 1953 р. Василь Матвійчук зізнався, що восени 1950 р. у криївці, облаштованій під його хатою, почали переховуватись повстанці «Тарас» (називав себе «Дядя»), «Петро» (називав себе «Старий») і невідома дівчина[7]. Весною 1951 р. Матвійчук на прохання «Старого» купував у Здолбунові продукти та 10 ампул препарату від туберкульозу. Коли вже зійшов сніг, підпільники залишили криївку, але «Петро» з ними не пішов, бо був дуже хворий і не міг ходити. Через чотири дні прийшов «Тарас» і десь поніс його на собі. Василь Якович не підтвердив інформації «Славка», що приймав участь у захороненні тіла М. Андрощука. Він тільки розповів

[6] Архів УСБУ в м. Рівне. — Спр. 11131. — т. 1. — Арк. 112.

[7] Архів УСБУ в м. Рівне. — Спр. П-12312. — Арк. 38, 69, 82.

слідчому, що влітку 1951 р. під час одного з візитів, «Тарас» йому розповів, що «Старий» вже помер[8].

Микола Андрощук, за свідченнями тих же підпільників, мав друкарську машинку і постійно щось друкував. Поява його спогадів зумовлена рішенням керівництва ОУН на Волині друкувати місцевий підпільний журнал з мемуарами про діяльність ОУН та УПА під назвою «За волю нації». Перше число цього журналу з'явилося у 1947 році. У самих спогадах «Вороний» зазначив, що перша частина про події 1943 року була написана влітку 1947, а друга частина, яка охоплює січень-травень 1944 року, завершена взимку з 1947 на 1948 рік. Спогади М. Андрощука охоплюють тільки період його перебування у лавах УПА і подають яскраву картину боротьби місцевих повстанців за незалежність власної держави. Автор неодноразово приймав участь у боях з німцями, був учасником найбільшого бою між загонами УПА та військами НКВС під Гурбами (квітень 1944 р.). «Вороний» мав можливість спілкуватися з багатьма командирами УПА і залишив їхні своєрідні словесні портрети та влучні характеристики.

Під час підготовки спогадів до друку довелось виправити чисельні граматичні та окремі стилістичні помилки, які зустрічаються у тексті, а незрозумілі місця прокоментувати. Зокрема, в таких словах як «ґестапо», «ґебітскомісар», «штатсґут» авторська літера «г» замінена на «ґ». Окремі, характерні слова та вислови автора збережено без змін. Там, де розшифровано авторські скорочення, такі як «к-р», «р-н» чи інші скорочені слова — це зазначено квадратними дужками («к[оманди]р», р[айо]н»). Пропущені слова теж подано у квадратних дужках і зазначено відповідними примітками. Окрім того, у примітках подано коротку інформацію про згаданих у спогадах повстанських командирів чи провідників ОУН.

Ігор Марчук.

---

[8] Архів УСБУ в м. Рівне. — Спр. П-12312. — Арк. 21.

ЗАПИСКИ ПОВСТАНЦЯ

I
(1943 р.)

Березень, 1943 р. Вже близько двох років німецької окупації на Україні. Терор ґестапо посилювався з кожним днем. Впродовж 1942 р. і на початку 1943 р., Рівенська тюрма була переповнена. Масово арештовували свідомих українців — селян, робітників, особливо інтелігенцію та систематично щомісяця відбувалися «шльопи» (розстріли) по 100 -150 осіб.

8 березня, 1943 р. в Рівенській тюрмі, за спробу втечі ґестапо розстріляло поголовно всіх в'язнів — коло 460 осіб.

Місяць березень — початок збройної боротьби на Західньо-Українських Землях, а вперше чергу на Волині і Поліссі проти німецького окупанта, та більшовицької партизанки.

Досить активну участь в цій боротьбі брали 4 надрайони, а саме: Здолбунівський, Крем'янецький, Дубенський і Рівенський, що творили Воєнну Округу УПА-Південь[9], на чолі якої був командир Еней.

То був час, коли до українського війська голосилися маси селян, робітників і інтелігенції. Включалися молоді, палкі, фанатики-юнаки, котрі діставши зброю — раділи немов діти. Приходили і старші, котрі залишали жінки, діти, господарство і зголошувались, подаючи при тому свою набуту військову спеціальність — «прийміть мене хлопці, я кулеметчик, я знаю добре «Максима» ще з польської армії», а ставши в ряди УПА, то свого «Максима» як рідну дитину доглядав. Між цими були і відзначені кулеметники, мінометники, і артилеристи та мінери, що своє військове звання набули в польській, совітській, а навіть деякі і в німецькій арміях. Приходили і голосилися чесні і віддані ідеї Самостійної України, але й приходили одиниці під-

---

[9] Воєнна округа (ВО) «Богун» УПА-Північ починає формуватись щойно у липні-серпні 1943 р. До того на цьому терені діяли окремі окружні проводи ОУН — Дубенський, Рівненський, Крем'янецький. На їх основі створено 5 воєнних надрайонів — Дубенський, Рівненський, Корецький, Здолбунівський, Крем'янецький. Підрозділи УПА, які діяли у цьому регіоні, ще з весни 1943 р. були об'єднані у Південну групу УПА. Інші назви — група УПА «Енея» (з осені 1943 р. група УПА «Богун»). УПА-Південь створюється тільки на початку 1944 р.

Командир УПА В. Процюк-«Кропива» (під час служби у Польській армії).

лі, що були на услугах ворога, — передусім Москви. Ці останні включалися до УПА з ціллю: нав'язувати агентуру НКВД, сіяти зневіру, деморалізацію, взаємне недовір'я, щоб тим самим розложити УПА з нутра.

Нижче подано про організацію відділів УПА, штабу в Воєнній Окрузі УПА-Південь, про деякі події та епізоди, але це далеко неповний образ того що ділось, а чого тепер немає змоги всього передати.

Найбільше славною і багатою в події була Крем'янеччина, де оперував Крук, та його найблизчий в той час дорадник і рівночасно заступник сл[авної] п[ам'яті] майор Кропива. Цілий ряд успішних засідок, боїв поодиноких відділів УПА з німецькими окупантами, що відбулись на Крем'янеччині та на Дубенщині, де оперував Черник, а з яких ні дат, ні місцевостей, та навіть й змісту як слід не можна пригадати.

***

В ніч з 9 на 10 березня, 1943 р. Вороний[10] в порозумінні з Сталевим-Орлом (родом з Галичини, був вишкільником юнацтва в р[айо]ні Мізоч. Сам досить скромний, енергійний та відданий Справі. Будучи в Укр[аїнської] Народній Міліції в м. Мізочі, ще весною 1942 р. кидає і переходить в підпілля) роззброюють в м. Мізочі поліцію в кількости 60 чол[овік]. (Забрано: 43 кріси, десятизарядку і 2 пістолі). 28 чол[овіків] з роззброєної поліції, були це свої хлопці, котрі зараз в ту ж ніч переходять і їм було звернено їхню зброю. На другий день прийшло ще 11 хлопців, а решту німці вивезли в конц. лагер в Рівному,

[10] Андрощук Микола-«Вороний» — автор споминів.

звідки втікло ще 14, а 7-ох «заслужених» — вивезли німакі до Німеччини в шахти.

З роззброєної поліції зараз сформовано бойовий відділ, що складався з 5-ти роїв, разом 50 осіб, а командиром призначено було Залізняка[11] (род[ом] з с. Мізочика, р[айо]н Мізоч. Дуже любив військовість, носив завжди при собі військові підручники та вчився самостійно. У 1944 р. будучи раненим, лікується на хуторі с. Буща, де й дістають його більшовики з криївки. Про дальшу його долю нічого невідомо), заступником був Орел. Озброєння: 2 ручні кулемети, 2 десятизарядки, решта кріси, 3 пістолі і кільканадцять гранат. Зброя вся совітського походження.

Командир УПА Є. Басюк-«Чорноморець».

Відділ спочатку ще відкрито не оперував, конспірувавсь. Вдень кватирував на хуторах, та селах району (менше в лісі), а ніччю робив перемарші 10-30 км. На постоях перепроваджувано вишколи та муштру.

Розвідчо-інформаційний осередок організує і веде Вороний.

Поза згаданим відділом в районі було богато озброєної молоді з котрою час-від-часу ночами перепроваджувано муштру.

В Острізькому р[айо]ні вже був організований відділ Чорноморцем[12] (родом з с. Хорів, р[айо]н Остріг, досить свідомий, брав участь в визвольному русі на Закарпатті, в 1943 р. сидів в тюрмі в Рівному, потім в концлагері в Шубкові (р[айо]н Тучин)

---

[11] Виногродський Володимир Іванович-«Залізняк». Народився 1917 р. у с. Мізочок нині Здолбунівського району Рівненської області.

[12] Басюк Євген Михайлович-«Чорноморець». Народився 1922 р. у селі Хорів Острозького району Рівненської області. Командир сотні УПА на південній Рівненщині весною 1943 р. У 1944 р. шеф штабу з'єднання УПА-Південь «Холодний Яр». 7 вересня 1944 р. захоплений підрозділом ВВ НКВС. Погодився на співпрацю і до 1949 року очолював одну з спецгруп НКВС-МДБ. Протягом 1949-56 рр. ув'язнений у концтаборі на території Казахстану. Після ув'язнення проживав у м. Ростов (Росія).

звідки втікає восени 1942 р.) в числі 27[13] (в силі 60 чол., озброєння: 4 ручні кулемети, решта кріси). Заступником був Стрілець, а «канцеляристом» — Тигр (Самара — родом з с. Бродів, р[айо]н Остріг, освіта народня, досить свідомий, в 1942 р. попадає в німецьку тюрму в Рівному, в осені того ж року втікає з концлагеру в Шубкові в числі 27, бере активну участь у збройній боротьбі 43-го. З приходом більшовиків займає оргмоба при надрайоні, далі працює при лінії СБ в надрайоні, 1945 р. при кінці листопада (чи на початку грудня) впав на Поліссі за Случем). У відділі Чорноморця було коло 20% людей зі СУЗ[14], в тому числі один чотовий — Залізняк. Пункт опертя: Верхівський та Дерманський ліси і довколишні хуторі.

При кінці березня прибуло 8-ох хлопців, які втікли з 105-го баталіону в Білій Криниці, р[айо]н Крем'янець. Хлопці майже всі місцеві, розказують, що можна легко роззброїти батальйон, бо вони там мають коло 50 своїх хлопців, що потребують помочі з зовні, а решту вони вже самі все зроблять. Відділ Залізняка в складі 2-х чот, з двома кулеметами вирушає в напрямку с. Антоновці, р[айо]н Шумськ, де не доходячи кілометрів 2 заквартировує в лісі, а Орел і Вороний йдуть в с. Антоновці у розвідку. В селі кватирував вже відділ Крука, а що обидва розвідчики були в цивільному вбранні і без довгої зброї — то Крук зараз заарештував. Не пройшло і 15 хв. як порозумілись і вже спільно обговорювали справу роззброєння батальйону в Білий Криниці. Тоді Крук вже мав також коло 50 хлопців. На пропозицію погоджується. Та тут нагло алярм. Від Крем'янця дорогою іде багато німецьких машин в напрямку села Антоновці. Крук з своїм відділом відходить на гору в ліс, де получується з групою Залізняка та всі разом обсаджують скрай гори в старих окопах від південної сторони ліса.

В село в'їхало 10 машин, на яких було коло 150 німців, частина з яких залишилась на греблі, години часу обсервуваши обсаджену повстанцями гору (в віддалі 1 км), потім завернули до млина і спішившись, розстрільною пішли в напрямі гори. Були всі в касках, мали з собою 3 мінометі з яких почали обстрілювати гору. Це був перший одвертий бій з німцями в цьому терені, який тягнувся не менш годину часу, після чого обидва відділи відсту-

---

[13] Тут, ймовірно, подано кількість тих, хто втік з концтабору у Шубкові.

[14] СУЗ — східні українські землі

пили в глиб лісу, щоб не бути окруженими. Зі сторони повстанців жертв не було. Зі сторони ворога було 3-ох вбитими. З пімсти німці спалили два господарства під горою, де був близько бій.

Відділ повернувся в свій терен.

На початку квітня відділ Залізняка заскочив 15 мадярів в с. Мости, р[айо]н Мізоч. Мадярам запропоновано було здати зброю, але вони на це зразу не погоджувались і почали відстрілюватись. В часі бою було вбито і ранено 3-ох мадярів, а решта будучи окруженою — здалась. Мадярського старшину знайдено напівживого з переляку в млині між мішками, де він заховався. Зі сторони повстанців жертв не було. Здобуто: 1 ручний кулемет, 14 крісів. При цьому мадярський кулеметчик здаючи свого кулемета повстанцям, обзнайомив докладно з його конструкцією. На кінець раненим мадярам було зроблено перев'язку і відпущено до Мізоча.

Через пару днів, повівши розвідку на залізничним перестанку[15] в Конюшках, р[айо]н Дубно по лінії Здолбунів-Озерани, де було 15 мадяр охорони — зроблено наскок. Охорона містилась у мурованому будинку, який довкола був обсипаний високим валом з землі. З одної сторони, закидавши гранатами вікна, вже вдерлось кількох хлопців в середину будинку, але тут нагло над'їхав потяг з військом. Були змушені відступити. Під час відступу упав санітар, родом зі СЗУ[16]. Зі сторони мадяр було 3-ох вбитими (зі слів селян). Здобуто 2 пістолі.

Німці від деякого часу мали на увазі с. Дермань, р[айо]н Мізоч, де вже був чималий повстанчий рух. Уніч з 11 на 12 квітня підтягнувши коло 3-ох тисяч війська (німців, мадяр) та зі сходом сонця заблькували довкола село. Всі дороги, стежки, яри, рівчаки що ведуть з села, були обсаджені заставами. Через ціле село пройшла лінія війська, котре докладно перешукувало будинки, садки, рови. Коло школи «ґебітскомісар»[17] скликав сходку, на котрій взяв 200 селян закладників, яким заявив, — що як тільки на

---

[15] Так у тексті. Залізничний переїзд.

[16] СЗУ — східні землі України.

[17] Рейхскомісаріат Україна створений німцями 1 вересня 1941 р., у адміністративному відношенні поділявся на шість генеральних округів (Generalbezirke): «Волинь і Поділля», «Житомир», «Київ», «Дніпропетровськ», «Миколаїв» і «Таврія», які очолювали генеральні комісари (Generalkomissare). Генеральні округи ділилися на гебіти, якими завідували ґебітскомісари. Ґебіти охоплювали 4-6 районів.

німців буде хтось в селі стріляти, то їх всіх буде розстріляно. Закладників держали під вартою. Одначе в селі нічого не знайшли, мимо того, що було понад 30 повстанців зі зброєю. Спалили тільки одно господарство, в господаря якого знайшли гранату, яку перед тим залишив повстанець. На тому акція й скінчилась. Це була перша акція в цьому р[айо]ні. В часі цієї акції відділ Залізняка знаходився в ліску під с. Борщівка у віддаленні півтора км від с. Дерманя. А Чорноморець кватерував в Дерманському лісі.

При відділі Чорноморця було зорганізовано розвідчо-інформативний осередок на Остріжський р[айо]н (до тепер ще не було), який очолює і веде Задума[18] (родом з с. Дерманя, юнак, досить ідейний, в м[ісяці] червні з відділом Чорноморця відійшов на Полісся де був шефом розвідки при штабі курінного Лайдаки, опісля в тому ж характері при штабі к[оманди]ра Ярка. Впав зимою 1944-45 рр. в Цуманському лісі).

Десь в середині квітня розвідка доносить, що німці стягають в Мізочі і Острозі багато війська. Отже напевно буде знову облава, хоч докладно не відомо ще на котрий ліс. На всякий випадок обидва відділи злучились і постановили перейти в Гурбенські ліси[19]. До групи долучилось багато теренових орг[анізаційних] людей, так що всіх було коло 130 чол. Переходячи с. Будераж — вже розвиднілось. Між с[іл] Будераж і Святе, р[айо]н Мізоч, на хуторі несподівано напоролись на мадярське військо, в силі коло 200 чоловік. Сходило сонце. Мадяри ще не зорієнтувавшись, вислали двох вояків провірити, але ті не дійшовши, були вбит[і] повстанцями. Зараз виникла з обох сторін сильна стрілянина. «Теренові» на фірах зараз подалися в поворотну дорогу, а тим часом обидва відділи зробили розстрільну і залягли. Ворог мав дуже добрі позиції. На відтинку повстанців чисте поле, а до того розвідка доносить, що в с. Мости, в віддалі 4 км, знаходиться 200 мадяр, та що з Мізоча посуваються в цьому напрямку німці. Ситуація досить погана. До Гурбенського лісу коло 4-ох км через високу гору. Отже поворот на ліво і попри мадярську лінію відступаємо з боєм в напрямку лісу.

---

[18] Ймовірно, Креницький Андрій з с. Дермань-2.

[19] Згідно документу «Хронологія відділу Чорноморця» сталося це 18 квітня 1943 р. Відділ «Чорономоця» на той час нараховував 65 повстанців. Див. Літопис УПА. Нова серія. — Київ - Торонто, 2010. — т. 14. — с. 48.

За горою довга в 2 км рівнина, по середині якої пливе річечка, з лівої сторони с. Святе, а ще дальше в ліво за невеличкім ліском с. Мости — і 2-ві сотні мадярів, котрі напевно будуть старатись відрізати доступ до лісу. Зрівнявшись з с. Святе, ліве крило, а праве вже у віддалі пів кілометра від ліса, і тут нагло навпроти лівого крила заговорило 2 кулемети. Була це передня невеличка [сторожа][20] мадярського війська, що прибула з Мостів, головна ще не вспіла. Повстанці залягли і дали вогонь — прорвались в ліс. Мадяри спізнились, а було б гірше. Упало тут 4-ох повстанців, між ними ройовий Буйний з відділу Залізняка (з с. Дерманя)[21].

Саме в цей час з північної сторони ввійшли в с. Святе німці, які зараз почали мститись на мирному населенню. Спалили (враз з хуторами) понад 30 господарств, при чому кидали в вогонь живцем селян — мужчин, жінок і дітей. Було тут замордованих коло 40 осіб різного віку.

Отже акція вже напевно буде на Гурбенський ліс. Обидва відділи в ночі відходять попри с[ела] Гурби, Кудрин, далі поміж с[елами] Буща і Батьківці в Новомалинський ліс. Вороний з 5-ма друзяками відходить в напрямку с. Антонівці до Крука в справі налагодження зв'язку.

К[оманди]ра Крука з відділом в Антонівцях вже не було, а вдалося його щойно віднайти аж на Забарі, р[айо]н Шумськ. Тут квартирувало 2 чоти його війська. Сам Крук з 15-ма хлопцями на здобутій у засідці на німців машині, поїхав в пропагандивний рейд за б[увшу] польсько-більшовицьку границю по селах на схід від Шумського р[айо]ну. Довелося чекати. У заступстві Крука залишився Камінь[22], котрий повнив функцію господарчого при відділі.

---

[20] Ймовірно, слово у тексті пропущено.

[21] Згідно документу «Хронологія відділу Чорноморця» бій відбувся 19 квітня 1943 р. Повстанці мали двох поранених і одного вбитого. Ворог втратив 15 солдатів вбитими і 19 пораненими. Див. Літопис УПА. Нова серія. — Київ - Торонто, 2010. — т. 14. — с. 49.

[22] Яськевич Лев Миколайович-«Камінь». Народився 1910 р. у м. Крем'янець. Певний час працював начальником Крем'янецької окружної поліції 1941 р. З весни 1943 р. інтендант куреня «Крука». Восени 1943 р. працював у господарчій референтурі ВО «Богун». 1944 р. організаційно-мобілізаційний референт Крем'янецького надрайонного проводу ОУН. У листопаді 1944 р. дезертирує з УПА через спробу СБ його заарештувати. У лютому 1945 р. вийшов з підпілля і був використаний НКВС як керівник спецгрупи. Заарештований у 7.08.1949 р. і засуджений на 25 років концтаборів. Подальша доля невідома.

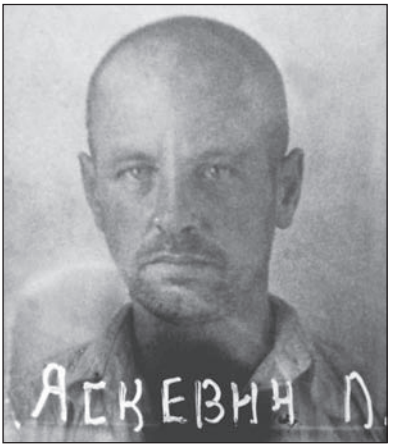

Господарчий куреня «Крука» Л. Яськевич-«Камінь».

На другий день приїхало до Каменя 3-ох кіннотчиків, з яких один був в ремінній тужурці. На запитання, хто це такий, — Камінь відповів, що то к[оманди]р мельниківської групи — Хрін, та що їхня група зараз знаходиться в Антоновецькому лісі під с. Стіжок.

Хрін приїхав просити Каменя, щоб той зі своїм відділом взяв участь у спільній акції на Білу Криницю, бо він не в силі з 80-ма людьми дати там раду. Камінь не погоджувавсь, мотивуючи тим, що без Крука він немає права того робити. Але Хрін впевняв, що все буде добре, бо він там має «своїх» хлопців (в батальйоні), котрі в умовлений час, якраз будуть повнити варту. Осталось тільки підійти під Б. Криницю, де будуть чекати зв'язкові зі «своїх» хлопців, а там вскочити в середину і забрати з магазину багато зброї, майна і т. д. По довгому ваганні Камінь погоджується, але під умовою, що половину здобутої зброї, забере він. На другу ніч Камінь з 5-ма хлопцями був вже на умовленому місці в лісі під с. Стіжок. Приходить Хрін і говорить, — що ось-ось надійде зв'язок з батальйону і тоді рушаємо в Б. Криницю. Тим часом вже північ, а тут нікого нема, щойно як почало розвиднятись, то прийшло 2-ох п'яних шуцманів і говорять, що їх німці не пускали і т. д. Потім вияснилось, що один таки з «своїх» хлопців Хріна, розказав про все німцям, а ті, боячись підпустити повстанців під мури, справу відтягнули до дня. Так, що мельниківці лише скомпромітували себе.

Крук повернув щойно на третій день. Хлопці з рейду ділились враженнями, та оповідали як їх радісно вітало населення з бувшого більшовицького «раю».

Зараз після згаданого бою під с. Святе, відділ Залізняка зробив нічний наскок на нім[ецький] «штатсґут»[23] в с. Півче,

[23] Штатсґути — державні маєтки, які створили німці на базі радгоспів, з метою вирощування збіжжя і худоби, для забезпечення німецької армії продуктами харчування.

р[айо]н Мізоч. Тут було забрано коло 500 цн збіжжя, кільканадцять кабанів та худобу. Все це роздано місцевим селянам.

В міжчасі відділ Чорноморця намагається розбити нім[ецький] «штатсґут» в с. Новомалині, р[айо]н Остріг, але тут стояв гарнізон 60 козаків, які були добре озброєні. В часі бою зостав ранений в голову сам Чорноморець, після чого був змушений відступити[24].

Комендант запілля УПА-Північ Р. Волошин-«Горбенко».

В с. Дермані довелося під кінець квітня зустрітись з д[ругом] Горбенком[25] (род[ом] з Озерян, р[айо]н Дубно, скінчив право, за Польщі був інтернований в Картузькій Березі, в рр. 1937-38 сидів півтора року в слідчій в'язниці в Острозі, першого вересня 1939 р. був вдруге інтернований в К. Березі. За німців деякий час працював в м. Рівному). 1943 р. на весні втікає в підпілля і скривається в с. Дермані, зв'язку з організацією не мав ще в той час, котрому зараз дано зв'язкового на північ.

---

[24] Згідно документу «Хронологія відділу Чорноморця» сталося це 16 травня 1943 р. «Чорноморець» з однією чотою намагався роззброїти німців. Було знищено одного ворога. Поранення отримали «Чорноморець» та «Сагайдачний». Див. Літопис УПА. Нова серія. — Київ - Торонто, 2010. — т. 14. — с. 49.

[25] Волошин-Березюк Ростислав Павлович-«Горбенко». Народився 3.11.1911 р. в с. Озеряни Дубенського району Рівненської області. Член ОУН з 30 рр. ХХ-го століття. Неодноразово заарештовувався польською поліцією. Короткий час (серпень-вересень 1941 р.) крайовий провідник ОУН на Волині і Поліссі. Заарештований німцями, 9 місяців перебував у в'язниці. По виході на волю переходить у підпілля. Член крайового проводу ОУН на Волині і Поліссі, комендант запілля (1943-44 р.). У 1944 р. обраний Генеральним секретарем внутрішніх справ УГВР. Загинув 22.08.1944 р. біля с. Гаї Нижні Дрогобицького району Львівської області.

У перших днях травня (якраз пройшов один тиждень після відходу Горбенка), в с. Дермань — Залуже[26] вернувсь Горбенко, а з ним прибув к[оманди]р Клим Савур[27] та к[оманди]р Еней. З прибуттям Клима Савура в ці терени починається перша сторінка історії УПА в цьому регіоні. Всі відділи, що до сього часу вже існували, стали основою Групи УПА-Південь.

Зачинати мову про УПА в цьому терені, не згадавши перед тим про її командира, про Провідника Охріма-Клима Савура — це цілком не до подумання[28]. Бо ж історія УПА так тісно зв'язана з його особою, якої він був творцем, організатором, натхненником. Доводилось багато разів з ним зустрічатись, навіть коротко перебувати в його товаристві, але він завжди був той самий, завжди поважний. Завжди від нього била рішучість, безкомпромісовість, сила волі.

Сам був не високий, бльондин, лице продовгасте, а погляд очей мав якийсь особливий, незвичайний, яким пронизував людину на скрізь, заглядав душу. Вів часті розмови з селянами на пекучі теми дня, котрі ділилися з ним своїми смутками, радощами, відкриваючи перед ним дно своєї душі. Над тими розмовами він глибоко задумувавсь, аналізував, робив певні висновки. А коли давав накази, то вони були завжди базовані на вияві селянських мас чи робітників, і тому завжди були пекучо актуальними. Був дуже інтелігентний і скромний, та тішився загальною симпатією до себе. Був загально знаний і популярний. Вбрання носив скромне, в якому мав вигляд пересічного повстанця. Одного разу, в місяці липні перебуваючи в таборі Крука, напоровся на чотового-заводіяку, котрий зараз гукнув на нього: «Гей, друже, що це ви навіть не підтягнетесь перед командиром!?» Коли хтось чотовому звернув увагу і дав зрозуміти, хто це такий, — то чотовий зараз перепросив його. Але

---

[26] Залуже — куток села Дермань-1

[27] Клячківський Дмитро Семенович-«Охрім», «Клим Савур». 4.11.1911 р. народився у м. Збараж Тернопільської області. Член ОУН з 30 рр. XX-го ст. Заарештований НКВС у 1940 р. і засуджений до розстрілу. Втік з Бердичівської в'язниці у липні 1941 року. З 1942 року крайовий провідник ОУН на Волині та Поліссі (крайовий провід ОУН на ПЗУЗ). З травня 1943 року головний командир УПА на Волині та Поліссі (з 1944 р. — УПА-Північ). Загинув 12.02.1945 р. поблизу села Оржів на Рівненщині. Посмертно полковник УПА.

[28] Так у тексті.

Фрагмент польської мапи (м. Мізоч - с. Дермань - Залуже)

Керівник проводу ОУН на ПЗУЗ та командир УПА-Північ
Д. Клячківський-«Клим Савур».

Савур і так на нього не гнівавсь, а скромно сказав: «він же не винен, що з мене такий поганий вояк». Але цей вислів Савура, — був тільки жартом. В дійсності він в службі був суворий і безоглядний. З природи не говорив багато, більше слухав. А коли було на відправі вислухавши всіх, почав повільно говорити, — то тоді кожне слово його було зважене, глибоко обдумане. Сказане ним — це життєвий досвід, сама правда. Голос мав чистий, металевий. Було під час кватирування любив співати, або підтягувати за повстанцями.

Зараз переорганізовано і здисципліновано всі відділи. Стрільця (родом з с. Дермань-Залуже), заступника Чорноморця за анархістичні виступи в терені на власну руку (ліквідація в с. Дермані чеської родини, організація майна і т. д.) засуджено Революційним Судом УПА на кару смерті. Суд вів і оскаржував Горбенко (як правник), членами суду були: Еней, Комар, Вороний. Присуд подано до затвердження к[омандиро]ві Климові Савурові, що був присутній на суді. К[оманди]р Савур, беручи під увагу молодий вік Стрільця, кару смерті замінює на карний відділ на півночі до к[оманди]ра Дубового з правом реабілітації. Чорноморця, за те що допустив до такої розгнузданості, — діставши догану — перекинено з відділом на Полісся, куди має відійти в найближчому часі.

Після присуду на[д] Стрільцем, Горбенко заявляє, що д[ру]г к[оманди]р Клим Савур на терен[і] 4-ох надрайонів, а саме: Здолбунів, Крем'янець, Дубно і Рівне, від тепер творитиме Воєнну Округу УПА-Південь — призначає командиром Енея.

Повстанчий рух ріс, множився з кожним днем. В кожному селі повставали боївки в числі від 10 до 20 осіб і всі озброєні. Зброю діставали зі всіх-усюдів — з річок, ставів, ярів, скал, навіть з могил упавших фронтовиків. Діставали стару, ще «ніколаївську», але найбільше було зброї совітської, яку більшовики в 1941 р., панічно втікаючи від німців, — покидали.

У травні на хут. с. Буща р[айо]н Мізоч вже функціонував організаційний зв'язок Славка[29] (сам род[ом] десь з під Бродів, член ОУН, відданий ідеї УССД, енергійний, добрий організатор

[29] Зварич Петро-«Славко». Народився 1917 р. у с. Бугаївка Радивилівського району Рівненської області. Член ОУН з 1938 р. Протягом 1943-44 рр. керівник зв'язку ВО «Богун». Загинув у грудні 1944 р. на хуторі с. Буща Здолбунівського району Рівненської області.

зв'язку). В цьому терені дуже популярний, а з часом то в околишніх селян великим «начальником» став. На його пункті був рух, кипіло життя, не менш як десь на вузловій залізничій станції. Всі фіри в його околиці були виключно ангажовані ним. Нераз було по 50 і більше фір на пункті. Коли якийсь «подорожній» попав в «республику» Славка і відважився сам організувати фіру в дядька, то той йому зараз заявляє: «Я не знаю хто ви є, в нас начальник Славко і якщо він прикаже їхати, то я поїду». Після цеї аргументації, прийдеться іти пішки, бо наш дядько шанує «власть» і порядок.

На Остріжчині уже оперував підрайоновий Самсон[30] (род[ом] з с. Верхова р[айо]н Остріг, освіта народня, юнак, дуже ідейний. В 1942 р. попадає в тюрму в Рівному, далі в концлагер в Шубкові звідки (по півроці часу) втікає в числі 27). У часі погоні був ранений в ногу, після чого кульгав, що мав боївку в числі 25 чол[овік], пункт опертя: Верхівський і Новомалинські ліси.

З с. Новомалина розвідка донесла, що гарнізон який там кватирує стало, в числі 60 козаків виїхав нагло до м. Острога. Відділ Залізняка та боївка Самсона, коло 80 осіб разом вскочивши в Новомалин, здемолювали і спалили осідок гарнізону (палац б[увшого] поміщика), з нім[ецького] «штатсґуту» забрали збіжжя і худобу та роздали місцевому населенню. Від того часу гарнізон вже не кватирував в Новомалині, а час-від-часу доїжджав.

У Дермані на Залужі жив дуже здібний слюсар-механік, який від початку брав активну участь в повстанчому русі під псевдо Комар[31]. Хто тоді його не знав? Його знали всі, що були, чи переходили через Дермань, а особливо Дермань-Залуже.

---

[30] Стернійчук Данило Федорович-«Самсон». Народився 1918 р. у с. Верхів Острозького району Рівненської області. У 1944 р. певний час займав посаду провідника ОУН Здолбунівського надрайону. Загинув у рідному селі влітку 1944 р.

[31] Парфенюк Кирило-«Комар». Народився 1915 р. у с. Плоске Острозького району Рівненської області. За фахом слюсар, проживав у с. Дермань-2. З весни 1943 року організував майстерню з ремонту зброї та виготовлення саморобних ручних гранат. Заарештований контррозвідкою «Смерш» 22 лютого 1944 р. у селі Дермань. 6 квітня того ж року розстріляний у селі Птича Дубенського району Рівненської області.

Авіаційний кулемет ШКАС.

Один з найкращих зброярів В.О. УПА-Південь. Коли його хто особисто не знав в той час, то в цьому терені напевно бачив повстанську гранату т. зв. «комарівку», його ж таки конструкції. А зроблена вона була зі стрільна від мінномета 65 мм[32]. З переду, до запалу дороблено спеціяльний забезпечник (подібно, як у звичайній гранаті), зі задньої сторони, крильця віднято, старанно обточено на токарському станку і дороблено подвійну деревляну ручку, що одна в другу всувалася. Перед вжиттям гранати, витягаєте забезпечник, а з другої сторони розтягаєте (стає в два рази довша) ручку, яка стає на цм[33] 30 довга і готова граната до кидання. В місяці серпні Комар вже на більшу скалю поширив свої варстати, та перенісся до гаївки в Дерманському лісі. Рівночасно під наглядом Комара були варстати й в таборі Крука.

Десь так в перших днях травня Комар викінчив направляти кулемета «Шкаса»[34], якого відкрутив в розбитому літаку. Доробив до нього ніжки[35] і старанно перечистив. Кулемет на ленту і стріляє шалено скоро. Закликавши боївку Тура з Дерманя І, пішли в засідку на німецькі машини на шляху Острiг-Здолбунів, який переходить через Верхівський ліс. Кулемет б'є дуже добре, 4-ох німців на машині як не було. Здобуто

[32] Тут, очевидно, помилка. Для переробки на гранати використовувались міни для 50 мм мінномета вагою 900 грамів.

[33] Сантиметрів.

[34] ШКАС — радянський авіаційний кулемет конструкторів Шпитального і Комарицького, який мав вагу 10,5 кг, калібр 7,62 мм та надзвичайну скорострільність (1600-1800 пострілів у хвилину). Для стрільби вимагав спеціальних авіаційних набоїв.

[35] У тексті «ножкі».

3 кріси і один пістоль, та деяке військове майно. Машину спалено.

29 травня німці стягнули богато війська і зробили облаву на Верхівський, Дерманський і Новомалинський ліси. У той час в лісі знаходився к[оманди]р Еней з відділом Чорноморця та Залізняка. В Чорноморця вже було 3 чоти — повна сотня війська, в Залізняка 2 чоти.

В лісі між с. Точивики, р[айо]н Остріг, а урочиськом[36] в лісі «Кринички» (на захід від с. Точивики) повстанці дали мадярам бій, в результаті якого противник втративши 4-ох вбитими і стільки ж раненими — відступив. З нашої сторони окрім одного легко раненого, втрат не було жодних. Повстанці відійшовши трохи на південь, зайняли кращі становища і заляжені чекали вечора. Вечором розвідка доносить, що німці і не думають відходити, а отаборились по полях довкола лісу і кладуть огні. Отже виходить, що в завтра з ранку підуть знову на ліс. Постановлено вночі пробратись в Гурбенський ліс, а там є вже де розмахнутись.

Відмарш боєвим порядком через с. Буща. При відділах був обоз, що складався з 15 фір на яких везли харчі для війська. Однак тихо проскочити не вдалось. Німці зачули рух, бо розтаборились по всіх полях поміж селами Дермань - Буща, та почали обстрілювати з 2-ох мінометів, але так, навмання. Обстрілювання повстанцям жодної поважнішої шкоди, окрім раненого коня, не нанесло. Приспішило тільки перемарш через греблю в с. Буща. Бо тут, щоб заскочив ворог, то було б трохи гірше, а у першу чергу прийшлося б попрощатись з обозом, бо після дощу гребля на добре розкисла, так, що вози застрягали. Але німці не дуже скорі в ночі воювати, а тим більше нема і мови про те, щоб ішли в ночі в ліс. За цілий час збройної боротьби з німцями в цьому терені, чогось такого не було. Так, що кріса чіпляй на сучок, а сам під дубом спи брат, аж тебе ранні птиці збудять.

В с. Буща долучила ще боївка Самсона, та багато орг[анізаційних] людей зі зброєю. Розтаборились в Гурбенському лісі, а в поворотну дорогу вислано в розвідку боєвий рій, який мав за завдання задержатись близько дій ворога і слідкувати за його рухами. В разі потреби, — негайно повідомити.

---

[36] Так у тексті. Ймовірно, «за урочищем».

На другий день, тобто 30 травня німці в друге зробили облаву на ліс. Обидва дні в цій облаві брали участь 4 літаки, які бомбили ліс.

Другого дня спалили Дермань-Залуже (що сусідує з лісом), де застрілили 64 особи мирного населення, різного віку і полу, в тому числі і дітей. Чимало постріляли коло хат, а більшість стягали в рів і стріляли над ямою з вапна (де випалювано вапно), а трупи вже самі падали в яму. Добре тут пописались поляки-шуцмани, які своїми звірствами, ані трохи не вступали німцям. (У 1944 р. справу Дермань-Залуже вияснено. Була це робота агента енкаведе Ілька-Сидорчука Мілєтя[37], родом з того ж села, котрий співпрацював з ґестапом. Про повстанчий рух на Залужі докладно знав, та про все доносив німцям).

Опівдні німці потягнулись на Гурбенський ліс, котрий пройшли тільки дорогами. По дорозі що іде з Мощаниці до с. Майдану, напоролись на німців 4-ох кінних розвідчиків з відділу Чорноморця. Німці відкрили вогонь і ранили повстанця Лісового (род[ом] з Дерманя-Залуже) тяжко в ногу, котрий злетівши з коня — дострілив себе з нагана. Це була одинока жертва з обох відділів УПА за час цеї облави[38]. На цьому облава й закінчилась.

У відповідь полякам, що так пописались на Залужі, обидва відділи в поворотній дорозі спалили чисто польські кольонії, як: Гурби, Кудрин, Камінці, та частину Зеленого Дуба, враз з прилеглими хуторами, р[айо]н Мізоч.

УПА росла. У перших днях червня вже були включені всі відділи з 4-ох надрайонів. Налагоджено зв'язки до Черника на Дубенщині і Крука на Крем'янеччині. На шефа зв'язку к[оманди]р Еней призначив ройового Жука з сотні Беркута від Черника, котрий прийшов зі зв'язком до к[оманди]ра Енея і своїм

---

[37] Сидорчук Мелетій-«Ілько», «Платон». Народився 1915 р. у с. Дермань-1. У 1943 році працював у Мізоцькому районному проводі ОУН. З 1944 р. обійняв посаду політичного референта Здолбунівського надрайону. 4 чи 5 листопада 1944 року був страчений СБ за підозрою у зраді.

[38] Згідно документу «Хронологія відділу Чорноморця» сталося це 1 червня 1943 р. Розвідку очолював «Ярок». 1-го німця було вбито та загинуло 2-ох повстанців — «Бульба» і «Лісовий». Ворог також захопив трьох коней з сідлами. Див. Літопис УПА. Нова серія. — Київ - Торонто, 2010. — т. 14. — с. 50.

зовнішнім виглядом (високий, вишколений, енергійний) заімпонував йому, що й задицидувало[39] про те, щоб доручити йому всі зв'язки. За це Жук взявся дуже енергійно, з захопленням.

Вороному доручено зорганізувати в В.О. УПА-Південь:

1) полеву жандармерію;

2) розвідку.

І. До П. Ж.[40] за дозволом к[оманди]ра Енея, було взято з існуючих відділів самих кращих, як під оглядом ідейним, так і моральним хлопців. П. Ж. було зорганізовано по відділах, яка діяла і рівночасно в даному терені, даного відділу, до котрого він був прикриплений.

Шеф штабу Південної групи УПА Д. Казван-«Черник».

Соціяльних інструкцій щодо П. Ж. не було, ані писемних, ні усних[41]. Та все ж таки початкове поняття про її завдання було, дещо з літератури, а в більшості з оповідань бувших вояків-українців з їхньої служби в чужинецьких арміях. Пізніше, в тоці[42] її роботи, зауважувалось багато мінусів, але це вже вдавалось легше їх направити і на основі того ввести щось більш поступово. П. Ж. росла вміру того, як і росли відділи УПА так, що під осінь була вже в складі повної сотні[43], тобто — 3 чоти (10 роїв) з слідуючим розміщенням:

1-ша чота, чот[овий] Залізо[44] (род[ом] з с. Спасів, р[айо]н Мізоч, освіта середня, ідейний, через 43-ій був в П. Ж. чотовим,

---

39 Так у тексті. Тобто «що й вплинуло на те».

40 П.Ж. — полева жандармерія.

41 У тексті «вусних».

42 Так у тексті. Тобто, протягом її роботи.

43 Згідно звіту «Вороного» чисельність ПЖ на 20.12.1943 р. становила 112 вояків. Див. Літопис УПА. Нова серія. — Київ - Торонто, 1999. — т. 2. — с. 386.

44 Семенюк Петро Харитонович-«Залізо». Народився 1921 р. у с. Спасів Здолбунівського району Рівненської області. Загинув у рідному селі.

в 44-му по СБ і розвідці при штабі к[оманди]ра Ясена, впав в листопаді 1944 р.):

1-ий рій Сивого, станиця в с. Теремне, р[айо]н Остріг, пункт опертя — Суражський ліс. Озброєння: 1 кулемет ручний, решта кріси;

2-ий рій Щербини, станиця в с. Закоти, р[айо]н Шумськ з опертям на Суражський ліс. Озброєння: 1 ручний кулемет, решта кріси;

3-ий рій Шаруди, станиця в с. Гісерна, р[айо]н Шумськ з опертям на Суражський і біля с. Руська Гута ліси. Озброєння: 1 ручний кулемет, решта кріси.

2-га чота, чот[овий] Крук (род[ом] з с. Спасів, р[айо]н Мізоч, освіта народня, енергійни, веселий, через 43-ій був в П. Ж. чотовим, в 44-45 рр. при штабі к[оманди]ра Кожуха по СБ, та розвідці, як зимою 45-46 рр. впав Кожух — перебрав відділ. Згинув 27.VI.46 р. трагічно в с. Спасові):

1-ий рій Мухи, станиця в с. Обгів, р[айо]н Верба з опертям на Обгівський ліс. Озброєння: 1 ручний кулемет, решта кріси;

2-ий рій Синиці, станиця в с. Ілавиця, р[айо]н Шумськ. Пункт опертя — Антоновецький ліс. Озброєння: 1 ручний кулемет, решта кріси;

3-ій рій Пшеничного, станиця в с. Угорськ, р[айо]н Шумськ з опертям на Крем'янецькі ліси. Озброєння: 1 ручний кулемет, решта кріси.

3-тя чота, чот[овий] Тарас (родом з Дубенщини) з 3-ма роями прикріплений в надрайоні Дубно. Пункт опертя на захід — Пельченські ліси, на схід — Обгівські. Озброєння: 3 ручні кулемети, кріси, один автомат.

3-а) 1 рій Недолі, станиця в с. Чернява, р[айо]н Мізоч — який був до спеціяльних завдань при штабі. Озброєння: 1 ручний кулемет, кріси, 1 автомат, три пістолі.

Бувший к[оманди]р відділу Залізняк — був вишкільником (по військовості) П. Ж., рівночасно шефом розвідки на Здолбунівський надрайон. Відділ після Залізняка перебрав його заступник Орел.

Зазначені станиці (місця квартирування), дуже часто пересувались по даному терені, та мали стислий контакт з відділами, до котрих були прикріплені.

Щодо роботи П. Ж. (характер):

1) У відділах:

а) негативна поведінка поодиноких повстанців у відношенні до населення, — після чого для П. Ж. було завданням провірити на місці факти і подати командирові даного відділу до дисциплінарного укарання винного;

б) справа дизерції[45], — особливо з відділів на Поліссі, та з похідних відділів на СУЗ. Бо ж чимало було таких стрільців, що коло своєї хати близько вони радо перебували б в УПА, бо тут є можливість часто бачитись зі своєю родиною, дівчиною;

в) справи Служби Безпеки по відділах.

2) В терені:

а) справи злодіїв, — але тут справа була коротка. Застосовано було громадські суди. На сходці, перед цілою громадою поставлено зловленого знаного злодія і громада в міру його «гріхів» карала, або буками (якщо це було перший раз з ним), або карою смерті через повішення;

б) придержування по терені різних «типів», що сновигали по селах. Між ними були агенти ґестапо, чи енкаведе. Були й такі, що старалися де-небудь попасти на сліди більшовицької партизанки і включитися в неї. Були випадки переловлення «типів» з більшовицької партизанки, що йшли на зв'язки до своїх місцевих інформаторів (с. Теремне, р[айо]н Остріг, після того, як розбито «отряд Михайлова» в Суражському лісі).

3) Далі, — кожний рій П. Ж. був боєвою одиницею, добре озброєною, вишколеною (в більшості це бувші вояки з польської чи совітської армії), який брав участь в боях чи засідках, оперував також і самостійно.

II. Щодо розвідки, — тоді [її][46] зорганізовано у всіх районах В.О. УПА-Південь. По надрайонах очолювали:

1) Здолбунівський — Залізняк;

2) Крем'янецький — Корінь;

3) Дубенський — Богун.

У Рівненському надрайоні з огляду на його відкритий, безлісний терен, відділів як таких не було. Інформативний діл[47] і розвідка була в руках організації.

Тут дещо про ворога. По районах, в першу чергу в центрах району містилась вся ворожа адміністрація р[айо]ну, в склад

---

[45] Дизерція — дезертирство.

[46] Слово у тексті пропущено.

[47] Так у тексті.

якої входила більшість місцевих українців. Далі йшов гарнізон війська в пересічному від 100 до 200 чол[овік] (в більшості мадяри), які були озброєні: 2 тяжкі кулемети, 7 легких, 3 міномети 65 мм. (наведений приклад з м. Мізоча, з листопада 1943 р., де було гарнізону 130 чол[овік]).

Окрім гарнізонів в центрах районів, були ще в прилісних, або взагалі в більш загрожених теренах для ворога, — створені «штіцпункти» від 50 до 150 чол[оловік], котрі були в стислому контакті з районним центром. Часто навіть, як охорона тартаків (Смига, р[айо]н Верба), фабрик, млинів чи «штатсґутів» (с. Новомалин, р[айо]н Остріг).

Отже в кожному центрі р[айо]ну ми мали своїх людей в адміністрації, що подавали докладні дані про: склад адміністрації, число і озброєння ворога, та його не тільки рухи, але навіть подекуди що він плянує на завтра. Все це негайно подавано зв'язком куди треба. То само було і по «штіцпунктах», де ми мали також своїх людей, що працювали як робітники, куховарки і т. д. Так, що командування УПА, було завжди докладно поінформоване про стан ворога. Була попереджена майже кожна плянована німцями облава. Часто на цілих 24 год. раньше. За той час була можливість командуванню УПА приготуватись, давши відповідні зарядження. Так, що розвідка і зв'язки, анґажовані нею, функціонували досить добре.

Десь так перед 20-им червня, приїжджає з півночі к[оманди]р Дубовий, а з ним його господарчий Бескид. Була то справа господарча, після чого північна сторона, як: Рівненський надрайон і частина Здолбунівського господарчо вже належали до Дубового. Бескид спідкавшись[48] з шефом зв'язку Жуком[49], пізнав [у] ньому Мартиновського, котрий сидів разом з ним в Рівенській в'язниці, та що Мартиновський пішов на співпрацю з ґестапом і богато видав орг[анізаційних] людей. На підставі цього Жука-Мартиновського заарештовано і взято на слідство. Слідство вів

[48] Зустрівшись.

[49] Мартиновський Микола Олександрович-«Муха». Народився 16.06.1923 р. у с. Будераж Здолбунівського району Рівненської області. Член ОУН. У січні 1942 році заарештований німцями і завербований СД. Певний час працював у шуцполіції (Дубно, Демидівка). 13 березня 1943 р. переходить з поліції в УПА. 18 червня йому доручено організувати зв'язок між відділами УПА групи «Енея». Заарештований 20.06.1943. Див. Літопис УПА. Нова серія. — Київ - Торонто, 2010. — т. 14. — с. 53-58.

особисто Бескид, на якому Мартиновський зізнав: що віддав для нім[ецького] ґестапо вже багато орг[анізаційних] людей, котре за голову йому платило від 200 до 400 марок (залежало від важності виданої особи), та що тепер послало його в УПА, звідки він мав інформувати ґестапо в Рівному про все що діється в УПА. За тиждень часу, від хвилі перебрання зв'язку, Мартиновський вже вспів нав'язатись з ґестапом через одну чеську родину в с. Будераж.

Революційний Суд УПА, ройового Жука-Мартиновського, родом з с. Будеража, р[айо]н Мізоч, за зраду українського народу в користь ворога — засудив на кару смерти, через відрубання голови. 23 червня присуд виконано в Дерманському лісі перед фронтом відділів Чорноморця і Орла. Було прочитано Постанову революційного Суду УПА, після чого к[оманди]р Дубовий сказав кілька слів, а під кінець к[оманди]р Еней особисто сокирою до пенька відрубав провокаторові голову. Так повстанці карали своїх зрадників.

25 червня к[оманди]р Дубовий відходить на північ. З ним відходить відбувати кару заступник Чорноморця — Стрілець. Відходить рівночасно з своїм відділом і Чорноморець. Відділ його тоді був у складі 3-ох чот, чотові: Низівай, Сірко і Непитай. Стан відділу — 113 чол. Заступником Чорноморця вже був Ярко (род[одом] з с. Михалковці, р[айо]н Остріг, військовик з польської армії, відважний, рішучий, в 1942 р. сидів в тюрмі в Рівному, далі в концлагері в Шубкові, звідки втік в числі 27, в 44-ому вже був к[омандиро]м В. О[50]. (здається на Степаньщині), впав зимою 1944-45 рр. в лісі десь таки в тому терені. По прізвищі Калинюк).

З к[омандиро]м Дубовим відійшов разом Гамалія[51] з відділу Орла, де був вишкільником по військовості. Був суджений Революційним Судом УПА за пиятику та деморалізацію.

---

[50] Калинюк Дмитро Павлович-«Ярко». Народився 1920 р. у с. Михалківці Острозького району Рівненської області. Командував спочатку чотою, а згодом сотнею у групі УПА «Заграва», яка восени 1943 року ввійшла до складу куреня «Лайдаки». Після загибелі курінного очолив цей курінь. З осені 1944 року курінь реорганізовано у бригаду «Пам'ять Крут». Загинув 12 лютого 1945 р. біля с. Трипутні Дубровицького району Рівненської області.

[51] Монь Анатолій-«Гамалія», «Дяченко». Народився 1920 р. у с. Спасів Здолбунівського району Рівненської області. 1941 р. служив у легіоні «Роланд». Протягом 1943 р. командував сотнею, яка охороняла штаб УПА-Північ. У 1944-45 рр. командував куренем УПА на Рівненському Поліссі. Влітку 1945 р. дезертирував з УПА, боячись репресій з боку СБ. Подальша доля невідома.

Мізоцький цукровий завод.

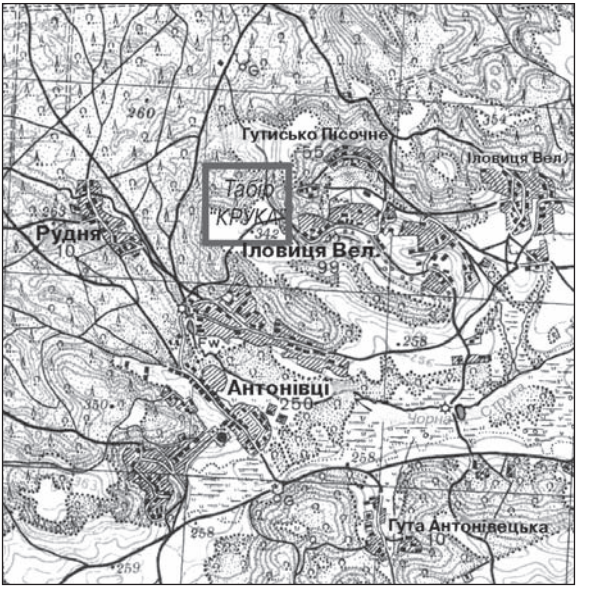

Фрагмент мапи (місце табору «Крука»
між селами Антонівці та Ілавиця).

По місяцеві часу Чорноморець вернув особисто з півночі і дістав спец. завдання на залізниці по лінії Здолбунів - Шепетівка. До помочі було йому дано 5 людей, мінерів. Відділ Чорноморця залишився на Поліссі на стало.

В цей час в Антоновецькому лісі, 3 км. на північ від с. Антонівці, р[айо]н Шумськ — кипіло життя. Тут отаборився Крук зі своєю армією, коло 5 сотень. У таборі побудовано гуртожиткі для війська з двоповерховими ліжками, далі шпиталь на 15 ліжок, де вже було 2 лікарі, 1-ий українець зі СУЗ — Кучеренко, 2-ий по нац[іональності] жид (трохи пізніше, що прибув з Галичини). Коло шпиталю — аптека з аптекарем. Був також дантист по національності жид. Трохи вище, була вартівня, від котрої був протягнений телефон до с. Ілавиці у віддалі 4 км, де була спеціяльна варта, котра вела розвідку по довколишніх селах і час-від-часу телефоном подавала про ситуацію на свойому відтинку. Було також получення з с. Антонівці — 3 км, та трохи пізніше, бо десь щойно при кінці липня з табором Черника у віддалі 6 км на захід, в лісі[52]. Від вартівні в лісі містилась слюсарня, якою завідував Комар. Для політ[ичного] відділу і пропаганди був осібний будинок. Тут з політ[ичного] осередку В.О. Тимко видавав повстанську газетку «Повстанець». В таборі було засновано підстаршинську школу, в котрій було до 50 осіб. К[омандиро]м підстаршинської школи був в той час Балабан. Школа мала свій осібний будинок — гуртожиток. Були тут також і санітарні курси, на котрих було стало коло 35 слухачів, дівчат та хлопців. Викладачами були обидва лікарі і дантист. Курсанти мали тут також свій гуртожиток.

Трохи пізніше, мала тут свій гуртожиток і кошари кавалерія Данька. Дальше на схід від табору була збудована з зелені церква, священником в якій був о. Іларіон. Отець Іларіон, одинокий в цьому терені священник УПА, що брав активну і безпосередню участь у повстанському русі, як в боях так і засідках на ворога. Сам був молодий (коло 25 р.)[53], енергійний, веселий, росту середнього. У той час носив пістоля «шістку» при боці.

---

[52] Так у тексті. Ймовірно, автор мав на увазі, що телефонний зв'язок встановлено з табором Черника у липні 1943 р., а дещо пізніше з с. Антонівці. Табір Черника був на відстані 6 км від табору Крука.

[53] Ймовірно, автор сплутав отця Іларіона, який був колишнім офіцером армії УНР і мав близько 50 років, з молодим священиком Орликом.

Командир УПА В. Процюк-«Кропива» (грудень 1943 р.).

Ще трохи на схід від церкви був цвинтар. Всі будинки були деревляні і криті черепицею.

Табор з південної та східної сторони заслонювали високі гори, на яких стояла варта. Від північної і західної сторони, тобто, від масиву Антоновецьких і Обгівських лісів, табор був обведений глибоким ровом з бункрами, та кулеметними гніздами, пристосованими до оборони. Поза окопами містились: підстаршинська школа, кавалєрія, церква.

Сам Крук[54] родом з Крем'янеччини, високий, стрункий, голову носив гордо і робив враження, що оточенню дивиться понад голови, немало і амбітний, але відважний. На Крем'янеччині надзвичайно популярний, а особливо його табор. Та все таки як військовик, був далеко слабший. Мав біля себе заступника Кропиву[55], ростом низький, бльондин з буйним чубом, зі шрамом на

[54] Климишин Іван-«Крук». Народився 1919 р. у с. Верещаки Лановецького району Тернопільської області. Член ОУН з 30-их рр. XX ст. Неодноразово заарештовувався польською поліцією. Протягом 1942-43 рр. військовий референт Крем'янецького окружного проводу ОУН. Станом на літо 1943 р. командир Крем'янецького куреня УПА. Восени очолює новий курінь, який рейдує на СУЗ. Загинув 7.04.1944 р. у лісі Круглик на Крем'янеччині.

[55] Процюк Василь-«Кропива», «Микола». Народився 1914 р. у селі Городиловичі Сокальського району Львівської області. Капрал польської армії. На початку другої світової війни потрапив у німецький полон, звідки втік у січні 1941 р. Заарештований НКВС, врятувався від розстрілу у Луцькій в'язниці. Займав різні посади в УПА на Волині. З листопада 1943 р. очолив вишкільний відділ штабу групи УПА «Богун». У середині лютого 1944 р. очолив штаб УПА-Південь. Загинув 13.05.1944 р. поблизу с. Кордишів Шумського району Тернопільської області.

лиці, енергійний, веселий і дуже скромний та ідейний. Військовик від народження. Військо — його життя. Підстаршина (капраль) з польської армії. Ті всі блискучі бої і засідки на Крем'янеччині — це діло його тактики і військової здібності. І тому, здається, Крук нікого так не поважав і не цінив як Кропиву.

Курінний УПА
І. Климишин-«Крук».

Якраз в той час на півдні перебував к[оманди]р УПА Клим Савур, з наказу якого в ніч з 29 на 30 червня, якраз в другу річницю проголошення Самостійності у Львові — була переведена загальна акція УПА на рештки польських колоній. В акції брали участь крім відділів УПА, всі боївки в терені.

В ту ніч к[оманди]р Савур і к[оманди]р Еней були на Бущанських хуторах, звідки з високої могили обсервували, як довкола палали заграви пожарів, як вияв протесту всім зайдам-чужинцям, що посягають по українську волю і землю. Попалено рівночасно всі вежі в терені (пункти). В цю ніч по всіх райцентрах, та «штіцпунктах» німці були не мало перестрашені. Держали гостре поготівля, та через цілу ніч освітлювали ракетами терен довкола своїх становищ.

На початку липня на Бущанському хуторі над озером Провідник Охрім-Савур скликав відправу. На цій відправі були всі к[оманди]ри і орг[анізаційні] люди до надрайону включно з терену В.О. УПА-Південь. З проводу були: Пров[ідник] Охрім-Савур, Горбенко, Іванів. З терену В.О. УПА-Південь: к[оманди]р Еней, далі Крук, Черник, Олег, Орел, Вороний. З орг[анізаційних] людей: Пташка — провідник округи, та надрайонові — Матрос (Рівне), Щур (Крем'янець), Граб (Дубно), Клим (Здолбунів). З політичного осередку В.О. — Тимко та шеф орг[анізаційного] зв'язку Славко.

Порядок відправи приблизно був слідуючий:

1) Пров[ідник] Охрім-Савур — Міжнародне політичне положення і наші завдання, та організаційні справи;

Співробітник відділу розвідки Південної групи УПА В. Коренюк-«Палій».

2) Горбенко — Визвольні змагання укр[аїнського] народу впродовж історії, накінці повстання і програма УПА;

3) Іванів — інформації зі СУЗ, та перебіг подій на фронтах, при цьому вияснив докладно на карті.

На цьому відправа закінчилась.

Повстанчий рух оформлювавсь, ріс, кріпшав, по містах німці дальше переводили масові арешти, та дальше щомісяця систематично розстрілювали українців. Українці, що працювали в адміністрації в містах чи так мешкали — стали масово втікати на села, та включатися в повстанчий рух.

На початку липня появляється в Дерманському лісі «доброволець», котрий з далекої Німеччини, з полону, через фронти діставався додому. Ще нічого не знаючи, що діється, що його чекає. Вдома зараз стрічається з повстанцями Чорнотою та Дорошенком, з яким[и] радо відходить, залишаючи жінку і дитину. Сам не високий, бльондин, з великими щирими очима, енергійний, відважний, а при тому чемний і надзвичайно скромний. «Від тепер будете називатися Палій» — сказали йому, і його очі якось дивно заблищали. Друг Палій (Модест) Коренюк Василь[56] з с. Уїздці, студіював теологію в Варшаві, але любив і військовість. Нераз було говорить: «коли б вже скоріше який бій, бо кортить постріляти». Був ідейний і всеціло відда-

[56] Коренюк Василь Семенович-«Палій», «Модест». Народився 1918 р. у с. Уїздці Здолбунівського району Рівненської області. Член ОУН. Служив у польській армії. З вересня 1939 р. по червень 1943 р. у німецькому полоні. З липня 1943 р. референт розвідки штабу групи УПА «Богун». Протягом 1944-45 рр. працює на різних посадах в СБ на Волині. Загинув 12.12.1945 р. на хуторі с. Романів Луцького району Волинської області як очільник крайової референтури СБ.

Командир Південної групи УПА П. Олійник-«Еней».

ний ідеї УССД. З початку працює в розвідці при штабі, де зразу себе показав, що зможе, що потрапить. Був самоініціятивний, самозарядний і мав здібності росту, так що з часом перевищив на цілу голову свого зверхника. Але тим не гордився і взагалі не дав по собі того відчути, бо фальком ані зарозумілим ніколи не був.

У між часі включається Немо (род. з с. Дерманя, освіта середня), котрий також з початку працює в розвідці. Далі, сотник

Данько, (був головою р[айо]ну Мізоч за нім[ецької] окупації), котрий очолює кавалєрію. З м. Крем'янця стягнено капітана з ЧА[57] Голубенка[58] враз з дружиною, що працювала мед[ичною] сестрою в шпиталі. Тут же Голубенко і лікувався, будучи раненим при відступі ЧА в 1941 р. Сам родом зі СУЗ, мав скінчену військову Академію РККА[59], ростом високий, брунет, дуже інтелігентний і делікатний. Зараз дістає призначення шефа штабу В.О. УПА-Південь.

Під кінець липня організація штабу і командування В.О. УПА-Південь представлялась слідуюче:

1) К[оманди]р Еней — к[оманди]р В. О. УПА-Південь;

2) Капітан Голубенко — шеф штабу;

3) Тимко — політичний осередок, пропаганда (по часі його місце зайняв Максим, род з с. Басів Кут, р[айо]н Рівне);

4) Данько — к[оманди]р кавалерії;

5) Вороний — полева жандармерія, розвідка;

6) о. Іларіон — священик.

а) К[оманди]р Крук — к[оманди]р УПА на Крем'янеччині;

б) [Командир] Черник — [командир УПА на] Дубенщині.

К[оманди]р Еней[60] — був родом з Галичини, студіював математику (з його ж слів), ростом високий, лице невелике,

---

[57] ЧА — Червона армія. Дивись примітку 42.

[58] Ймовірно, Загній Михайло Іванович, 1905 р.н., з Дніпропетровської області, який пропав безвісти влітку 1941 р. в районі Кременця. Мав звання капітан і командував дивізіоном 717 гаубичного артилерійського полку. Розстріляний СБ у вересні 1943 року за змову проти керівництва УПА на користь радянських партизанів.

[59] РККА — Рабоче-крестьянская Красная армия. Так офіційно називалися збройні сили Радянської Росії та СРСР з 1918 р. по 1946 р. Як синонім «Червона армія».

[60] Олійник Петро-«Еней», «Роман», «Сергій». Народився 5.01.1909 р. у с. Молодинче Жидачівського району Львівської області. Член ОУН з 1929 р. Учасник похідних груп ОУН у 1941 р. З 1942 р. обласний провідник ОУН на Дніпропетровщині, заарештований німцями. Після втечі з в'язниці відходить на Волинь. З травня 1943 р. командир південної групи УПА, з серпня 1943 р. очолює ВО «Богун». Протягом 1944-45 рр. з перервами командував УПА-Південь та очолював крайовий провід «Одеса» (ПЗУЗ). З літа 1945 року організаційний та військовий референт краю «Москва» (ПЗУЗ). Загинув 17.02.1946 р. на хуторі Глинки біля с. Рудники Маневицького району Волинської області. Майор УПА, нагороджений Бронзовим хрестом заслуги.

продовгасте, суворе, коли носив вуса — мав вигляд ще більш суворий, поважний. Своєю холоднокровністю дивував нераз окруження. Кращий організатор, ніж військовик, на чому менше визнавався. Був ідейний і відданий ідеї УССД, але відчувався брак самоініціятиви. Був строгий, навіть часами на тому тлі переборщував (був випадок, що наказав розстріляти цілу чоту війська враз з чотовим, за дезерацію з прохідних відділів УПА на СУЗ), а були моменти, що бракувало в нього рішучости (справа сот[енного] Петра, та його штабу, вже після кількох доказаних фактів, на що заслуговував, щоб його раніше розстріляти — вагався). Але за те його повстанці любили і поважали. Під час кватирування в рейді, коли хлопці мовчки сиділи на кухні, виходив і зараз говорив: «співати хлопці, щоб аж вікна бращали», а сам був не говіркий, більше мовчав.

Таким був к[оманди]р Еней, таким він і ніколи не затреться в пам'яти тих, що його знали. Між іншим дуже був популярний, а особливо серед селянства. Часто вперті дядьки, які добачали «незаконность» зі сторони теренової «влади», — погрожували: «Я ще до самого Енея поїду і йому справу предложу», бо то мовляв, робиться без його відома.

В Суражському лісі, під с. Теремне, р[айо]н Остріг, вже від 3-ох місяців стояла на даному постої більшовицька партизанка — «отряд Михайлова»[61] в силі коло 350 чол[овік], в тому числі до 100 бувших червоноармійців, між котрими було багато старшин і підстаршин з ЧА. «Отряд» цей, абсолютно не входив в жодні сутички з німцями, а обмежувавсь тільки на грабленню і тероризуванню населення з сусідніх з лісом сіл, як: Теремне, Андрушівка, Зелений Дуб, Переморівка, Наворочиці, Вілія, р[айо]н Остріг, та Закоти і Сураж, р[айо]н Шумськ. На ці села партизанка мала вплив. А коли вже повстанчий рух полонив і ці села, з яких багато молоді пішло до УПА, то більшовицькі партизани пробували тероризувати свідоміши родини, які брали

[61] Загін ім. Ф. Михайлова — радянський партизанський загін під командуванням А. Одухи. Виник у 1942 році на території Хмельницької області і названий на честь першого командира. До серпня 1943 року належав до партизанського з'єднання І. Шитова. Нараховував орієнтовно 400 бійців. З березня 1943 року загін перебазувався у Шумський район Тернопільської області, а у червні перебазувався у Славутські ліси.

активну участь в повстанчому русі, або яких сини пішли в повстанці.

В дійсності, «отряд Михайлова» робив свою розвідчо-енкаведівську роботу. До того мав він по селах своїх людей-агентів, що докладно інформували про все. Від «отряду» курсував зв'язок на схід в Славутські ліси.

У місяці липні к[оманди]р Клим Савур, що якраз в той час перебував на півдні, дав наказ зліквідувати «отряд» в Суражському лісі. Поведено докладну розвідку, при допомозі місцевої молоді, котра мала змогу підійти близько до табору (шукаючи корів, коней по лісі). Розвідкою керував Палій, котрий зібрав вичерпуючі дані, та накреслив план розположення табору. Через 4 дні все було готове, і 7 сотень війська УПА — від Крука та Черника, вночі непомітно підсунулись під табор, та замкнувши його в персні, — окопались. Зрання розпочався завзятий бій, що тривав кілька годин, але результатів ще не дав жодних. Блокада тривала 3 дні. Становище в більшовицькому таборі ставало щораз гірше, вже не було харчів і води. Командування групи УПА, знаючи ситуацію в таборі противника, який був дослівно замкнутий військами УПА — постанови[ло] тримати блокаду ще день-два. І це було напевно загибіллю для більшовицьких партизан[ів], коли б не сталося щось таке, чого найменше командування Групи сподівались від «східняків», яких було багато в УПА, і з яких не малий процент були агентами енкаведе. Сталося це на відтинку сотні Петра, де було багато «східняків», а між ними і б[увший] старший лейт[енант] ЧА Орел (котрий пізніше з табору Крука втікав до більшовицької партизанки на Лановеччині), що був вишкільником в таборі Крука. [На][62] третій день блокади в ночі пропущено через становище сотні без бою рештки більшовицької партизанки, на цьому акція й закінчилась. З нашої сторони було вбитими 4-ох повстанців, в тому числі чотовий від Черника[63]. Всіх 4-ох ве-

[62] У тексті «це».

[63] Учасник цієї операції М. Скорупський-«Макс» у своїх спогадах стверджує, що операція розпочалась 23 липня і на два курені було 19 вбитих і понад 15 поранених повстанців. У числі 19-ти кілька тяжко поранених, які через кілька днів померли у шпиталі. 9-ох поховано на цвинтарі села Теремне (між ними один чотовий). 26 липня у с. Антонівці поховано курінного А. Мичковського-«Осипа» та ще кількох вояків. Більшовицькі партизани мали 54 вбитих. Див. Скорупський М. Туди, де бій за волю. — Київ, 1992. — с. 139, 140.

личаво похоронено на цвинтарі в с. Антонівцях. Зі сторони противника кількість вбитих тяжко ствердити, бо упротязі блокади він своїх вбитих закопував. У таборі зверху було тільки 9 трупів. Взагалі все що було поза окопами, увесь обоз, худоба, майно, ще першого дня було вже в руках повстанців.

На Суражський ліс, тобто [терен][64] дій більшовицької партизанки, перекинено з табору Крука сотню війська, к[омандир] ом якої був Петро. Петро дістав завдання опанувати прилісні села, що до того часу були під упливом більшовицької партизанки. Та пильнувати, щоби [вони][65] знову не отаборились, які ще час-від-часу крутились малими групками по 5-7 чоловік в околиці.

Дещо про «штаб» Петра та про його самого: Петро[66] родом зі СУЗ, бувший старш[ий] лейт[енант] ЧА. Молодий, погляд мав з-під лоба, вовком, трохи поет. Завжди старався оминати стрічі зі своїми зверхниками-командирами. Коли відійшов в Суражський ліс, то тяжко його було звідти викликати до штабу. Тільки перейшов на визначене місце, як в його штабі зараз появились такі темні типи, як: Невський — був заступником Петра — лейт[енант] ЧА. Далі Криця, б[увший] старш[ий] лейт[енант] ЧА, якого на пропозицію — чи має він доброго хлопця на коменданта П. Ж. при сотні — подав його першого, а був тепічним енкаведистом навіть з вигляду; Танкіст — б[увший] танкіст з ЧА, був при Криці; Електрон — б[увший] ветеринар з ЧА, та по псевді Санітар. Всі родом зі СУЗ. Одинокий при штабі Петра був бунчужний Гонта, род[ом] з с. Білашів, р[айо]н Мізоч, але Петро і його пачка[67], страшенно зненавиділи Гонту. Так, що той зауваживши це, просив о перенесення його до другої сотні. А ненавиділи його тому, що Гонта був їм перешкодою в частих нарадах, особливо в часі, як слухали радіо. Залюбки Петро з своїм «штабом» слухали більшовицькі радіоавдиції[68]. Це зауважили стрільці та ройові з чотовими, котрі і так не мали симпатії до «штабу». А вже замітно було те, [що] Петро дуже енергій-

---

[64] Ймовірно, слово у тексті пропущено.

[65] Ймовірно, слово у тексті пропущено.

[66] Колишній старший лейтенант Червоної армії Оксененко Петро з села Мигалки Бородянського району Київської області. Розстріляний СБ на початку вересня 1943 р.

[67] Тут вжито у значенні «оточення» чи «коло наближених осіб».

[68] Радіопередачі.

но занявся стяганням воєннополонених з ЧА, що працювали скрізь по господарях, та включав їх в свою сотню.

Під кінець місяця липня (як вже вище згадувано), Данько дістав призначення на к[оманди]ра кавалєрії при В.О. УПА-Південь. Звідки сам Данько родом, невідомо. У січні 1942[69] р. приїхав з Костополя і перебрав становище голови Мізочського р[айо]ну, де був до 1943 р. На початку липня їхав з дружиною з Мізоча до Здолбунова, де по дорозі перестріли його повстанці і скерували до лісу. До того часу, з його слів знали дехто з його співробітників в адміністрації в Мізочі, що він ніби був сотником кавалєрії в Українській Армії ще в 1918 р. Чи це правда, невідомо?[70] Жонатий був з росіянкою, донькою дідича. Сам був типічний малорос, розмовляв жаргоном російсько-українським. Коли йому запропоновано перебрати кавалєрію, радо погодився. Але був безідейний, п'яничка і «картьожник». Щодо кінноти, то був «спец», в тій ділянці йому здається ніхто в УПА не дорівнював. Прекрасно також розумівся на конях. Любив дуже всякі паради кіннотою. Хтось свого часу з ближче знайомих йому, вітаючись, звеличав його «полковником», а підвладні це підхопили і при зголошуванні, вже вживали тільки — «друже полковник». Це «полковник» так і прилипло до нього, чим він також немало гордився. Не менш цікавим було, як в ті часи його номінації на командира кавалерії треба було якесь псевдо підібрати. Присутньою була його жінка, яка справу цю розв'язала скоро і по свойому: «пущай будєт Молния». Присутні засміялись, після чого волів собі вибрати сам «Данько» (по прізвищі був Даниленко).

По перебранню кавалерії, Данько зараз зайнявся переорганізацією її. До кінноти включено поодинокі групкі по 5-6 кіннотчиків, що до сього часу не творили спеціяльної одиниці, а тільки при відділах виконували функцію зв'язку, чи розвідки. Так що, під осінь, коли була включена чота, яку організовано на

---

[69] У тексті «1941».

[70] Даниленко Олександр Никифорович-«Данько». Народився 20.11.1897 у Києві, прапорщик Російської імператорської армії. Старшина 2-го кінного полку ім. І. Мазепи армії УНР у 1920 році, сотник. Лицар Залізного хреста за Зимовий похід і бої. У 1920-і рр. разом з переважною більшістю мазепинців оселився на Волині. У 1944 році виїхав на територію Угорщини. Подальша доля не відома.

Дубенщині, — була повна сотня, — 3 чоти. Стан — 140 осіб[71]. Представлялась слідуюче:

Данько — к[оманди]р кінноти В.О. УПА-Південь;

Правда — заступник, рівночасно вишкільник;

Жук — політ. виховник, канцелярист;

Похва — ветиринарний лікар.

1-ша чота, чот[овий] Гірняк (родом з району Дубно):

1-ий рій Байди (з р[айо]ну Демидівка);

2-ий « Голуба (з р[айо]ну Демидівка);

3-ий « Кармелюка.

2-га чота, чот[овий] Хмара:

1-ий рій Чубатого;

2-ий « Гармаша;

3-ий « Грома (з с. Дермань, р[айо]н Мізоч).

3-тя чота, чот[отовий] Гаркавенко. Псевда ройових невідомі. Це чота господарча. Господарчим кінноти був Чорновусенко (с. Уїздці, р[айо]н Мізоч).

Перших дві чоти, як боєві. Озброєння: 2 тяжкі кулемети «Максима» і «Кольта», 2 автомати, решта кріси «кавалєрійки»[72]. До 3-ї чоти належав обоз і варстати направи сідел, та ковалі.

При В.О. УПА-Південь під кінець липня був заснований Картографічний Інститут. Заснував і вів його інженер Козак (Мартинюк Іван з с. Дермань, р[айо]н Мізоч, приблизно з 1900 р. нар[одження], по фаху інженер-землемір[73], інтелігентний, скромний, дуже працьовитий). Персонал К[артогра-

Керівник картографічного інституту І. Мартинюк-«інженер Козак».

[71] Згідно звіту шефа штабу «Черника» на 1.12.1943 року у кінній сотні «Данька» 105 шабель. Див. Літопис УПА. Нова серія. Волинь і Полісся: УПА та запілля. — Київ - Торонто, 1999. — т. 2. — с. 350.

[72] Карабіни.

[73] У тексті «земномір».

фічного] І[нституту] складався з 1 — 33 особи, в тому числі було ще 2 інженери: 1 українець зі СУЗ (псевда не пригадую), 2-ий — по національності жид, інтелігентний і дуже працьовитий. Тільки цим обом, згаданим інженерам, довіряв найповажнішу роботу Козак, бо сам дуже любив цю роботу і кому-будь не довіривби її.

28 осіб, в тому числі 10 жінок, виконували вже менш важну, підрядну роботу. Решта 3-ох, це були кінні розвідчикі, завданням яких було вести довкола розвідку, чи не ідуть де німці, щоб могти в час повідомити Козака та поховати інструменти і інше. К[артографічний] І[нститут] містився в с. Дермані на хуторі, в родинній хаті Козака.

У між часі, один рій з відділу Орла та теренова боївка Крука з с. Стара Мощаниця, р[айо]н Мізоч, зробили засідку під самим м. Мізоч, по дорозі до с. Стубло. У с. Стублі був нім[ецький] «штатсґут», куди їздив часто «крайсляндвірт»[74] Борн з охороною. Зараз по заході сонця «крайсляндвірт» в товаристві 6-ох мадяр на конях вертав до міста. Наслідки засідки були добрі: вбито «крайсляндвірта» і 2-ох підстаршин мадяр. Решта втікла, між котрими був один ранений. Здобуто: 2 автомати, кріс, 2 пістолі та 2 коні з сідлами. На цього ж самого «крайсляндвірта» була вже раніше засідка під с. Півче, в котрій він був ранений, але втік з фірою.

Під цю пору в Антоновецьких лісах, на захід від табору Крука стояла табором мельниківська група в числі коло 4-ох сотень. Існування цеї групи започатковується від м[ісяця] березня. А тому, що група крутилась близько Крем'янця і Білої Криниці, де містився 105-ий баталіон і «шуцполіція», з яких масово втікали українці і включалися в цю групу, не застановлюючись до кого, аби тільки до «своїх». Такою дорогою і зросла мельниківська група, в якій був не малий процент зі СУЗ, що також не свідомо там опинилися. Були випадки, що батько був в таборі Крука, а син в таборі мельниківців, котрі часто між з собою стрічалися. Батько при цьому ганив сина та доказував, що той зле робить і т. д. На що син відповідав, що він має більше друзяк коло себе, які носяться з думкою перейти до Крука, але мають дуже доброго командира, та що цим не хочуть йому робити прикрости. А виявити свою думку йому однак не осмі-

[74] Районний керівник сільського господарства у німецькій окупаційній адміністрації.

люються. Зустрічались між собою дуже часто й стрільці. У висліді таких стріч часто переходили до табору Крука одинцем, а то й по 2-3-ох. Відважніші, що мали своїх друзяк, ровесників в мельниківців, ішли до них, де, до того ще займалися пропагандою за переходом до табору Крука.

Командиром мельниківської групи був Хрін, при штабі якого перебувало ще 2-ох сотників з 1918-19 рр[75]. Час-від-часу перебував тут знаний «діяч» мельниківців — Коник[76].

Провід ОУН і УПА дає наказ розброїти мельниківську групу, щоб тим самим положити край отаманщині. У мельниківському таборі вже був до цього ґрунт приготовлений. В останній момент проведено розвідку, і 2 відділи Крука і Черника в силі 6-7 сотень в середині дня підійшли непомітно зі всіх сторін під мельниківський табор, окружили його. Боєвою акцією керували: Крук, Черник, Кропива.

У таборі, коли зауважили це, упав наказ боронитись, але тут командування запропонувало зложити зброю. Після цього виникло замішання між мельниківцями. Деякі мельниківські верховоди кричали «стріляти», але більшість були проти цього. Один, все-таки горлав стріляти, і сам схопився за зброю, та в ту хвилину був застрілений. Після цього Хрін сам наказав зложити зброю. На пропозицію: «хто має охоту, переходьте зі зброєю до УПА», — перейшла більша половина. Решта, зложивши зброю — розійшлась. До УПА включився був і сам Хрін[77], але перед самим приходом більшовиків зрадив і перейшов до німців. Після цього їздив по терені з німаками і переводив арешти.

На місце мельниківського табору, перейшов і отаборився зі своїм військом к[оманди]р Черник, котрий стояв тут довший час. З табором Крука був телефонічний зв'язок. У таборі так само були гуртожитки для стрільців. Згадані вище два сотникі з мельниківського табору, залишились — один в таборі Черника, другий в таборі Крука. Викладачем в таборі Черника був

---

[75] Колишні сотники Армії УНР «Орлик» та «Скоб».

[76] Один з керівників ОУН(м) Богдан Онуфрик-«Коник».

[77] Недзвецький Микола-«Хрін». Народився 6.12.1911 у с. Подоляни на Кременеччині. Член ОУН, політв'язень польських тюрем. Один з організаторів і командирів військових відділів ОУН(м) на Кременеччині. Хорунжий Українського леґіону самооборони(1944). Дещо пізніше перебуває у складі запасного куреня Української Національної Армії. Загинув 8.04.1945 біля м. Фельдбах (Австрія).

Орленко — б[увший] майор ЧА, родом зі СУЗ, сам високий, говорив басом. Викладав про зброю і тактику.

Сам Черник[78] родом з Дубенщини (здається з р[айо]ну Демидівка), мав середню освіту, інтелігентий, досить скромний і чемний в поведінці. Був не високий ростом з чорним волоссям, та округлим лицем. Добрий організатор, ідейний, відвагою вступав Крукові, але в ділянці військовості був далеко сильніший. Надавався на працю в штабі, де згодом і опинився.

Яких 3-4 км від табору Черника на південь, в будинках бувшого лісництва, розташована була сотня Беркута. Був тут також великий шпиталь з лікарем (українець), та медсестрою (дружина Голубенка). Шпіталь містився в доброму, ще не знищеному будинку, та був телефонічно получений з обома таборами — Крука і Черника.

А тим часом селянство масово включається в повстанчий рух, революціонізується. Кожне село організувало власну охорону зі зброєю, чуйність. По всіх дорогах, що ведуть з села стоїть день і ніч варта. Вночі мужчини, вдень жінки. Стоїть все по двох вартових. Тільки десь далеко на обрії покажуться фіри з німцями, негайно б'ють в дзвін, або рейку на сполох, — значить німці наближаються до села. Тоді вся молодь, та молодші чоловіки і жінки враз з худобою та часто із фірами, на яких сидять діти, — потягнули на ліс. Залишаються тільки старі дідусі та бабусі, з котрими німакі справу контигенту полагоджують. Та ніяк не можуть договоритись, бо старі тільки розводять руками. На питання, — де молодший господар, — відповідають: «поїхав до млина», або «ліса», чи просто, що не знають. І так в кождій хаті. Німаки лютують, грозять, бандитами прозивають, але то нічого не помагає. Декого з дідусів заарештують і два-три дні в районі подержать, після чого назад повернуть. «Еге, хто тепер дурний давати контингент німцям, он до УПА, хлопцям треба, а німакам дуля» —

[78] Казван Дмитро-«Черник», «Гриць», «Юхтим». Народився 1915 р. у селі Охматків Демидівського району Рівненської області. Капрал польської армії. Військовий референт Дубенського окружного проводу ОУН у 1942-43 рр. Один з перших організаторів УПА на Дубенщині. З жовтня 1943 р. по травень 1944 р. шеф військового штабу групи УПА «Богун». Важко поранений у боях на Поліссі. З 1945 року Дубенський надрайонний провідник ОУН. Загинув 14.03.1946 року в селі Глибока Долина. Посмертно отримав військове звання майор. Нагороджений Золотим хрестом бойової заслуги 2-го класу.

було вигукують дядьки по селах. І збіжжя змолотивши, по ночах маґазинують, закопують, а корову, або телицю, що мала на контингент німака піти — самі приводять і віддають для УПА. Прикішить було дядько кабанчика, а тут якраз повстанці ідуть. За ворота вибіжить і махаючи шапкою, гукає: «А гов, стійтено хлопці!» — «Що таке дядьку?» — «Маленьку справу до вас маю. Стара моя, знаєте, прикішила кабаньчика. Заберіть його хлопці, а то не сьогодні завтра чорт принесе німаків і наша праця гаром-даром пропаде». Хлопці вертають, беруть і чемно дядькові дякують. А дядько в слід їм: «Їдьте щасливо, хай вас Бог благословить».

Таке було селянство.

У міжчасі сотенний Саблюк від Черника, на шосі Дубно - Рівне зробив засідку. Результати[79] цієї засідки були прекрасні, здобуто 2 тягарових авта з військовим майном, як: шинелі, чоботи, шапки. Після чого сотня Саблюка мала вигляд регулярного війська, добре умундурованого.

В м[ісяці] серпні організовано було напад на районний центр м. Мізоч. Ціль була забрати цукор з цукроварні, який ще німці до того часу не вспіли вивезти. Гарнізон німецький містився в парку, в палаці б[увшого] поміщика в силі 150 чол[овік]. Оборонне становище мав просто недоступне — оточений водою, болотом, та глибокими окопами з кулеметними гніздами. Жандармерії, далі, поліції, що складалась з самих поляків, що мешкали в «ґеті» враз з родинами, та німців в адміністрації — всіх разом начислювалось не більше 40 осіб. Отже, разом 190 чоловік. Цукроварня положена на південно-західній стороні від парку (де міститься гарнізон) через став з греблею. З огляду на його близьке[80] (не більше 300-350 м) і вигідне (значно нижче від парку, рівнина) положення — не було тут жодної оборони.

Участь в акції на Мізоч брало 8 сотень УПА. Головна сила на чолі з к[омандир]ом Енейом підсунулась ще [за] день перед нападом в с. Білашів, що віддалене 3 км від Мізоча. Через цілий час з села нікого не випущено. Перед вечором одержано найновіші, докладні дані про рухи в місті.

Розподіл завдань був слідуючий:

1) К[оманди]р Черник мав завдання з 4-ма сотнями війська підсунутись з південної сторони якнайближче під окопи

[79] У тексті «в результаті».

[80] Тут мається на увазі розташування цукрового заводу.

гарнізону і, зайнявши становища, окопатись. До помочі мав теренових, що знали добре розположення противника;

2) сот[енний] Петро з 3-ма сотнями мав завдання вдарити з північної сторони на місто, де містилась жандармерія, поліція та адміністрація. У перший момент наскоку, мав підпалити «ґетто», в котрому мешкала поліція;

3) к[манди]р Крук з 50-ма стрільцями іде на заставу по дорозі Мізоч - Здолбунів. По цій же дорозі має зараз перетяти телефонічне сполучення зі Здолбуновом;

4) Орел з чотою на заставі по дорозі Мізоч - Варковичі;

5) орг[анізаційна] сітка з боївками при помочі організованих селян з фірами мала вивезти за ніч ввесь цукор з цукроварні.

Штаб к[оманди]ра Енея містився у віддалі пів к[ілометра] від міста, коло вітрака між містом та с. Білашів. О 10-й годині (як стемніє, всі мали бути на своїх місцях), а о 10.10 год. к[оманди]р Черник ракетою мав дати умовлений знак до наступу (це в першу чергу було для сот[енного] Петра на північному відтинку), дві зелені — відступ.

Тим часом Черник, давши ракету, починає наступ, бій тягнеться добру годину, в часі якого здобуто і опановано бровар, що сусідує з парком (де міститься гарнізон). З вікон бровара була дуже добра ціль в центр парку, де з кулеметів обстрілювано поодинокі вогневі точки противника. А на відтинку сот[енного] Петра тиша, ані стрілу. Пройшло так 4 год. часу, почало світати. Щойно на північному відтинку почулись поодинокі стріли, але вже було запізно. К[оманди]р Черник дає знак до відступу. Наступ не вдачний, і то з вини виключно сот[енного] Петра, з котрим справа загадкова, неясна.

К[оманди]р Еней наказує Вороному, негайно прослідити справу спізнення сот[енного] Петра.

Сотенний Петро, вернувши зі своїм військом з Мізоча, заквартирував в с. Дермані І. У справі свого спізнення виправдовувавсь тим, що: 1) мусів чекати на теренову чоту, яка нібито в час не прийшла; 2) що під Дерманською горою перевернулась гармата, яка забрала йому 1 год. часу. Але після розмови з кількома чотовими і ройовими, та багатьома стрільцями, справа представлялась далеко не так. Щодо чоти, яка нібито мала спізнитись, то вона на умовлений пункт прибула майже рівночасно з Петром, а гарматка не забрала більше як 10 хв. часу. На хуторі

Клопіт, у віддалі півтора км від м. Мізоча сот[енний] Петро задержується в дівчат, де бавиться собі, а тим часом в Мізочі вже давно чути стрілянину. На кінець таки сам залишається, а висилає свого заступника Невського, котрому дає знати, щоби той не спішився. Невський вже майже перед днем підійшов під місто і почав безцільну стрілянину, запаливши кілька будинків. А тут вже розвиднілось. На відтинку Черника тихо. Німцям прибула підмога машинами зі Здолбунова, та потягом зі станції Озеряни. Зорієнтувавшись, що повстанців не багато (бо вже Черник відійшов), пішли в наступ. Невський в білий день почав відступати на чисте поле. У результаті цього відступу було 4 повстанців вбито та кількох ранено. Німці з пімсти спалили в місті вулицю Середню (передмістя Мізоча), кудою відступав Невський. На відтинку Черника впав тільки один — Медвідь, з відділу Орла, що перебігав вулицю Шевченка в наступі на бровар. Було кількох ранених. Зі сторони противника вбитих було багато, бо зараз на другий день їх ховали (зі слів мешканців міста Мізоча).

Докладний звіт з висліду перевірки справи спізнення сот[енного] Петра, представлено к[омандиро]ві Енейові. Але чомусь то сот[енному] Петрові це пройшло безкарно. Можливо тому, що в той час якраз шефом штабу був капітан Голубенко, що мав не малий вплив на к[оманди]ра Енея.

Зараз рано, після нападу повстанців на Мізоч, німці стягнули велику акцію на Антоновецькі ліси. Крук зі своїм відділом вспів вернути в сам час і в с. Антонівцях на греблі розбив кілька німецьких машин. Це стримало наступ на табор Крука, що цим й зостав врятований.

У цій акції, користаючи з замішання, Орел, бувший старший лейт[енант] з ЧА, що був вишкільником при таборі, та Чорний — к[оманди]р мінометної чоти при таборі, обидва родом зі СЗУ[81], взявши з собою ще двох стрільців (також зі СЗУ) та тяжкого кулемета з тачанкою «максима», подались в напрямку району Ланівці. Від'їхали з ціллю перейти до більшовицької партизанки «Міші», що оперувала в тому районі. По дорозі у Вишнівецькому районі перестріла їх місцева боївка СБ, яка зауваживши їх підозрілі рухи, зараз зорієнтувалась що з ними щось не в порядку. Запропонувала здати зброю. Одначе ті почали ставити опір, після чого були постріляні.

[81] СЗУ — східні землі України

У м[ісяці] червні Крук зробив славну засідку по шляху Крем'янець - Шумськ, під с. Жолобки. Тут розбив 6 німецьких машин. Другою, ще більш славною, була засідка на початку вересня по шосі Дубно - Крем'янець. Тут здобуто 3 тягарових авт[о] з провіянтом та бензиною для армії.

На початку вересня, німці стягнувши великі війська, зробили облаву на Антоновецьки ліси та табор Крука. Довкола ліс був заблькований в с[елах]: Майдан, Ілавиця Мала, Ілавиця Велика, Антонівці з південної сторони, далі Градкі, Обгів, Ступно, Мощаниця, Будераж, Мости з північної сторони, — було повно війська. Крук з сотнею в той час був на горі в лісі під с. Антонівці. У таборі залишилась для охорони тільки підстаршинська школа в окопах. Був тут також і командир Еней зі штабом. У таборі було поготівля. Якраз десь так у полудень, частина німецьких військ, обійшовши далеко глибиною ліса і підсунувшись під самий табор (підвів сексот з с. Антонівці) від центру ліса, — відкрила шалений вогонь по таборі. Про опір не було й мови. Всі скочили в східньому напрямку під гору, звідки ще стрілів не було чути. На горі, получившись з Круком, відступили в напрямі Камінної Гори, далі, попри Майдан, гору Балярню на Гурби. Була ніч. Крук, діставши завдання, взяв зі собою одну чоту і відійшов в терен р[айон]ів Шумськ і Крем'янець з завданням організувати військо. К[оманди]р Еней з рештою сотні та з підстаршинською школою, к[омандир]ом якої був Балабан подавсь в напрямі с[іл] Мости і Батьківці, де вже акція була пройшла. Під час наскоку на табор Крука було двох убитими. Табор німці спалили дочиста.

У цій же акції частина сотні Петра розбіглась. Причиною цього був сам сот[енний] Петро, котрий побачивши довкола німців, крикнув «Хлопці, спасайтесь хто куди», а сам взявши тільки Марусю (родом з під Славути, була стрільцем в сотні Петра) і пішов в іншому напрямку. Було це на Гурбах. Спаніковані Петром покинули одного кулемета на Гурбах в коноплях. Одна тільки чота Панька, завдяки свому чотовому, вийшла в цій акції без втрат, відступивши в напрямі с. Руська Гута, р[айо]н Шумськ.

У с. Батьківцях з наказу к[оманди]ра Енея, сот[енного] Петра з його штабом було віднайдено і заарештовано. За всі його попередні потягнення, та останньо, що допустив до того, що сотня розбіглась, даючи особисто примір — сот[енного]

Петра, заступника Невського, Крицю — команданта П. Ж. при сотні, Танкіста — було засуджено Революційним Судом УПА на кару смерти через розстріл.

В м[ісяці] вересні стає пекучою справа переговорів з нацменами в німецькій армії та частинами різних військ, в першу чергу мадярських, що силою обставин опинились на цих теренах. Відпоручником до переговорів при політичному осередку В.О. УПА-Південь призначено Немо[82]. Заступником — Палія (Модеста), котрий, фактично, робив всю роботу сам.

Керівник розвідки Південної групи УПА А. Кисіль-«Немо».

У цей час почали масово переходити до УПА з німецьких т. зв. «батальйонів» враз зі зброєю узбеки, грузини, азербайджанці та інші кавказькі народи.

В цьому ж місяці прибув з півночі провідник Смок[83], що очолював Службу Безпеки в В.О., як в організації, так і в УПА.

---

[82] Кисіль Андрій Архипович-«Немо», «Голубенко». Народився 27.08.1912 у с. Дермань-1 Здолбунівського району Рівненської області. Закінчив вищу торгівельну школу. Член ОУН, політв'язень польських тюрем і табору в Березі Картузькій. Начальник розвідки штабу ВО «Богун» (06.1943–01.1944), зв'язковий УПА до угорської армії (1944–1945), сотник УПА. Емігрував за кордон. Помер 6.07.1982 у м. Монреаль (Канада).

[83] Козак Микола Михайлович-«Смок», «Лука», «Вівчар». Народився 1914 у с. Рахиня Долинського району Івано-Франківської області. У 1933 році закінчив гімназію у Львові і вступив до політехнічного інституту. Член ОУН з 1934 р. Протягом 1941-43 рр. очолював ОУН на території Кам'янець-Подільської та Вінницької областей. З весни 1943 р. референт СБ на південній Рівненщині, крайовий референт СБ на Волині у 1945 р. Крайовий провідник ОУН на Волині та Поліссі (1945–1949). Майор СБ, відзначений Золотим хрестом заслуги. Загинув 8.02.1949 у бункері біля с. Пітушки Млинівського району Рівненської області.

Референт СБ ВО «Богун» М. Козак-«Смок».

Полева жандармерія від тепер підпорядковується Смокові, а у відділах УПА має виконувати функції Служби безпеки. В с. Мости, р[айо]н Мізоч, провідник Смок зараз по приході робить відправу, на котрій були присутніми всі місцев[і] референти СБ з терену та УПА.

Зараз після цього організовано карну сотню, командиром якої було призначено сотенного В'юна (родом з Дубенщини). Вишкільником в карній сотні був Байда, бувший майор з ЧА, родом зі СУЗ, котрий рівночасно був і чотовим першої чоти. При цій же сотні були шоферські курси, на яких викладачем був Делько (жартівливе псевдо, правдиве не відоме, родом зі СУЗ), що по фаху сам був шофер. Викладав на разі тільки теоретично. Карна сотня зі службових взглядів підлягала Вороному.

На початку місяця жовтня був сформований курінь, що дістав завдання відмаршу на східні области України.

У склад куреня входило 3 сотні, а саме:

1) Сотня Саблюка[84] (з р[айо]ну Козин);

2) « Яреми (з с. Сестрятина р[айо]ну Радивилів);

3) « Великана[85] (з Дубенщини).

---

[84] Качан Остап Григорович-«Саблюк». Народився 1910 р. у с. Теслугів Радивилівського району Рівненської області. Командир сотні групи УПА «Богун». З літа 1943 р. діє на території Вінницької та Хмельницької областей. Очолює курінь. Загинув у 1945 р. Посмертно нагороджений Золотим хрестом бойової заслуги 2-го класу.

[85] Кондрась Михайло-«Великан», «Лукаш». Народився 1912 року в селі Курсики Козинського району (тепер — Радивилівський район) Рівненської області. З червня 1943 р. в УПА. Командує чотою, згодом сотнею повстанців. З 24 квітня 1944 р. командир куреня в з'єднанні «Холодний Яр» УПА-Південь. З вересня 1945 по серпень 1946 р. останній командир УПА-Південь. Після розформування УПА військовий та політичний референт Дубнівського надрайонного проводу ОУН. Загинув 11.04.1948 р. в лісі на межі Крем'янецького та Козинського районів. Поручник УПА.

Командиром куреня призначено Гордієнка[86] (родом зі СУЗ, Кам'янець-Подільської обл., високий, мовчазний, у поведінці зі своїми підвладними, грубий). По сотнях були політвиховникі: в сотні Саблюка — Смерека, в сот[ні] Яреми — Хміль (з Почаєва), в сот[ні] Великана — Лихо. Ярема до сього часу був політвиховником при сотні Чучупаки. Перед відходом на схід Чучупаку звільнено, а його сотню доручено для Яреми.

Командир УПА Г. Вротновський-«Гордієнко».

До куреня приділено з П. Ж. по два чол[овіки] на сотню, котрих очолював при штабі Гордієнка — Жварич (род[ом] з с. Кунин, р[айо]н Мізоч). Курінь відпровожали в с. Андрушівці, р[айо]н Остріг к[оманди]ри Еней, Черник та курінний Юрко. У Суражському лісі перед фронтом цілого куріня промовляли Черник, Еней і Гордієнко[87].

Не пройшло більше часу, як Гордієнко серед дороги вернувся назад, не виконавши даного йому завдання. Задержався в с. Білозірка, р[айо]н Ланівці. Коли, одержавши наказ командра Енея через Юрка, щоби негайно зголосивсь до штабу і здав звіт, то сам не поїхав, мотивуючись хоробою горла, а вислав сотенних. Після цього Гордієнка здеґрадовано, курінь відібрано, а дано було одну чоту Летуна з карної сотні В'юна і прикріплено в Млинівський р[айо]н, де він перебував до приходу фронту (про дальшу його долю нічого не відомо).

---

[86] Вротновський Гордій-«Гордієнко», «Варва». Закінчив Рівненську українську гімназію. Член ОУН. Командир сотні групи УПА «Богун» з весни 1943 р. Учасник рейду на Житомирщину влітку 1943 р. Восени за нез'ясованих обставин залишає УПА на Волині і їде до родини у Львів. Призначений командиром спеціальної боївки ОУН у Львові. Схоплений і розстріляний німцями у Львові влітку 1944 р.

[87] Сотенний «Великан» у своїх споминах подає дату цієї події — 18 жовтня. Див. Великан «Три роки в УПА» // За волю нації. — 1949. — ч. 4.

З огляду на те, що службові потреби по лінії П.Ж. вимагали частого контактування з П.Ж. к[оманди]ра Дубового на Поліссі (к[омандир]ом П.Ж. в Дубового був тоді Печериця), — було вислано чотового Заліза з роєм П.Ж. в Корецький надрайон. Залізо перебував там до приходу фронту, а відтак повернув назад в Мізочський р[айо]н.

На початку листопада теренова боївка Здолбунівського району, командиром якої був Чорнота (Бойко), вела переговори з азербайджанцями, що стояли в с. Новомильск район Здолбунів, як охорона «штацґуту» в силі 135 чол[овік]. Всі 135 азербайджан зі зброєю на другий день переходять на сторону УПА. Німці, довідавшись про це, зараз же прислали для охорони вже німаків. Чорнота організує напад на «штатсґут», що йому і вдається. Німці втікли, залишивши одного ручного кулемета. Боївка забирає все майно зі «штатсґуту», в тому 300 штук худоби, яку роздає селянам.

У цей час якраз переїздила одна німецька частина льотчиків з фронту додому на відпочинок. По дорозі заїхали до м. Острога, де їх «крайсляндвірт» зараз використав до стягнення контингенту по селах. Приїхали в с. Точивикі, р[айо]н Остріг, що сусідує з лісом. З сотні УПА, в тому числі сотня азербайджан, що два дні тому перейшли на сторону УПА, окружили с. Точивикі. Шуцмани-поляки, яких було коло 50 чол[овік], знаючи добре цей терен як небезпечний для них, заздалегідь втікли в напрямі с. Білашів. Фронтовики-льотчики, будучи не зорієнтованими в ситуації в терені, а до того ще спантеличені німецькою уніформою азербайджан, почувалися свобідно. Зав'язався бій, в результаті якого було 20 німців вбито, а 5 взято в полон. Решта прорвалась і втікла. При цьому здобуто: 4 про[ти]летунські кулемети, решта кріси і автомати. З нашої сторони були тільки легко ранені. Між полоненими був один старшина.

У відповідь на цей бій, німці через 4 дні, стягнувши велику силу війська, окружили майже пів Остріжського р-ну з такими селами: Новомалин, Лючин, Попівці, Дерев'янче, Точивикі, Білашів, Грозів, Грем'яче, Корчунок, Михайлівка, та Шлях (хутір). Всі ці села були дочиста спалені, враз з прилеглими до них хуторами. Тривало це пекло два дні. Два дні безперерви били німці з мінометів по селах, від чого займалися будинкі. Другі знову ж ходили і від руки підпалювали сірниками усе решту, що не зайнялось від мінометного вогню. Цими другими були

виключно поляки. Треба зазначити, що в шуцманах, яких на район в той час було до 50 чол[овік] — були виключно поляки. Всі контингенти, в той час, які німцям тоді вдавалось стягати, то це робили виключно при помочі шуцманів-поляків. А поляки добре справлялись, а при тому, ще краще грабили що попало. Коли була більша німецька акція на села, то німці давали зброю навіть тим всім мужчинам-полякам, котрі формально й не належали до шуцманів, а тільки проживали в місті. Вони також брали активну участь у вбиванню українського мирного населення, в паленні та грабленні. У цій акції, вони пописались чи не найкраще. Всі поляки-мужчини, які тільки були в м. Острозі в той час і то різного віку, брали активну участь. Ті, що не мали зброї, йшли з мішками і грабили все, що попало під руки. Ще після акції впродовж тижня і більше, поляки фірами їздили при охороні шуцманів і на згарищах з льохів діставали селянське майно, яке збереглось від огню і вивозили до міста.

З прилісних сіл населення мало змогу скритися в лісі. З тих сіл, що знаходилися дальше від ліса було замордовано, спалено живцем, застрілено 430 осіб селян, різного віку і статі[88]. І це була переважно робота поляків, що були на услугах німців.

Десь так зараз по згаданій вище акції, зайшла переорганізація і доповнення при штабі В.О. УПА-Південь, де справа представлялась вже слідуюче:

1) Еней — к[оманди]р В.О. УПА-Південь;

2) Черник — шеф штабу (в нього канцеляристом був Нечипір);

3) Кропива — вишкільні справи;

4) Микола — політосередок (до м[ісяця] вересня був Максим[89], що мав свій осередок в с. Градки, р[айо]н Верба. В акції німців на с. Градки, яку викликав співробітник того ж осередку —

---

[88] У тексті «полу».

[89] Булавський Василь Тихонович - «Максим». Народився 27.01.1917 у с. Басів Кут Рівненського району Рівненської області. Закінчив Рівненську українську гімназію. Далі здобував освіту на електротехнічному факультеті у Політехніках Львова та Берліна. Протягом 1939-1941 рр. перебував у Німеччині, де працював на різних посадах в Українському допомоговому комітеті, став членом ОУН. У 1941 році повертається на Рівненщину, працює вчителем у Басовому Куті. З липня 1943 року політичний референт ВО «Богун». Загинув у с. Грядки Дубнівського району 27?.08.1943 р. під час німецької каральної акції.

Політичний керівник ВО «Богун» В. Булавський-«Максим».

агент енкаведе, Максим зостав вбитий. Микола — род[ом] з с. Садова на Луччині);

5) Данько — к[оманди]р кавалєрії;

6) Вороний — П.Ж. (СБ), розвідка;

7) Аніченко — У. Ч. Х.;

8) Столяр — господарка (коло двох місяців як обняв);

а) Крук — УПА Крем'янеччина;

б) Юрко — УПА Дубенщина (на місці Черника).

У цей час головна кватира к[оманди]ра Енея була на Черняві, р[айо]н Мізоч.

В середині листопада було організовано вдруге напад на районний центр Мізоч, ціль була слідуюча:

1) роззброїти поліцію, якої було вже до 200 чол[овік];

2) забрати в цукроварні цукор (чого не вдалося зробити за першим разом).

У цей час в районі сили ворога були такі: 1) гарнізон — 130 чол[овік]; 2) шуцманів-поляків враз з нім[ецькою] адміністрацією коло 50 чол[овік]; 3) шуцманів, що прибули зі сходу перед фронтом, що вже зближався — 200 чол[овік] (але ці вже були деякі нав'язувались з повстанцями з ціллю перейти на сторону УПА). Національний склад їх — всі майже українці зі СУЗ, решта росіяни.

Повівши докладну розвідку, 7 сотень УПА, під загальним командуванням к[оманди]ра Черника, вночі підсунулись і зайняли становище довкола гарнізону. У тому числі була сотня азербайджан на чолі з Чайлі, карна сотня В'юна та 2 чоти кавалєрії. Брала участь і артилєрія Берези з 2 гарматками. Для вивозки цукру організовано було коло 500 селян з фірами, для охорони і порядку яких приділено було 2 рої П.Ж. та 2 боївки СБ. Орла з 15-ма стрільцями з 2 кулеметами дано на заставу від міста та гарнізону.

Ракета Черника дає знак до наступу. З північної сторони від парку, окружено будинок школи в якому були розташовані

200 шуцманів зі сходу. Запропоновано переходити на сторону УПА. Погодились майже всі, за винятком невеличкої групки, котра намагалась ставити опір, але цей опір зараз був зліквідований. Було вбито 6-ох шуцманів. У центрі парку було спалено всі будинки (в межах окопів і бункерів, в котрих знаходився гарнізон). Туди стріляв Береза «прямою наводкою» з гармат. Гарнізон вже почав зрідка відстрілюватись, з чого видно було, що мав амуніцію на вичерпанню. Здобувати штурмом гарнізон не було сенсу. Та й то не була ціль нападу. Було завдання лише зав'язавшись боєм з гарнізоном, відвернути його увагу від цукроварні, щоб тим дати змогу забрати ввесь цукор. Цим разом завдання було виконане якнайкраще. Почало розвиднятись, як останні фіри з цукром відїжджали в терен. Тоді було забрано коло 1500 центнерів білого і коло 1300 жовтого цукру. Далі, кільканадцять фір майна, як: ремінні паси, полотно і інше.

Зараз рано, у відповідь на цю акцію УПА, 4 літакі збомбили с[ела] Мости і Бущу, р[айо]н Мізоч, де згоріло кількадесят господарств. Коло полудня потягом з Озерян до Мізоча прибуло 300 козаків та 100 німців, які враз з місцевим гарнізоном зробили облаву на с[ела] Петриковщина, Борщівка, Буща, Мости. Далі пішли в ліс на Кудрин, де містився в той час шпиталь УПА в будинку школи. Легше раненим з охороною вдалося ще в час відступити в ліс. Між цими раненими був і Кропива, що недавно повернув зі СУЗ, де зостав ранений. У шпиталі залишилось 3-ох тяжко ранених повстанців, котрих не було змоги так нагло підхопити. Залишилась і не покинула їх старша медсестра Оля, котра хоч мала змогу сама рятуватись, одначе совість їй казала ділити долю тяжко ранених. Німці всіх 4-ох постріляли. Оля (правдиве ім'я, донька священника з с. Кунин, р[айо]н Мізоч, сестра дружини сл. п. Модеста). Скінчивши медсестерські курси, працювала в повітовому шпиталі, де набула практику. У 1943 р., з вибухом повстанчого руху, одна з перших зголосилась до УПА, а тут показала вже свою здібність. Не один повстанець завдячував їй за своє виздоровлення і життя. Була дуже працьовита і невтомна.

У цій акції 4 літаки через цілий день бомбили Гурби, Кудрин, Вільхаву та хуторі Грабник, Козацьку Хату і Гурбенський ліс.

200 чол[овік] б[увших] шуцманів, що перейшли на сторону УПА, під час нападу на Мізоч було розквартировано в с[елах] Мощаниця Стара, Ступно — р[айо]н Мізоч та Обгів — р[айо]н Верба.

Провідник Смок постановляє звести всіх у список, щоби при цьому зорієнтуватись приблизно, що це за люди і що вони з себе представляють. Для цього було призначено с. Обгів. Присутніми були: пров[ідник] Смок, командир Еней, Верещак[90] (з політичного осередку жінка, родом зі СУЗ, з вищою освітою, досить мудра), Куба[91] і Вороний.

У склад цих шуцманів входили люди різного віку, починаючи [від] 18 р. життя до 50 і більше. Люди різних професій, звань, починаючи від колгоспників та робітників, а кінчаючи на професорах середньої школи. Багато між ними було чесних і хороших людей, яких біда заставила іти служити окупантові за кусок хліба, аби не бути вивезеним в Німеччину на роботи. Але чи ненайбільше було всяких «типів», що опинились в цій поліції з доручення НКВД, а тепер вже «добровільно» перейшли на сторону УПА, де зараз знюхаються зі «своїми», нав'яжуться і будуть дальше ширити страшну пошесть зради, провокації, братовбивства. Були деякі з них враз з жінками та фірами, якими їхали зі сходу.

При списуванні було відібрано від усіх зброю: 5 ручних кулеметів, решта все кріси та кількадесят гранат, коло 10 пістолів. Зброя майже вся совітського походження.

З загального числа, вибрано і сформовано тільки одну чоту — 40 чол[овік], котрим завернено зброю і включено до УПА. Всіх решту розквартировано по селах районів Мізоч, Шумськ, Крем'янець, Дубно і Верба.

На початку листопада, в Остріжському районі, на місце відділу Чорноморця, котрий ще в червні відійшов на північ до Дубового, повстало вже 2 нових сотні. Перша — Цимбала, що

---

[90] Мешко Катерина Яківна-«Верещак». Народилася 1910 р. у м. Санжари Полтавської області. Родину було репресовано у 20-30 рр. XX-го століття. На початку 30 рр. працювала на металургійному заводі ім. Петровського у Дніпропетровську. З 1937 по 1941р. навчалась у електротехнічному інституті (Москва). За часів німецької окупації стала членом ОУН. У 1942 р. очолювала Ворошиловоградський обласний провід ОУН. Ймовірно, член крайового проводу ОУН на СУЗ. У 1944 р. виїхала за кордон. З 1949 р. у США.

[91] Кравчук Микола-«Корній», «Куба». Народився 1915 р. у с. Дермань-1 Здолбунівського району Рівненської області. З літа 1943 р. співробітник референтури СБ ВО «Богун». Загинув на початку 1945 р. у Корецькому районі Рівненської області.

оперувала на терені лісу і села Новомалин і околиці, переважно на схід за б[увшу] польсько-совітську границю. Друга — Яструба, котрий оперував — ліс і с. Буща та околиці вже в районі Мізоч.

Курінний УПА
О. Степчук-«Сторчан».

У міжчасі з сотні Цимбала повстає дві сотні — перша Сторчана, а друга Довбенка, а Цимбал відходить. Сторчан[92], до того часу був чотовим в сотні Цимбала. Сам родом з Межирича коло Острога, ростом високий, бльондин мав добру будову тіла, лице округле, червоне, било від нього здоровлям і фізичною силою. Син селянина, освіту мав початкову і то нескінчену, з чим він бувало і сам не крився. Був надзвичайно простий, безпосередній і товариській. Відважний і холоднокровний, та понад усе, здається, любив військо. Був сам військовиком, і то відзначеним за відвагу в нім[ецькій] армії, куди попав силою обставин. В м[ісяці] серпні, приїхавши на відпустку додому, довідується про УПА і крізь сльози до своїх ровесників промовив: «А я ж до сього часу нічого не чув і не знав». Після цього негайно від'їхав, а по кількох днях вернувши, привіз з собою 2 пістолі та повну валізу гранат. «От тепер будем воювать!» — гукнув до хлопців, і від тоді бере активну участь у

[92] Степчук Олександр Терентійович -«Сторчан», «Рів». Народився 27(23?).12.1918 р. у с. Межиріч Острозького району Рівненської області, з 1936 року працював у пожежній охроні, займав посаду заступника начальника пожежної служби в Межирічах. У травні 1939 р. заарештований польською поліцією за підозрою у приналежності до ОУН та за участь у спаленні польського прикордонного стовпа. З початком Другої світової війни вийшов на волю і емігрував за кордон, де пройшов вишкіл у батальйоні «Роланд». З 1943 р. втікає з німецької служби і вливається в загони УПА. Героїчно загинув під час Гурбенського бою разом з 60-ма повстанцями, потрапивши в оточення.

повстанчому русі. З початку був чотовим в сотні Цимбала, а від листопада вже сотенним аж до приходу більшовиків. Сам був вишколений, дис[ц]иплінований, чого вимагав і від своїх підвладних, але не дорогою канчука, ні, а своїм приміром. Коли було гукне на стрільця: «Кріса, кріса мені батяре вичисти лучче, а то як коцюба брудний!» — то стрілець добре знав, що йому треба ще довго чистить, щоб був такий як у командира. Характерним було в нього те, що суворо додержувавсь порядку дня. У нього вояк не смів дармувати, мусів бути в русі. У вільний час було гукне до хлопців: «Співати там, батяри!» — і сам затягне, але йому щось не клеїлось, бо зараз затихав. Любив дуже грати на ручній гармонії, навіть дуже добре грав. Будучи чотовим в сотні Цимбала, ще десь при кінці жовтня ціла сотня зробила напад на с. Кунево, місто розбили, звідки вся нім[ецька] адміністрація втікла ледве жива до м. Славути. Тоді ж рівночасно в с. Каменці, під Куневом розбили нім[ецький] штацґут (бувший радгосп) і все майно, збіжжя, худобу роздали місцевим селянам. Вертаючи вночі, падав дощ, одначе Сторчан гукає до своїх хлопців, щоб ті співали, а сам на передній фірі не зважаючи на дощ, шкварив на гармонії во всю. Якже ж тут не грати, коли похід тут так гарно вдавсь. Такий був Сторчан. Зі зброї носив пістоль і кріс німецький, бо як сам говорив: «Доброму воякові — тільки кріс». «Страшаків»-автоматів не любив, але то не значить що він їх не знав. Бо не було такої зброї в УПА, щоб він її конструкції напам'ять не знав, не розібравши власними руками.

У м[ісяці] грудні сотня Сторчана була в повному складі — 3 чоти. Чотові: 1) Грім — родом з с. Здовбиця, р[айо]н Здолбунів; 2) Веселий — з с. Здовбиця; 3) Корнієнко — з с. Копитків, р[айо]н Здолбунів.

У м[ісяці] листопаді в с. Батьківці, р[айо]н Мізоч відбулась Конференція Поневолених Народів. На конференції були представники таких народів, як грузинів, узбеків, азербайджан та інших кавказьких народів. Конференція закінчилась урочистим прийняттям, на котрому промовляли: к[оманди]р Еней, Немо — від УПА, Чайлі (азербайджанець) від імені кавказьких народів. На закінчення було зроблено кілька фотознімок.

При кінці листопада в цей терен з півночі прибув к[оманди]р Ясен (Ярбей) та перебрав сотні Сторчана, Довбенка і Яструба. Це урочисте перебрання ним сотень відбулося в с. Верхові, р[айо]н Остріг.

К[оманди]р Ясен зараз після приходу сформовує ще одну сотню Тура (родом з с. Жолобкі, р[айо]н Крем'янець), якій визначає терен для операції — Славутський район. Тут сотня Тура зводила часті бої з більшовицькою партизанкою та німцями. У м[ісяці] грудні в с. Мощаниці, р[айо]н Остріг кватирувало 120 мадярів. Сотенний Тур з двома чотами вступив в село і запропонував мадярам здати зброю. Мадяри було зразу погоджувались, але справу відтягали, не спішились. Але коли таки на жадання Тура вистроїлись і зачали складати зброю, то тут нагло наспіли німці з двома танкетками, а з залізниці почав обстрілювати броневик. Стало ясно, що мадяри відтягували справу тому, що в міжчасі повідомивши німців, чекали підмоги. Мадяри, зауваживши що їм іде поміч, зачали хапати назад зброю і боронитись, але вже було запізно. Сотенний Тур скомандував огонь і понад 70 мадярів було вбитими, ще заки німці прибули. З нашої сторони було 4 вбитих, а один тяжко ранений помер.

Командир з'єднання УПА
М. Свистун-«Ясен».

14 листопада, понад 150 німців враз з шуцманами-поляками з Мізоча, вночі, під повстанською маркою в'їхали в село Дермань, де закріпившись в центрі села, у мурах монастиря, почали палити довкола село. Це була дійсно несподіванка, бо чогось такого серед ночі ще німці не практикували, та ще й під повстанською маркою. Населення страшенно перелякане утікало хто куди. Спалили коло 50 господарств. Тут також поляки немало пописались, при чому порядно пограбили. Тільки почало розвиднятись — негайно вибрались до району.

Добросусідські відносини з командуванням мадярських військ в цьому терені були якнайкращі. Всі об'єкти, які обса-

Керівник підпілля ОУН на СУЗ
В. Кук-«Леміш».

джували мадярські війська, як залізниці (особливо залізничі переїзди), мости, переправи, були доступними для відділів УПА.

Всякі непорозуміння, інценденти, що виникали між повстанськими відділами та мадярськими військами, були зараз полагоджувані спеціяльною комісією, що складалася з обох сторін. При кінці м[ісяця] грудня в с. Будераж, р[айо]н Мізоч, відбулось урочисте прийняття трьох високих представників-старшин зі штабу мадярських військ на цих теренах. На прийняті зі сторони УПА були присутніми: Горбенко — відпоручник з Проводу, Черник — шеф штабу В.О. УПА-Південь, Палій (Модест) — з політичного осередку В.О. УПА-Південь та інші.

На другий день гості були присутніми на перегляді ко[мандиро]м Енейом кавалєрії в с. Батьківцях, р[айо]н Мізоч. Після чого були в Теремненському лісі, де оглядали і фотографували місце, де був бій відділів УПА з більшовицькою партизанкою. Дальше поїхали в Козинській район, де в с. Вовковиї оглядали майстерню сідел та гарбарню УПА. Цікавилися всіма спроможностями і засобами Української армії. В цьому ж селі відбувся перегляд куреня Юрка та чеського відділу при УПА в силі одного куреня.

Перегляд артилерії під командою к[оманди]ра Берези відбувся в с. Глибока Долина, р[айо]н Козин. Скрізь гостям товаришили Горбенко, Черник, Немо і Палій. К[оманди]р Еней був лише присутнім на перегляді кавалерії в с. Батьківцях, а відтак від'їхав на північ у Корецький надрайон.

Часті були випадки, що поодинокі відділи УПА з одної сторони, а частини мадярських військ з другої, заключували поміж собою договори про взаїмну виміну, а саме: мадяри доставляли зброю, амуніцію і медикаменти, за що діставали

від повстанців харчеві продукти.

У грудні в терен Мізочського району прибув Провідник Ле[93] та к[оманди]р УПА Перебийніс[94], котрі в с. Батьківцях скликали місцевий провід ОУН і УПА на відправу. Були тут окрім пров[ідника] Ле і к[оманди]ра Перебийноса — пров[ідники] Михайло, Смок, Іванів, Верещак, Мітла, Зубатий, Олег, Еней, Черник, Микола, Кропива, Крук, Данько, Швед, Ясен, Будяк, Вороний. Порядок приблизно був слідуючий (на першому пляні було звітування):

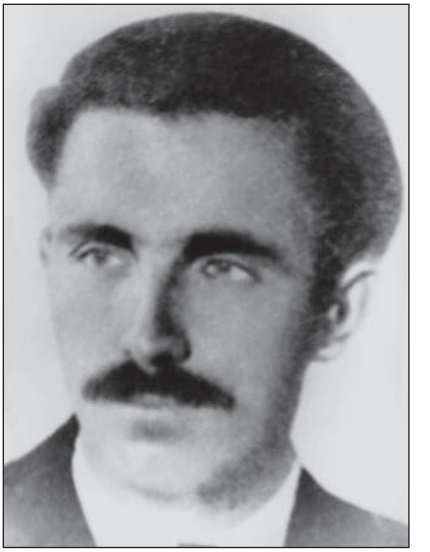

Шеф ГВШ УПА
Дмитро Грицай-«Перебийніс»

1) Черник — про загальний стан групи УПА-Південь;

2) Кропива — вишкільні справи у війську;

3) Данько — кавалєрія (стан і потреби);

---

[93] Кук Василь Степанович-«Леміш», «Коваль». Народився 11.01.1913 р. у смт. Красне Буського району Львівської області. Член ОУН з 1929 р. З весни 1942 р. Крайовий провідник ОУН Південно-східних земель України з центром у Дніпропетровську. Організатор і крайовий командир УПА-Південь, що мала діяти на СУЗ, з січня 1944 р. З 1945 року організаційний референт проводу ОУН. Від липня 1950 р. — Голова Проводу ОУН на українських землях, Головний командир УПА та Голова Генерального Секретаріату УГВР. Генерал-хорунжий УПА. Підступно схоплений агентами МДБ 23.05.1954, сидів без суду у камері смертників до 1960 р. Помер 9 вересня 2007 р. у м. Київ.

[94] Грицай Дмитро Михайлович-«Перебийніс», «Олег». Народився 1.04.1907 у с. Дорожів Самбірського повіту на Львівщині. Член УВО та ОУН. Політв'язень польських тюрем і табору в Березі Картузькій. Військовий референт Проводу ОУН (1941–1942). В'язень тюрем ґестапо (12.1942–09.1943), після чого заступник шефа Головного військового штабу УПА (від 12.1943), а відтак шеф ГВШ УПА (01.1944–12.1945), майор УПА. Затриманий чеськими прикордонниками при спробі перейти кордон до Німеччини. Героїчно загинув у Празькій в'язниці 22.12.1945. Відзначений Золотим Хрестом Заслуги УПА (посмертно), генерал-хорунжий УПА.

4) Швед — господарчі справи;

5) Вороний — Полева жандармерія.

На кінець к[оманди]р Еней коротко з'ясував про працю групи УПА-Південь та про деякі поодинокі її ділянки, як У.Ч.Х. та господарка, висловлюючи своє незадоволення з їх недотягнень. На цьому звітування закінчилось. Командир Перебийніс в зв'язку з надходячим фронтом, висунув питання про підготовку відддiлів УПА до переходу фронту та більшовицької окупації. Звертаючись до присутніх, поділився своїми думками в тій справі.

Провідник Ле, котрий недавно прибув зі східних областей України, докладно поінформував про стан на СУЗ, далі, з'ясував про більшовицький лад та про його поліційну систему. На закінчення говорила Верещак, але коротко, при чому зазначила, що вона не погоджується з думкою провідника Ле, що мовляв більшовицький лад опертий виключно на поліційній системі. На цьому відправа закінчилась.

Фронт що раз бли[жч]е підсувався. В Групі УПА ішла підготовка до переходу фронту. Деякі відділи дістали завдання цілістю йти в рейд. Інші, роздрібнитись на малі групки, які прикріплено до певних теренів, де вони мали закріпитись і перебути перехід фронту. Налагоджено зв'язки, призначено зв'язкових. Частину П. Ж. було прикріплено до поодиноких відділів, групок УПА. Далі, один рій П. Ж. було дано на зв'язок до відділів нацменів в УПА.

К[оманди]р Ясен, прибувши, зараз, не зважаючи на ніщо, зайнявся упорядкуванням своїх сотень. У сотні Довбенка викрито розбазарування [майна][95] УПА. А спецом від того оказався господарчий сотні Комар, котрий обділював згаданим майном всю свою рідню так, що для сотні мало що й залишалось. Комара заарештовано. Заарештовано рівночасно і самого сотенного Довбенка [разом][96] з бунчужним Гонтою до закінчення слідства. Революційний Суд УПА Комара, господарчого сотні Добенка, засудив на кару смерті через розстріл. Сотенного Довбенка, що допустив до цього, вкарано доганою та доручено під його команду карну сотню з правом реабілітації. Бончужний Гонта звільнений, вертає до своєї сотні.

---

[95] Ймовірно, слово у тексті пропущено.

[96] Ймовірно, слово у тексті пропущено.

Сотенний Довбенко[97] родом з с. Милятин, р[айо]н Остріг. Освіта народня, ростом невисокий, поважний, лице зі шрамом, військовик з польської армії, в якій був 5 років «заводовим»[98], капраль. У бою дуже відважний і холоднокровний, та завжди в першій лінії. Як старий вояка, в тактиці військовій добре розумівся. Було це в листопаді, ще як німці, яких було коло 150 чол[овік], застукали Довбенка з одною чотою в с. Новомалині, р[айо]н Остріг. Одначе тут він не відступає, а зайнявши добрі позиції за мурами палацу б[увшого] поміщика, починає бити з трьох кулеметів по греблі від східньої сторони села, кудою німці намагались ввійти в село. Німці з втратами відступили назад з греблі за став і розположившись, стали бить з 2 мінометів. Далі, підтягнули гармату, з якої відкрили вогонь. Але нічого Довбенко собі не робив, а як тільки німці рушать на греблю — зараз дасть огонь і ті назад. Три год. часу то коштувало і немало вбитих німців, а все-таки в село не ввійшли, а мусіли завернути назад.

На хуторі Грабник, коло с. Гурби в цей час містилась станиця надрайонового СБ Стародуба, на якій перебували: пров[ідники] Михайло[99], Смок, Мітла. Переводились тут пров[ідником] Михайлом розробки, котрий рівночасно вів вишкіл по лінії СБ. Тут вперше в цьому терені пров[ідник] Михайло розкрив очі присутнім на агентуру НКВД, що пролазила в ОУН і УПА з завданням всякими підлими способами розложити їх з нутра. З тих кількох поважних розробок, які так вміло і по мистецькі вів пров[ідник] Михайло, видно було, наскільки український повстанчий рух був для Москви небезпечним.

---

[97] Золотнюк Іван Матвійович-«Довбенко». Народився 1905 р. у с. Бродів Острозького району Рівненської області. Спочатку командує сотнею, а потім куренем повстанців в групі УПА «Богун». Загинув 6.08.1944 р. біля с. Хорів Острозького району Рівненської області.

[98] Професійний вояк.

[99] Арсенич Микола Васильович-«Михайло», «Григір», «Дем'ян». Народився 27.09.1910 в с. Нижній Березів Косівського району Івано-Франківської області. Закінчив Коломийську гімназію, навчався на юридичному факультеті Львівського університету (1930–1936). Член Пласту, УВО, відтак ОУН, повітовий провідник ОУН Коломийщини. заарештований польською поліцією 1936, засуджений у Львові 20.01.1937 до 3 років ув'язнення за приналежність до ОУН, вийшов на волю 09.1939. Референт СБ проводу ОУН. Загинув 23.01.1947 р. у лісі біля с. Жуків Бережанського району Тернопільської області.

На цьому вишколі було чимало референтів СБ з теренів, між котрими був Коля (Борис), молодий, енергійний, але дуже здібний і мав добрі завдатки на слідчого. До сильніших слідчих належав і Стародуб — Дмитро Омельчук, народ[ився] 1915 р. в с. Дермані, освіта середня. Ростом високий, тонкий, мав чорне волосся[100]. З вдачі повільний і холоднокровний.

23 січня 1944 р. через Мізочський район переходила більшовицька партизанка. У с. Будеражі в руки цеї партизанки попадають: Верещак — з політичного осередку та Давид[101] (родом з с. Будераж) з того ж осередку. Партизанка задержується в с. Батьківцях, де до неї перейшла частина азербайджан від УПА, а трьох зв'язкових з П.Ж., що були прикріплені для контакту — віддали в руки партизанки. Були це: Чорнобиль-Герасимчук з с. Лебеді, р[айо]н Остріг; Ярошенко з с. Півче, р[айо]н Мізоч та Зелений з с. Здовбиця р[айо]н Здолбунів. На слідстві ні до чого не признавались. Коли вели в ліс розстрілювати, то Зелений втікає в білизні, а Чорнобиль і Ярошенко гинуть.

Щодо Давида, то його звільнили, помимо того, що мав при собі пістоль. У розмові з ним після того, заявив, що ніби він подався за місцевого вчителя, а пістоль мав для особистої охорони. В це мали повірити і пустили, хоч азербайджанці, які перейшли до партизанки, докладно знали про його роботу. Верещак, яку не менше знали від Давида про її роботу в організації, відходячи, забрали з собою, котра по дорозі на Кунів втікла з фіри. Був одним-один вартовий на фірі та й той заснув, а ніч темна. Вирвалась боса і зараз на другий день прибула до с. Майдан, де містився провід.

---

[100] Омельчук Дмитро Корнійович-«Стародуб». Народився 12.11.1916 у с. Дермань Здолбунівського району Рівненської області. Член ОУН. Керівник СБ Здолбунівського надрайонного проводу ОУН у 1943 р. Слідчий осередку СБ на Волині, згодом заступник референта СБ при крайовому проводі Північно-східного краю (1944-1945). Сотник СБ. Загинув у лютому 1945 поблизу с. Борове Рокитнівського району Рівненської області.

[101] Дудко Володимир Онуфрійович-«Давид». Уродженець с. Будераж Здолбунівського району Рівненської області. У 1943-44 рр. співробітник окружного радіоінформаційного пункту ВО «Богун». Учасник 1-ої Конференції поневолених народів. Взимку 1944 р. перебував у сотні «Панаса». Вийшов з підпілля у лютому 1945 р. Подальша доля невідома.

Вже фронт був так близько, що чути було гарматні стріли. Мадярські війська безцільно крутилися, раз ішли під фронт, потім вертали. Відділи УПА відважно ходили поміж мадярськими військами, які направо і наліво торгували зброєю. За дві літрі самогону ручний кулемет віддавали та ще й з відповідним запасом амуніції до нього. Така зброя, як кріси, пістолі, амуніція цілими скриньками. Гранати стало були на «ринку» товарообміну за продукти. Але самогонка чи не найбільш поплатною була в тому інтересі. Так, що селяне-дядьки також зробили тут немалий інтерес.

У с. Угорськ, р[айо]н Шумськ, на станиці П.Ж. Пшеничного донесено, що з Білої Криниці вийшло 35 осіб українців, котрі служили в ґестапо, а тепер хочуть перейти на сторону УПА, тільки не мають зв'язку. Зараз вислано було до них двох стрільців. Прибув лейтенант, по національності румун, що очолював ту групу. Оповідає, що минулої ночі закидали гранатами кімнату, де було 8 німців — їхніх зверхників, та взявши з собою тяжкого кулемета «Максима», відійшли в сусідній лісок, звідки через знайому дівчину старались нав'язатись з УПА. Всіх зараз роззброєно. Забрато 1 тяжкий кулемет «Максима», 5 ручних кулеметів, 5 автоматів, 32 кріси, 5 пістолів, 60 гранат, амуніція. Всі 35 працювали в ґестапо, мали уніформу ґестапо. По нац[іональності] українці зі СУЗ, один румун. В тому числі було дві жінки, одна — машиністка, друга — дольмечерка. Останньо прибули до Білої Криниці з Житомира.

Першого лютого 1944 року в Мізочському районі вже були більшовики. Починалася нова сторінка боротьби українського народу з відвічним ворогом — Москвою.

Літо, 1947р.

II.
(1944 р.)

Фронт через Мізочський район перекотивсь і 1-го лютого, 1944 р. прийшли більшовики. В с. Дермань І задержалась спецгрупа НКВД, котра розпочала переводить арешти селян.

В селі під час переходу фронту перебувало багато повстанців, частина з яких перехід фронту пересиділи по криївках, а більшість в господарів відкрито, подаючи себе за члена даної родини. Це до певної міри вдавалось, але не довго, бо агенти, що вспіли нав'язатись з НКВД, розпочали свою юдину роботу. Беручи активну участь, ще до того часу, в організації чи УПА вони докладно про все нотували, щоб потім доручити зібрані ними інформації для НКВД. Безконечні всипи. Падали криївки з організаційними людьми, повстанцями, організаційні маґазини з майном, збіжжям. В цьому ж селі, на донесення агента-співробітника падає і Картографічний Інститут. Козака витягають з криївки, а все майно забирають. Козака, по-деякому часі перебування в в'язниці засуджують і вивозять[102].

Ця спецгрупа НКВД пробула в с. Дермані два тижні. Два тижні тероризувала населення безконечними всипами, арештами, побоями.

З 5 на 6 березня в с. Кунині, р[айо]н Мізоч, закватирувало 6 чол[овік] зі спецгрупи НКВД, котрі рано мали від'їхати дальше на Здолбунів. Місцева боївка на чолі з Модестом, що якраз в той час перебував в с. Кунині, раненько на другий день робить засідку в селі. У результаті засідки — 4 більшовики вбито, а 2 втікає. Було це о год. 7 ранку, 6-го березня.

Якраз цього дня війська НКВД переводили велику облаву. Ще з ночі підтягнули свої війська і окружили с[ела] Кунин, Коршів, Уїздці, Спасів, Цурків та Спасівський ліс, р[айо]н Мізоч.

---

[102] 14 квітня 1944 року в п'яти кілометрах західніше Дубно єфрейтор 2-го взводу при відділі контррозвідки «Смерш» 13-ї армії Сухоросов вбив засудженого до вищої міри покарання директора картографічного інституту УПА Івана Мартинюка-«Козака» при спробі втечі під час конвоювання. Тіло вбитого закопали неподалік у рівчаку.

В цій облаві були окружені в Спасівському лісі 4-ох друзяк з П.Ж. — чот[овий] Крук, рой[овий] Сизий, рой[овий] Довгий та стрілець Байда. Живим вискочив тільки чот[овий] Крук, а Сизий, Довгий, і Байда — будучи окруженими в одному окопі — бились до останнього набою, а накінець зірвали себе гранатами. З теренової чоти, яка була окружена і мала тяжкий бій впало 8-ох. Д[ру]г Модест з боївкою попадає також в цю облаву, але вміло маневруючи розстрільною поміж більшовиками, які прийняли за своїх, дістається до Спасівського лісу, де змінює напрям і виходить щасливо з облави, без втрат. У цій облаві НКВД замордувало окрім вище згадених упавших повстанців ще коло 10 селян за те тільки, що коло їх хат перебігали повстанці, котрих зауважили здалека більшовики.

Коло 10 березня нав'язуюсь з к[омандир]ом Ясеном, що в той час перебував у Дерманському лісі та частинно на хуторі під лісом. Тут його і застаю з одним роєм стрільців. Ройовим був Хмара. При Ясенові був також Микола з політ[ичного] осередку. В ніч перебували на хуторі, а на день ішли в ліс. У лісі в той час ще було багато снігу.

В Дерманському лісі у гаївці, що знаходиться при дорозі [на] с. Точивики [т]а хутор с. Буща, була закватирована в той час сотня Сторчана. Сам Сторчан через кілька тижнів лежав хворий на тиф, а тепер трохи виздоровівши, зарядив сповідь для свого війська. Для цього було зроблено поміст і березового хреста в лісі під голим небом, недалеко урочища[103] «Кринички». Стягнено священика з с. Дерманя. Коло 15 березня, сотня в повному складі урочисто колоною стала до сповіді. Сам к[оманди]р Сторчан був досить релігійний і тому справу сповіді трактував поважно. Після тяжкої хвороби, фізично ще був дуже слабий, одначе збірку сотні перевів особисто. Опираючись на палицю, звітував про стан к[омади]рові Ясенові. Коли закінчилась Служба Божа, к[оманди]р Ясен з священником відійшли на посвячення могили на скраю ліса біля хутора Бендюка. Була це могила упавшого стрільця з охорони к[оманди]ра Ясена. Біля могили зібралось вже багато місцевих селян. Після служби — промовляв політ[ичний] виховник к[оманди]ра Ясена Лихо.

---

[103] У тексті «урочиська».

Ще не розійшлись люди від могили, як тут нагло в околиці гаївки, стало чути густу стрилянину. Було це в віддалі не більше одного кілометра. Поки дійшли до сотні — було вже по всьому. Вияснилось, що на донесення три сотні більшовиків з Острога та Новомалина на фірах поспішали шляхом через с. Точивики в ліс. Якраз в той час, на футорі села Точивики під лісом кватирувала боївка СБ, при котрій бу[ли][104] Модест і Борис. Зауваживши, що більшовики ідуть просто в ліс по дорозі, що веде до гаївки, негайно заалярмували сотню. Сторчан зараз розположив сотню до бою і доручивши все свому заступникові чот[овому] Веселому, сам опираючись на палку, пошкандибав в напрямку к[оманди]ра Ясена.

До сотні долучила боївка коло 15 осіб з Модестом. Всі заляжені чекали. Коли надійшли більшовики розстрільною, відкрили сильний вогонь. Це так заскочило більшовиків, що всі панічно почали втікати. Фіри, що їхали вслід за більшовицькою розстрільною, попали в наші руки. Здобуто тут також два тяжкі кулемети «Максима», один був на фірі, а другого ворог ще вспів зняти на землю, але одначе стріляти йому не довелось. Кулемет так і залишився на землі коло фіри. При тому було вбито 8 більшовиків. З нашої сторони був вбитий заступник к[оманди]ра Сторчана чот[овий] Веселий, та [було] двох легко ранених. Докладно оглянувши трупа чот[ового] Веселого, стверджено, що стріл був з-заду, якраз з того місця, де був заляжений під час бою кулеметчик (род[ом] зі СУЗ). Цей же кулеметчик, вже від деякого часу своїм поведенням звертав на себе увагу, тому не було й сумніву, що це його робота.

Було вже під вечір. Отже завтра передбачувалась на цей ліс облава, а тут до того ще багато снігу в лісі. Неможливо пройти так, щоб не залишити за собою слідів. К[оманди]р Ясен дає наказ відмаршу ще цеї ночі на південну сторонну річки Збитенька[105] біля с. Буща. Перед відмаршем заарештовано було згаданого кулеметчика, під час чого той намагався зірвати гранату.

На місце вбитого Веселого стає чот[овий] Грім. Всі разом переходимо за Бущу, звідки сотня відходить в напрямку с[іл]

---

[104] У тексті «був».

[105] У тексті «Збитнянка».

Андрушівка, Теремне, р[айо]н Остріг. К[оманди]р Ясен зі своїми людьми та друг Модест з боївкою СБ ідемо на зв'язок до Беркута[106], щоб нав'язатись з к[омандир]ом Енеєм, вперше після переходу фронту.

Зв'язок Беркута в той час містився на хуторі с. Святе, р[айо]н Мізоч, під самим Гурбенським лісом. Атмосфера тут така, якби взагалі не існувала жодна небезпека. Про більшовиків довкола й чутки нема, спокійно. Тут вже всі знають, кому треба і не треба, що це зв'язок к[оманди]ра Енея, та що кождої хвилі він і сам сюди [може][107] прибути. Звернув тут зараз на себе увагу «тіпок»[108], що не належав не тільки до Беркута, а й взагалі до жодної організації. Сам з Мізоча, син слюсара, котрий нібито втік і переховується. Господар хати просто головою за нього ручив, впевняючи що то «свій» і т. д. (Пізніше вияснилось, що господар хати був агентом НКВД і держав зв'язок через того ж таки «тіпка», за якого він так ручавсь).

На другий день, Модест зі своїми людьми відходить в напрямку с. Андрушівка, а к[оманди]р Ясен та я йдемо дальше до к[оманди]ра Енея. Перед відходом Модест, викликавши Беркута на двір, радить йому негайно змінити свій пункт та перенестись в інше місце тому, що він уже задовго тут кватирує. Та щоб взагалі до цеї хати під лісом якнайменше показувавсь, бо не від того, що НКВД її має на увазі і через своїх агентів слідкує за рухом в ній. Одначе Беркут, як пізніше довідались, нічого собі з того, що Модест радив, не робив. Навіть й не думав переноситись, а грав великого командира. На кінець зайнявся пильно лікуванням доньки господара (в котрого кватирував), котрій сам, бавившись з автоматом, прострілив в ногу. Після чого їздив по терені і стягав всі засоби до лічення.

---

[106] Рудь Володимир Митрофанович-«Беркут», «Гарт». Народився 1922 р. у с. Плоска Острозького району Рівненської області. З весни 1943 р. вояк у сотні «Чорономорця». З травня 1943 р. очолює військовий зв'язок Південної групи УПА (1943-44 рр.). Перебував певний час на нелегальному становищі у Львові. Вийшов з підпілля у 1949 р. Подальша доля невідома.

[107] Ймовірно, слово у тексті пропущено.

[108] Жаргонізм — непевна, підозріла особа.

Цілу ніч в дорозі. Іти тяжко, бо в лісі ще багато снігу, але к[оманди]р Ясен[109] цілий час в доброму настрої, веселий, жартує. Сам був невисокий ростом, будову тіла мав кріпку, лице округле, усміхнене. Старий член ОУН, підпіляка ще з польських часів. Будучи свого часу окружений польською поліцією — відстрілюється, а на кінець, в безвихідному положенні, два рази стріляє собі в голову з пістоля «шісткі», але однак стріли не були смертельні. Обідві кулі застрягли в голові, з яких одну лікарі витягли, а друга залишилась й досі. Це вплинуло йому від'ємно на очі, через що був змушений носити окуляри. З приводу цього, нараз було жартує: «Що мене малокаліберна зброя не бере». Був ранений також в праву руку, на якій бракувало два пальці, і через це стріляв лівою рукою. Зі зброї носив пістоля «парабеля»[110], німецького автомата «МП» та 2-3 гранати. Про «МП» говорив, що то спеціяльно фабрика випустила автомати для таких як він «лівшунів», тому що замок з лівої сторони відтягався. Був дуже ідейний та ідеї УССД всеціло відданий. З вдачі був енергійний, самоініціативний і витривалий. У відношенню до других, був дуже товариський, простий і щирий. В службі поважний і зрівноважений, позатим добрий організатор війська. Серед повстанців і населення в цьому терені був дуже популярний. Ходив в ремінній куртці, з якою ніколи не розлучався. До справ СБ в своїх відділах ставився досить поважно та брав активну участь в боротьбі з агентурою НКВД.

З к[омандир]ом Енеєм нав'язались на хуторі села Антонівці. Тут задержались лише один день, а відтак полагодивши всі справи, вертаємо в поворотну дорогу. До нашої групи долучив Швед, господарчий В.О. УПА-Південь. З першого разу щось він дуже несподобався к[омандир]ові Ясенові. Ростом був низький, грубий, лице грубе, надуте. Мало говорив і був не

---

[109] Свистун Микола-«Ясен», «Ярбей». Народився в с. Ордів Радехівського району Львівської області. Член ОУН з 30 рр. ХХ-го століття. Восени 1943 р. командував куренем УПА на Здолбунівщині. З квітня 1944 р. очолює з'єднання УПА-Південь «Холодний Яр». З листопада 1944 р. командир УПА-Південь. Загинув 8.12.1944 р. в Обгівському лісі Здолбунівського району Рівненської області. Посмертно нагороджений Золотим хрестом бойової заслуги 1-го класу.

[110] Пістолет Люґера («Люґер», «Парабеллум», нім. Pistole 08, Parabellumpistole), який розробив у 1900 р. Ґеорґ Люґер. Мав калібр 9 мм і був на озброєнні німецької армії.

товариський. Зі зброї мав тільки пістоля. В дорозі показав себе великим боягузом, що й підхопив Ясен. Всіх нас було 12 осіб, йшли «гусаком» навпростець лісом, стараючись робити якнайменше слідів. На самому заді йшов Швед. Ясен тоді говорить до мене, що він ніби боїться від деякого часу ходити з заду, бо мовляв там небезпечно тому, що більшовики б'ють найсамперід по заді, знаючи що там мусять бути командири. Після цеї розмови не пройшло і 15 хв. як Швед вже опинився в середині. Та Ясен дальше виводить що й в середині також небезпечно, та що найкраще таки з переду, де ходять в маршах тільки стрільці, та що більшовики чоло завжди пропускають. Цього було досить, що Швед по часі опинився майже на самому переді. Йому тоді і в думці не було, що Ясен його «набирає»[111].

Швед тоді дістав від к[оманди]ра Енея наказ організувати на Рівенщині військо. К[оманди]р Ясен мав дати йому зв'язкового та 5 людей з кулеметом. У дорозі Швед кілька разів розпитував докладно про ситуацію в тому терені, чи безпечно переходити залізницю і т. д. А коли прийшли на хутір с. Галівка, р[айо]н Остріг, то зараз захорував. На його місце к[оманди]р Ясен був змушений вислати Смереку (політвиховник, родом з Дубенщини, інтелігентний і дуже симпатичний).

В днях 15-20 квітня 1944 р. командування Групи УПА-Південь переводило частинну мобілізацію. У Дерманському лісі на 20 квітня було вже змобілізованих коло 1000 чол[овік] з дооколичних сіл районів: Остріг, Мізоч і Здолбунів. Мобілізацію тут переводив к[оманди]р Ясен. Частину змобілізованих був змушений відпустити додому тому, що не мав стільки зброї в запасі, щоби всіх озброїти. Деякі запаси зброї хоч і були по терені змаґазиновані під наглядом оргмобів[112], котрим к[оманди]р Ясен дав наказ її стягнути. Одначе та справа затягнулась з огляду на загрожений терен.

Реєстрацію мобілізованих з доручення к[оманди]ра Ясена вів Лихо, що був в той час сотенним теренової сотні в Здолбунівському районі (родом з того ж р[айо]ну). Коли Ясен наказав йому зі змобілізованих звільнити і то найстарших віком, та жо-

---

[111] Тобто, кепкує з нього.

[112] Керівників організаційно-мобілізаційних референтур районних і надрайонних проводів ОУН, які займались мобілізацією до УПА та збереженням надлишків зброї, обмундирування у таємних складах.

натих і хворих. Лихо робив це противно. Звільнював молодих, здорових, не жонатих, тих, які з охотою прийшли до УПА (пізніше справа та вияснилась, Лихо був агентом НКВД, а в 1944 р. під час облави більшовиків на Дерманський ліс був окружений, підняв руки і хотів здатись, одначе його застрілили, а коли потім провірили що це «їх людина», — трупа забрали до Здолбунова і поховали)[113].

Більшовики почали підтягати військо довкола Верхівського, Дерманського і Новомалинського лісів. НКВД, маючи своїх агентів у відділах УПА, було докладно поінформоване про розташовання мобілізованих, котрі були ще без зброї. К[оманди]р Ясен з курінем Сторчана, що в той час знаходився також в Дерманському лісі, забравши мобілізованих, в ніч [з] 21 на 22 квітня переходять в Гурбенський ліс, р[айо]н Мізоч.

22 квітня, війська НКВД перевели велику облаву на Верхівський, Дерманський і Новомалинський ліси. В цій акції було вбито чимало з організації теренових та мирних селян. При тому спалено хутір над озером, а господара Довбенка Евгена один старшина НКВД, прикликавши до себе, з нагана застрілив.

Боївка Здолбунівського р[айо]ну, командиром якої був Чорнота (Бойко) у числі 25 чол[овік] в часі тої облави перебувала в лісі під хут[ором] с. Буща. Попавши в акцію, мала бій, але щасливо прорвалась в ліс під с. Борщівка, а далі в Гурбенський ліс. Вискочив також і шеф зв'язку Славко зі своєю групою через с. Буща. Від Славка був вбитий тільки політвиховник Амінь.

У міжчасі курені[114] Докса, Бувалого та Довбенка звели кілька боїв в околиці с[іл] Градки, Обгів, Бондарі, р[айо]н Верба, та Мощаниця р[айо]н Мізоч.

Впродовж дня 22 квітня, більшовики підтягали свої війська під Гурбенський, Антоновецький і Обгівськи[й] ліси, де зосе-

---

[113] Поліщук Олексій - «Лихо», «Кайдаш». Мешкав у с. Тайкури Здолбунівського району Рівненської області. Господарчий референт Здолбунівського районного проводу ОУН (1943). Організаційно-мобілізаційний референт Здолбунівського надрайонного проводу ОУН (1944). У березні-квітні 1944 р. на теренах надрайону проводить мобілізацію і формує новий курінь УПА. Загинув (застрілився під час оточення) у Верхівському лісі 18 серпня 1944 р. Згадуваного поховання у м. Здолбунів не існує.

[114] У тексті «курінь».

редилось багато відділів УПА, будучи витисненими переважаючими силами ворога з терену.

Заносилось на велику облаву, в котрій може найбільшу ролю відігравали агенти НКВД у відділах УПА, докладно інформуючи ворога про місце постоїв відділів, їх чисельність, озброєння та хто командиром і т. д. Може одним з найбільших агентів на Гурбенський ліс був в той час Бистроум, котрий мав керувати цілою акцією на ліс, одначе дочекатись тої акції, так старанно ним приготовленої, йому однак не довелось. 22 квітня надрайонова група СБ, при котрій був пров[ідник] Смок, слідчий Модест, задержали Бистроума під с. Чернява в лісі. Їхав на білому коні з Мощаниці сам один. Бистроум — Спичак Нитіхор, з с. Дермань, комуніст, член КПЗУ, в 1941 р. втікав враз з більшовиками, але вернувся. У 1943 р., перед приходом більшовиків, при помочі агентів НКВД, що були в організації, проліз в організацію. В м[ісяці] квітні 1944 р. впхався в довір'я командування Групи УПА-Південь, котре, не знаючи його ближче, доручило під його команду курінь мобілізованих без зброї людей. Бистроума, з наказу пров[ідника] Смока було розстріляно (в м[ісяці] листопаді 1944 р., агент Вертун в слідстві розказав про завдання Бистроума в Гурбенський акції. Бистроум в той час нав'язаний з НКВД з чотирьох районів, як Мізоч, Остріг, Шумськ і Дубно, та що в цій акції мав віддати в руки НКВД всіх мобілізованих без зброї).

22 квітня, по полудні, війська НКВД вже обсадили такі села: Градки, Обгів — р[айо]н Верба, Ступно, Мощаниця, Будераж, Чернява, Святе, Мости, хут. Вільхава, Зелений Дуб та Майдан — р[айо]н Мізоч.

У той час в лісі були такі знані мені відділи УПА:

I. Курінь Сторчана (родом з с. Межиріч, р[айо]н Остріг);

1-ша сотня Грома (з с. Здовбиця, р[айо]н Здолбунів)[115];

2-га « Корнієнка (з с. Копитьків, р[айо]н Здолбунів);

3-тя « Булки (з району Сарни, Полісся).

II. Курінь Докса (род[ом] з Дубенщини).

1-ша сотня Великана (род[ом] з Дубенщини)[116].

---

[115] Сотня «Грома» належала до куреня «Лиха», а в курені «Сторчана» була ще сотня «Лютого».

[116] Сотня «Великана» під час Гурбенського бою входила у склад куреня «Мамая». Див. Великан «Три роки в УПА» // За волю нації. — 1949. — ч. 4.

(останні 2 сотні невідомі).

III. Курінь Бувалого (род[ом] з району Демидівка);

1-ша сотня Шума (з району Демидівка).

(останні 2 не знані).

IV. Курінь Довбенка (з с. Милятин, р[айо]н Остріг);

1-ша сотня (бувша карна сотня, яку Довбенко перебрав ще в м[ісяці] січні 1944 р., сотенний невідомий мені);

2-га сотня Широкого (з р[айо]ну Дубно);

3-тя " (невідома мені).

V. Підстаршинська школа, командиром якої був Балабан (кількість людей невідома)[117].

При курені Бувалого була артилерія Берези з одною гарматою.

Яке було розположення наших військ в бою 22 квітня — мені невідомо. Відомо тільки, що у вечорі цього ж дня підтягнено курінь Бувалого враз з артилерією Берези з Обгівського лісу, де він вдень мав також бій під с. Обгів. Курінь Бувалого на світанку 23 квітня зайняв становища від південної сторони скрай гори в лісі від Гурбенського тартака. Лінія становищ куріня Бувалого тягнулась, починаючи від західної сторони від дороги Мощаниця — Гурби (тартак і скраєм гори ішла на схід до дороги що йде на Мощаницю і Черняву з Гурбів, а перетявши, далі на північний схід скраєм ліса ще до 300-400 метрів. Була довга коло півтора кілометра[118]. (Див. залучений план [на стр. 81]).

---

[117] В оточення під Гурбами потрапили підрозділи УПА-Північ та УПА-Південь: 1) з'єднання Д. Казвана-«Черника», що складалося з 9 сотень, об'єднаних у курені «Довбенка», «Бувалого» і «Непитайла». Разом 1080 вояків; 2) з'єднання М. Свистуна-«Ясена» складалося з 10 сотень у складі куренів «Сторчана», «Лиха», «Мамая» і «Докса». Разом 1200 людей. Шеф штабу УПА-Південь «Кропива» привів на Гурби новосформовані сотні «Панька», «Залізняка», «Андрія» і чоту «Чорногори». Їхня чисельність невідома, але це було лише кількасот вояків. Отже у Гурбенському лісі з боку повстанців діяло близько 3000 вояків.

[118] Насправді цю позицію займав курінь «Мамая» та інші підрозділи. Сотенний «Великан» свідчив: «23 квітня командир з'єднання наказав прийняти бій. Ще досвітком всі відділи були на оборонних становищах і лежали у виритих власними руками окопах. Курінь командира «Мамая» (сюди входив мій відділ) зайняв оборонну лінію зі сторони Гурбенського тартаку до гори Балярня. Моя сотня прикривала лівий фланг від Гурбенського тартаку та понад майданським болотом». Див. Великан «Три роки в УПА» // За волю нації. — 1949. — ч. 4. Курінь «Бувалого» зайняв частину зазначеного оборонного рубежу після відступу куреня «Сторчана».

Щодо розположення куреня Сторчана, то докладних даних немає. З оповідань деяких учасників, мало би виглядати так: починається праве крило на південному заході, недалеко лівого крила куріня Бувалого і тягнеться скраєм ліса в північно-східньому напрямку недалеко доріжки що йде з футора Ольхави до с. Святе, далі завертає на північний захід у віддалі до 400 м. лінія довга коло півтора км.

Які становища займали решта куренів, як Докса, Довбенка — мені не відомо.

Застави були: 1) на «Проворотті»[119], перехрестя доріг Мощаниця - Гурби - Майдан. Тут була одна чота; 2) на горі «Балярня» (далеко на захід біля с. Майдан) — одна чота; 3) під горою «Балярня» від північної сторони по дорозі Майдан - Мощаниця — одна чота; 4) на південь метрів 400 від гори «Балярня» по дорозі Майдан - Гурби — одна чота. Які це були чоти і чотові — невідомо.

Під горою «Балярня», від східньої сторони, 23 квітня по полудні містився пункт У. Ч. Х. з раненими на фірах.

Штаб командування Групи УПА-Південь в складі командирів: Енея, Ясена, Черника. У той час був при штабі також і пров[ідник] Ле. Штаб містився на схід від урочища «Проворотте», де була чота застави.

Вищезгаданий стан був 23 квітня. Чоло ворожого наступу було скероване в основному від східньої сторони на відтинку куреня Сторчана. У цьому бою, зі сторони ворога, були стягнені найкращі війська НКВД[120], добре вишколені, які неменш десятькратно переважали сили повстанців своєю тільки чисельністю, а вже нема й мови про техніку, маючи до деспозиції танки, літаки і артилерію. До цього додати агентів-внутрішників, яких мало НКВД у відділах УПА, що докладно інформували ворога про все, що діється в нутрі даного відділу, зраджували постої, в бою стріляли командирів. Ця пошесть, що розточувала відділи з середини, була страшнішою від танків і гармат. І так застановившись, це були далеко не рівні сили, просто не до подуман-

---

[119] У тексті «Привороття».

[120] До складу цього угрупування військ НКВС входили 4 бригади, полк кінноти, 15 легких танків, до того ж використовувались авіація (2 літаки). У складі лише згаданих чотирьох бригад нараховувалось 15000 бійців.

ня. Тоді, коли повстанці були озброєні тільки в кріси, автомати, ручні кулемети, та кілька ПТР-ів, з яких частина була в руках агентів НКВД. Щодо одинокої в тому бою гармати[121], то вона стріляла тільки «Богові у вікна» керована агентом НКВД Березою (східняк, розроблений Модестом в 1945 р., бувший старшина артилерії з ЧА), котрого командування Групи ще в 1943 р. призначило к[омандир]ом артилерії.

Ворожа артилерія мала свої становища біля с. Зелений Дуб, звідки стало обстрілювала становища повстанців, а біля полудня цільно почала бити на табор. Табор зараз переїхав дальше на захід, за дорогу Гурби – Мощаниця. Між годинами 9-11 на відтинку становищ куреня Сторчана, від с[іл] Чернява і Святе, ворог, кинувши велики сили у наступ, прорвавсь в середину. Але негайно було кинено сотню що була в резерві і ворога відперто на старі становища. Так в протязі цілого дня більшовики 7 разів наступали на відтинку становищ куреня Сторчана. Найбільший і останній бій був перед самим вечором, де ворог в друге прорвав лінію, але після тяжкого і впертого бою його було вже перед самим вечором відбито. В цьому бою упав к[оманди]р Сторчан та 60 стрільців з його куріня.

Вже темніло, як затихли останні стріли. Більшовики вицо[ф]ались з ліса і окопались, та підтягали дальше свіжі війська, щоб на ранок 24 квітня, розпочати наново наступ.

Командування Групи постановило за всяку ціну вирватись з блокади, щоб тим врятувати відділи, бо завтра може бути запізно.

Вночі з 23 на 24 квітня стягнено зі становищ війська на «Провороття», де наскору руку впорядковано курені. На місце упавшого к[оманди]ра Сторчана, Ясен призначає Гірчицю[122] (раніше Лихо, родом з с. Уїздці, р[айо]н Мізоч, котрий до того часу був політвиховником при штабі к[оманди]ра Ясена).

Маршрут намічений в північному напрямку села Буща, Дерманський і Верхівський ліси і дальше на північ за річку Случ. К[оманди]р Довбенко дістає наказ взяти одну сотню вій-

---

[121] Під час бою повстанці мали значно більше гармат, об'єднаних у дві батареї. Після бою підрозділи НКВС виявили у лісі 7 гармат.

[122] Шеретюк Василь Гаврилович-«Гірчиця». Народився 1921 р. у с. Уїздці Здолбунівського району Рівненської області. Загинув восени 1944 р. в урочищі Підкамінь біля м. Здолбунів.

Вояки УПА. Гощанський р-н Рівненської обл. 1944 р.

ська і йти вперід, та провіривши терен, обсадити гору на північній стороні болотнистної річки Збитеньки, поміж с[іл] Мости – Буща, щоб тим дати можливість свобідного перемаршу для решти війська.

Майже вслід за сотнею Довбенка іде чота з охорони к[омади]ра Енея, з котрою разом відходить боївка СБ з пров[ідником] Смоком, та ще багато орг[анізаційних] людей, так що всіх разом до 70 чол[овік]. Відповідальним[123] за перемарш був к[оманди]р охорони Чорний (з Полісся, агент НКВД), котрий перед відмаршем пропадає десь на доброї півгодини часу, а коли по довгому шуканню з'явився і рушили в дорогу, то впровадив на більшовицьку заставу біля с. Чернява. Тут впало трьох людей. Мусіли завернути і долучили до групи, щоб разом йти.

Ніч темна. Довкола Гурбенського лісу ворожі ракети час-від-часу стріляють в небо. Треба пробиратись дуже тихо поміж ворожими заставами, щоб не почув ворог та завчасу зорієнтувавшись, не перешкодив плянам командування групи. Військо

[123] У тексті «відвічальним».

двійками, розтягнувшись може на кільометр і більше, помалу посувалось скраєм ліса попід с[елами] Чернява, Святе. Майже на чолі цілої групи їхав Береза з гарматкою, яка йому час-відчасу «застрягала» і тоді задержував марш всього війська. Люди були дводенними боями змордовані, невиспані і коли було долетить до їх ушей «стати» — то всі падали на землю і зараз твердо засипляли. Після цього треба було добрих кілька хвилин, щоб розбутити і йти далі. Це повторялось може кільканадцять разів, за час дороги 7-8 км від місця відмаршу до с. Буща. Часто було, що котрийсь з агентів крикне «стати», а ніч темна, попробуй знайди його тоді, коли всі йдуть напівсонні. Все це робилось тільки з ціллю якнайдовше задержати групу, щоби не вспіла на час перейти в означене місце. Через це й перемарш був зпізнений. Тоді, коли до дня треба було перейти греблю біля с. Буща і увійти в Дерманський ліс, то ще недоходивши 1 км до с. Мости, як уже розвиднілось, а до греблі с. Буща було ще біля 4 км. Коли дійшли, було вже коло 9 год. ранку. Гребля довга, до 500 м., з обох сторін якої було болото, неможливе до переходу. Чоло групи, [не] дійшовши метрів 100 до[124] мосту, вислало на перед одну чоту, яка мала за завдання — провірити терен по другий стороні греблі і нав'язатись з сотнею Довбенка, яка не давала про себе знати, а мусіла бути вже на призначених становищах. Бо ж по відході не було ні жодних стрілів — значить все мусіло бути впорядку.

І тут оказалось, що в с. Буща є більшовики, котрі під'їхавши двома танками під греблю, відкрили сильний вогонь з гармат вздовж по греблі[125]. Вислана на перід чота, ще вспіла проскочити греблю. Військо, на чолі якого їхав к[оманди]р Еней, спанікувавши, кинулись назад бігти так, що на самому переді залишився майже одинокий к[оманди]р Еней, котрий під ворожим вогнем став повільно зсідати з коня. Ця холоднокровність і рівновага не мало здивувала присутніх, а немало також і впли-

[124] У тексті «від».

[125] Невідомий повстанський командир «В.А.», який описав бій під Бущею у окремому звіті, зазначив, що ворог на цьому напрямку мав чотири танки. Повстанці перед атакою розташували свої сили так: командир «Ворон» зайняв позицію на горбку біля фільварку, курінь «Довбенка» мав атакувати з боку Мостів, курінь «Бувалого» — з боку Борщівки, курені «Докса» і «Великана» — із західного напрямку. Див. Галузевий державний архів СБУ, Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 66. — Арк. 21-22.

нула на стрільців, котрі зобачивши свого командира одиноким, частинно завернули назад та залягли. З танками, які так нагло відкрили вогонь, нагнавши трохи страху, можна було скоро покінчити, бо ж при групі була гармата. Але коли тільки кинулись до неї, то Береза заявив що замок «зіпсутий» та що він зараз його направить і т. д. І вже засувавши рукави, заходився коло нього.

Тим часом, ситуація була серйозніша, як здавалось. Бо ворожі війська, що залишились на Гурбах, зорієнтувавшись, могли йти зараз вслід та застукати з-заду, взявши в два огні групу. Було зараз вислано одну чоту в заставу по слідах. Отже, постановлено тільки через греблю прорватись. По кількагодинному бою, обидва танки з ПТР-ів ушкоджено, які замовкли. З огляду на терен (річка і з обох сторін не можливе до переходу), не можна було розвинути відповідньо сил до бою, а були змушені одинцем перебігати через міст на другу сторону. Ворог вже посилив вогонь з міномета та з тяжкого кулемета з-поза перших хат. Щойно не менш по трьохгод[инному] бою було вибито ворога з його становищ при співдії Довбенка, після чого той відступив на Новомалин. Береза гармати так і не направив.

Під час цього перемаршу в Дерманський ліс, в ліску біля с. Борщівка, р[айо]н Мізоч, агентами НКВД були застрілені: Снігур — родом з с. Здовбиця, р[айо]н Здолбунів, що в той час був при штабі к[оманди]ра Довбенка в характері СБ, та Мамая (здається чотовий, звідки, невідомо)[126]. Поле, що тягнулось до двох і пів км, поперетинане рівчаками і долинами, переходили групками по 5-7 чол[овік], в той час, як одна частина вела бій з більшовиками, даючи тим можливість іншим переходити.

Далі, в Новомалинському лісі цього ж дня, ще коли відділи після перемаршу і бою були не упорядковані, був застрілений сотенний першої сотні куріня Сторчана, а тепер Гірчиці — Грім.

Цього ж таки дня (24 квітня) пров[ідник] Смок доручає Модестові поступово перевіряти стрільців по відділах та підозрілих виключати, з яких створити окремий відділ. До помочі були

[126] Сало Іван-«Мамай». Уродженець Полтавщини, лейтенант Червоної армії. У 1943 р. втікає з німецького полону і переходить до УПА. З березня 1944 р. командир куреня у з'єднанні УПА-Південь «Холодний Яр». Після Гурбенського бою свій курінь передав «Великану». 25.04.1944 р. застрілений агентом НКВС біля с. Борщівка.

Борис та я. До вечора було переслухано (коротенько автобіографію) тільки одну сотню з куреня Гірчиці.

24 квітня в Гурбенському, Обгівському і Антонівецькому лісах перейшла велика облава. Але вся увага ворога була звернена на Гурбенський ліс, який кілька разів переходили розстрільною і перевіряли майже кожного куща. Багато ранених, котрі були залишились тут, та частина мобілізованих без зброї попала до рук більшовиків. Більшість ранених постріляли́сь, щоб не датись ворогові живим до рук, решту, котрі не мали змоги того зробити — були замордовані більшовиками.

25-26 квітня, після того, як більшовицькі війська опустили ліс на Гурбах, за ініціятивою сотенного Панька та при помочі місцевих селян, було поховано побитих з куреня Сторчана в двох спільних могилах. В одній 40 осіб, а в другій понад 20. Тіло вбитого Сторчана під час похорону, не зауважено (з оповідань присутніх, що брали участь в тому похороні і котрі особисто знали його за життя).

Сотник Панько з чотою війська в часі Гурбенських боїв, будучи відрізаним від групи ворожими військами, перебув в Суражському лісі[127].

В ніч 24-25 квітня Група з Дерманського ліса рушила в дальший рейд на північ. Марш був лісом, попри с. Верхів до с. Плоска, в часі якого залишилось кількох стрільців в лісі, що перемучені і не виспані, поспались під час відпочинків в корчах. На другий день попали вони в більшовицьку облаву, яка дня 24 квітня, перейшовши Обгівські, Антоновецькі і Гурбенські ліси, перекинулась в Новомалинський, Дерманський і Верхівський та посувалась далі в північному напрямку по слідах Групи.

На день 25 квітня Група розкватирувала в с. Плоска, р[айо]н Остріг. Виставивши довкола села сильні застави, через цілий день нікого не випускали поза село. Коло години 10-11 був алярм — недалеко попри село переїжджало кілька більшовицьких машин з військом. Дві години перед вечором наказано було збірку всіх куренів в парку б[увшого] поміщика, де відбувся перегляд сотень, при чому деякі з них були переформовані і поповнені. Вечором, під час відмаршу задержали одну жінку,

[127] Насправді після бою командир «Панько», чотовий «Ярошенко», чотовий «Чорногора» прорвалися на південь у Суразький ліс.

котра походила з хутора Вишенькі біля залізниці, якраз тудою Група постановила переходити залізницю. Тому, що вона дуже спішилась, стараючись раніше вийти з с. Плоска — її забрали з собою (вияснилось, що її послало НКВД слідкувати в котрому напрямку відходитиме в вечорі Група).

Дальший марш — через залізницю Оженіно – Івачків біля хут[ора] Вишеньки, далі поміж с[іл] Оженіно – Країв у село Колесники. Тут перейшли на Горині міст і вже ранком 26 квітня розкватирувались в с. Михалківцях, р[айо]н Остріг. День пройшов спокійно, люди трохи відпочили. У вечорі відмарш. Пров[ідник] Смок лишається, поручивши справу СБ при штабі к[оманди]ра Ясена — Борисові, а Модестові — при Енеєві, при котрому і я мав бути.

На день 27 квітня Група ще в повному складі закватировує в с. Майкові, р[айо]н Гоща. Тут також день пройшов спокійно. Селяни, нетерпляче чекали, що може от-от над'їдуть машинами більшовики до села, які майже щоденно до того часу приїздили 4-ма машинами та грабили населення. Говорили: «Ото дав би Бог, щоб вони сьогодні приїхали сюди до нас, то вже більше не грабили нікого». Одначе так не сталось, видно що їх вже хтось про прихід Групи попередив. По полудні з частиною Групи к[оманди]р Ясен відходить на схід, в напрямку Шепетівки. З Ясеном тоді відійшли: курінь Гірчиці (раніше Сторчана, який вже поповнено і був в повному складі) і Докса[128]. Залишаються: курінь Бувалого і Довбенка та підстаршинська школа. До того ще одна чота східняків на чолі з чот[овим] Кузьмою. Цілість під командуванням Енея та Черника. При цій Групі була і артилерія Берези з одною гарматою. Година перед заходом сонця, [рушаємо][129] дальше на північ. Перед відмаршем Польовим Судом УПА було засуджено і розстріляно чотового з куреня Довбенка (псевда не пригадую) за те, що прибувши сюди в свій терен, на власну руку розпустив додому своїх людей, які вже й не зголосилися. Рівночасно розстріляно одного стрільця з куреня Бувалого за те, що в часі нічного перемаршу з с. Михалковці до Майкова кинув ПТР-а (його підняли інші і принесли). ПТР був приділений для цілого роя, якого несли по черзі,

[128] Був ще третій курінь командира «Великана», який заступив вбитого командира «Мамая».

[129] Слово у тексті пропущено.

Командир групи УПА «Заграва» І. Литвинчук-«Дубовий».

а коли припала черга нести засудженому, то той підніс-ши його трохи — кинув. Напрям маршруту такий: попри с[ела] Пашуки, Сінне, Федорівка, далі, перейшовши асфальт Рівне – Корець, далі попри Синів і Андрусіївка в с. Липки, де вже розвиднілось. Дальше вже днем до с. Милятин, р[айо]н Тучин, де й закватирувались на день. У цьому селі, по полудні, в приміщенні будинку школи, було переглянено і виділено 4 рої, які наразі по роєві залишились при сотнях до дальшого зарядження.

Вночі 28-29 квітня, в Пустомитівському[130] лісі командування Групи нав'язується при допомозі теренової організації з к[омадир]ом Дубовим[131], котрий в той час перебував з відділом в цьому лісі. Дубовий бере рій війська з собою, долучає до Групи і разом йде дальше на північ. Був при ньому також в той час реф[ерент] СБ Стародуб.

На день 29 квітня, Група закватирувала на хуторах біля с. Білки, р[айо]н Березне. Під час цього кватирування вдень приїхало двома фірами на хут[ір] 10 більшовиків. А тому, що

[130] У тексті «Пустомицькому».

[131] Литвинчук Іван Самійлович-«Дубовий», «Максим», «Давид». Народився 21.08.1920 р. у с. Бискупичі Руські Володимир-Волинського району Волинської області. Член ОУН з 30 рр. XX-го ст. У часи німецької окупації працював певний час у міській управі м. Сарни і одночасно очолював Сарненську округу ОУН (1941-43), командир ВО «Заграва» протягом 1943-44 рр. З листопада 1944 р. крайовий провідник Північно-західного краю, що входив до складу Волинського крайового проводу ОУН. Після розформування цього краю ввійшов до складу проводу ОУН на Волині як організаційний референт та командир УПА-Північ у ранзі майора. Загинув 18.01.1951 на хуторі Синяково с. Золочівка Демидівського району Рівненської області.

вони в'їхали в середину розкватированої [групи][132] — були зараз окружені. Чотирьох з них зараз було вбито, а решта — 6-ох здалось живими. Була [це] спец. група НКВД з Березного. Перед відмаршем всіх 6-ох було розстріляно. Марш дальше через Моквин за річку Случ, яку переходили: курінь Довбенка (виключаючи кінних) попри фабрику паперу по шлюзу, а курінь Бувалого і всі кінні(при цій Групі було коло 40 кінних) трохи дальше на захід поза церквою на пором. За Случем Група відійшла коло 5 км в ліс і стала постоєм. Тут, зайнявши відповідні становища, окопалась. Тримали поготівля. Був тут разом і командир Дубовий.

Було вже 30 квітня. Коло год. 10-11 на відтинок, де був розположений курінь Довбенка, наскочили більшовики. Зав'язався бій. Становища Групи були погані з огляду на дуже рівний терен. А тут ворог, підтягнувши досить близько тяжкого кулемета, відкрив шалений вогонь. Цей бій з малими перервами тягнувся понад 4 год. Допіро, як сотня Шума з куреня Бувалого, обійшовши далеко лісом, вдарила в бік більшовикам, чим взяли ворога в два вогні і змусили опустити свої становища. Більшовики, відступаючи, підпалили за собою сосновий ліс. Як пізніше довідались, була це частина погранвійськ НКВД в силі не менш 250 чол[овік][133]. З нашої сторони було коло 5-ох вбитими, між якими і к[оманди]р підстаршинської школи Балабан. Ранених було 40 осіб. Вбитих зараз було поховано тут, на місці бою. К[оманди]р Балабан мав сина в курені Бувалого, котрий своїми руками поклав батька на вічний спочинок, перебравши його зброю, як дорогоцінну пам'ятку для себе. На становищах, де був ворог, лежало 11 трупів більшовиків.

У цьому бою відзначились немало к[оманди]р Довбенко та сот[енний] Шум з куреня Бувалого, котрий фактично і керував цілим куренем Бувалого тоді, коли Бувалий далеко сидів в окопі, не показуючи голови на верх. Поміж раненими була переважна кількість свіжомобілізованих, ще не вишколених молодих хлопців, котрі під час бою не вміли ще як слід заховуватись. Тому це і було одинокою причиною — що так багато ранених.

---

[132] Ймовірно, слово у тексті пропущено.

[133] Це були підрозділи 157-го прикордонного полку НКВС та кілька рот 232-го батальйону 19-ої бригади ВВ НКВС.

К[оманди]ра Довбенка з одним роєм охорони та з санітаром, на його жадання, відправлено було в його терен на лікуванняч. Решту всіх ранених доручено для Шведа, котрий дістає наказ відставити всіх назад за Случ в Корецький надрайон, де мав сконтактуватись з місцевою організацією, та доручити ранених на лікування. До цього було йому дано одну чоту для охорони враз з тереновим. Раненим тяжче, що не могли йти, відпущено 15 коней з сідлами. Одначе Швед, даного йому завдання не виконав. Перейшовши Случ, залишив всіх ранених на їх власну долю, а сам не відомо куди дівся. До того, як потім довідавсь — забрав ще військову касу, як: гроші, золото і різні дорогоцінності.

Не дарма його к[оманди]р Ясен так ненавидів, але не помилявся.

Ранені, залишившись без жодної опіки, на другий день попадають в більшовицьку облаву, з яких більшість гине. Решті, легше раненим, завдяки чесним селянам вдається врятуватися.

При Групі була місцева боївка з станичним не далекого села, за відомом якого, тут же недалеко місця бою було замаґазиновано гармату. З гарматою в Поліських болотах оперувати було не можливо, до того ще не було до неї амуніції. 6 останніх набоїв вистрілено в цьому бою. Але на другий день, як потім довідались, зараз по відході Групи, більшовики її дістали.

Знову цілу ніч в марші, а ранком розташувались на невеликому острівчику, окруженому з трьох сторін болотом. Зайнявши становища, окопались і так в окопах одні спали, а другі тримали поготівля. По сотнях службові старшини (двох на сотню) по черзі повнили варту, пильнуючи за порядком.

К[оманди]р Дубовий зі своїми людьми кудись від'їхав. Був це день першого травня. Десь так опівдні, більшовики знову заатакували Групу, цим разом вже на відтинку куріня Бувалого. Сталося це так нагло, що 6-ох більшовиків вдерлись до середини, близько штабу, але їх зараз відбито. При цьому відтинку був службовим чот[овий] Орел (родом з СУЗ, бувший старший лейтенант ЧА), що заступав сотенного. Перестрілка тривала коло двох годин, після чого більшовики залишили трьох вбитими й відступили. З нашої сторони жертв не було, окрім двох легко ранених.

Більшовики йдуть уперто по слідах Групи, а терен такий, що тяжко перейти, не залишивши за собою слідів. До того, як

вже згадано, при Групі була місцева боївка в характері «теренових», між котрими був агентом НКВД станичний, що вдавав такого «услужливого» і «відданого» (згаданий станичний був потім всипаний агентами і розроблений через СБ). Він же і гарматку віддав більшовикам. Ці ж «теренові» під час перемаршу Групи заходили по дорозі до ріжних своїх «знайомих», ніби розвідати про більшовиків, а в дійсності повідомити НКВД про напрям маршу Групи, про місце постою і т. д., бодай приблизно.

Вже вечором Група рушила з місця постою. На найближчому хуторі довідуємось, що тут ще перед вечором було багато більшовиків, куди відійшли — не знають. Отже терен загрожений. Командування Групи постановляє за всяку ціну змінити напрям маршруту та як найдальше відійти, щоб тим відірватись від ворога, що вже другий день переслідує. Стрільці перетомлені, невиспані. Вдень бої, вночі далекі перемарші по Поліських болотах. У кождого на думці був тільки відпочнок, не багато, хоч два-три дні відпруження. Група, пройшовши в північному напрямку кілометрів два, стала. Вияснилось, що мінометний рій, якому було доручено здобутого в першому бою мінометa, покинув його в болоті зараз недалеко постою, який залишили. Негайно вислано було один рій з кулеметом в поворотну дорогу за мінометом, а справу вияснення цього відложено до завтра. І так, по цілонічному тяжкому марші по болоті і воді, зайшли в таке місце в лісі, де здається людська нога ще ніколи не була. Кругом вода і болото. Розташувались на день (місця постоїв, від хвилі переходу річку Случ докладно не пригадую, бо це ліс, болото, знаю тільки що це на території Березненського р[айо]ну).

День 2-го травня на решті пройшов спокійно. Стрільці трохи відпочили. По полудні було виділено раніше намічені рої та долучено до чоти Кузьми, з яких сформовано сотню самих східняків. Ця сотня не входила в склад куреня, а творила осібну одиницю. Тут же був заарештований мінометний рій (сім осіб) в справі киненого мінометa. Вияснилось, що винними були тільки двох. Їм припала черга нести, а ті перебравши мінометa — кинули його. Обох Польовим Судом УПА було засуджено і розстріляно. Один з них був родом зі СУЗ, другий з Дубенщини.

Знову довгий, нічний марш. Цим разом вже за річку Бобер. Тут командування Групи вдруге нав'язується з командиром Ду-

бовим, що вже був при курені Пащенка[134]. На день 3 травня, Група враз з куренем Пащенка, розташувалась на постій в лісі км 7-8 на захід від с. Карпилівка, р[айо]н Рокітно. День проходить спокійно. Під вечір к[оманди]р Еней бере одну чоту для охорони і враз з Дубовим відходять в західньому напрямку, здається в Дубровицький р[айо]н на зв'язок до к[оманди]ра Клима Савура, котрий перейшовши фронт, нав'язувався з групами УПА.

Після відходу к[оманди]ра Енея Група залишилась під командою Черника і була більш-менш в слідуючому складі:

1) Курінь Бувалого (в повному складі);

2) 2 сотні з куреня Довбенка — а) сотня Широкого, б) друга (сотенного не пригадую), в котру, здається, була включена підстаршинська школа після першого бою за Случем);

3) сотня Кузьми.

Вночі Група вже враз з куренем Пащенка переходить на південну сторону річки Бобер, де стали на постій в лісі від північної сторони с. Михалин, р[айо]н Березне. На сухому підвищеному місці задержались. Група зайняла становище від південної, західньої і північної сторони, а курінь Пащенка — від східньої. Всі окопались. Був день 4 травня[135]. Між год. 10-12 дня від південно-західньої сторони, приблизно десь від сторони с. Михалин, більшовики заатакували становища Групи, відкривши зразу сильний вогонь. Але цей наступ був відбитий з великими втратами для наступаючих. Більшовики відступили і окопались. На інших відтинках наших становищ було ще тихо. Аж нараз на північному відтинку знову густа стрілянина і чутно кілька гранатних зривів. З цієї сторони було болото і тому тут найслабше обсаджено, кудою в середину вдерлось кількох більшовиків з одним ручним кулеметом. Негайно туди було кинено запасову чоту і більшовиків відпарто, з яких 4 було вбито, решта втікли. З документів вбитих, між котрими був рангою майор, довідались, що маєм до діла з полком (не пригадую

---

[134] Гричан Іван Маркіянович-«Пащенко». Народився 1921 р. у с. Тинне Сарненського району Рівненської області. У 1943 р. командував чотою, сотнею у курені «Яреми» (Група УПА «Заграва»). З 1944 р. командир загону групи УПА «Тютюнник». Захоплений живим 14.02.1946 р. Того ж року розстріляний у Рівненській в'язниці.

[135] За іншими данми це сталося вже 6 травня.

номера) погранвійськ НКВД, добре вишколеного і озброєного до зубів. Цей полк спеціяльно був стягнений сюди, зараз після приходу в цей терен південної Групи УПА, бо як твердили теренові, його до того часу не було. При майорові була планшетка з картами цих теренів. Здобуто кулемета ручного, решта автомати.

Бій розгорівся, перекинувшись вже на західний і південно-східний відтинки. Ворог без перерви бив з легких і тяжких кулеметів, і то, виключно, розривними кулями. Від південної сторони, де найбільший вогонь ворога, якісь старі окопи, напереді яких 15 м становища сотні Широкого, трохи дальше в право — сотня Кузьми, в ліво — сотня Шума. В цьому окопі зараз приміщено санітарний пункт, де вже було 5 ранених з санітаркою. Незабаром до окопу від східньої сторони підійшов «тіпок» без зброї, старанно виголений, в новий сов[іцькій] шинелі та сов[іцькій] зимовій шапці на голові. На запитання з котрої сотні, відповів, що від Пащенка (а це було до 500 м), та що він хотів би взяти також участь у бою, тільки не має кріса, тому і пішов понад лінією з думкою десь його дістати. Його зараз заарештовано, під час чого виявилось, що він має в кишені польського нагана. Бій тривав далі, (як пізніше довідались від місцевих селян, від хвилі[136], як зав'язався бій, більшовики окрім згаданого полку війська, підтягали машинами до Михалина свіжі війська з Березного на підкріплення).

На відтинку сотні Широкого ворог раптово відкрив шалений вогонь з кулеметів. Розривні кулі, вдаряючись в гілля дерев, рвалися і творили один протяжний ляскіт, що просто різав вуха. Нагло кількох стрільців, зірвавшись зі становищ на відтинку сотні Широкого, стали бігти в північному напрямку, звідки ще не було чути стрілів. Це зауважили інші і, думаючи, що ворог вдерся в середину, давай й собі бігти. І тут сталося найстрашніше, ціла південна лінія зірвалась і стала бігти в північному напрямку, окрім сотні Кузьми, що ще залишилась на становищах. Витворилась паніка і замішання. Командири сотень на чолі з Черником даремно намагались завернути спанікованих, погрожуючи навіть розстрілом. До цього не мало спричинилися агенти НКВД по відділах. Щойно по довшому часі вдається завернути і то не всіх, але вже було запізно. Во-

[136] Тут у значенні «від початку бою».

Командир сотні УПА
М. Процюк-«Широкий».

рог в міжчасі зорієнтувавшись, що сталося, вскочив в середину і подвоїв вогонь на право і ліво по невпорядкованих ще сотнях, які не дійшли ще до своїх становищ. Група розбивається на дві частини, з якої головна частина як курінь Бувалого, сотня Кузьми прориваються в південно-східньому напрямку. З ними опинився Модест, який фактично (як він сам оповідав пізніше) і вивів курінь Бувалого з ворожого окруження, зорієнтувавшись по здобутих у більшовицького майора картах (місця, обсаджені військами НКВД, були зазначені червоним олівцем).

Решта групи, в кількости понад сотню і то з різних сотень по трохи, з сотенним Широким, підхопивши раненого в груди Черника, подались в напрямку півночі, за річку Бобер. Був при Черникові і Пащенко не більше, як з одною чотою та я. Решта Пащенкового куреня вирвалась в східньому напрямку.

Коли переходили р. Бобер, вже смеркалось. Стрілів вже не було чути жодних. Пройшовши з пів км від річки, зауважуємо багато свіжих постоїв під соснами. В недалекій хаті довідуємось, що минулої ночі, біля двох год. перед днем, прийшло сюди багато більшовицького війська, котре тут розташувалось і чекало дня, а раненько, як тільки розвиднілось, відійшло в напрямі с. Михалина. Пускаємось дальше в глиб і майже по цілонічному марші, з раненим Черником на руках, доходимо до якихось балаганів, де задержуємось до дня. Ранком відходимо в глибину ліса і стаємо постоєм на день у віддалі км 5 від Карпилівки.

При штабі Пащенка був в той час Сірий, що являвся правоподібно його заступником. Сам молодий невисокий, в розмові фалько, що оповідав про свої безконечні і фантастичні пригоди, з котрих він завжди виходив героєм. Ходив в нім[ецькій] довгій шинелі і шапці кубанці. Зі зброї носив тільки пістоля довго-

го «Мавзера» (Сірий — родом зі СУЗ, бувший лейт[енант] ЧА — був агентом НКВД. В 1945 р. зимою розроблений Стародубом і сот[ником] Лигою. Бій і програш під Михалином, це його робота. Маючи великий вплив на Пащенка, йому тоді не тяжко було поставити справу так, щоб південну Групу на день 4 травня 1944 р. закватирувати під с. Михалин, повідомивши про це ще день перед тим НКВД. Бо тої ж ночі з 3 на 4 травня перейшла Група під Михалин і рівночасно НКВД підтягало свої війська туди).

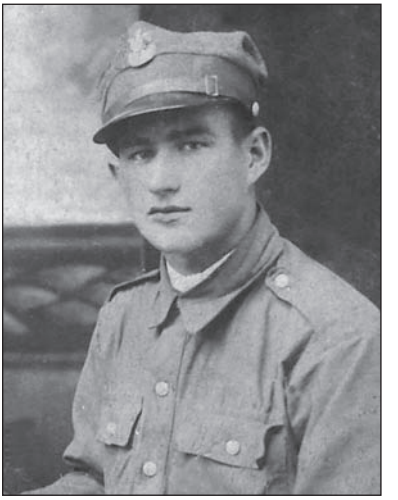

Командир УПА
М. Токар-«Босота».

Через день Пащенко висилає один рій з кулеметом за р. Бобер, на місце бою з ціллю, відшукати і поховати вбитих повстанців. Вернувши, зголосили — що віднайшли 7 вбитих, котрих поховали в спільній могилі. Дальше розказували, що від селян с. Михалин довідались, що на другий день після бою, більшовицькі війська, що кватирували в селі вночі з 4 на 5 травня, раненько зараз знову пішли в ліс. Своїх побитих, яких за словами селян було не менше понад 100, забрали машинами до Березного.

При Пащенкові в той час перебували також з південної Групи (відійшли були ще в 43 р. на північ) — Босота (Юда)[137] з Дубенщини, та Рафальський[138] з Крем'янеччини, що був ви-

[137] Токар Матвій Іларіонович-«Босота», «Юда». Народився 1909 р. у с. Боремель Демидівського району Рівненської області. Протягом 1943-44 р. командував сотнями у групах УПА «Богун» та «Заграва». З літа 1944 р. очолив з'єднання «Донбас» на Дубенщині. У листопаді 1944 р. страчений СБ у Майданському лісі.

[138] Герасимчук Михайло-«Рафальський», «Новочин». Уродженець Шумського району Тернопільської області. Інструктор підстаршинської школи УПА-Південь. У листопаді 1944 р. дезертирує з УПА через спробу СБ його заарештувати. Переховується самостійно. Затриманий НКВС у лютому 1945 р. на Крем'янеччині. Діяв у складі спецгрупи НКВС-МДБ. Подальша доля невідома.

шкільником при підстаршинській школі (обидва агенти НКВД, розроблені в листопаді 1944 р.). На другу ніч чот[овий] Орел, який після бою під Михалином опинився тут, (з куреня Бувалого) враз з одною санітаркою (родом з Дубенщини) невідомо куди дівся. Здезертирував з постою. Зараз змінено було після цього постій.

З доручення Черника, Босота з сотні вибирає стрільців і сформовує одну чоту для охорони Черника, котра має ще залишитись до часу, аж підлікується так, щоби міг їхати на коні, і щойно тоді вертати на південь. Решту війська, в кількости понад 2 чоти, перебирає Широкий. Широкий дістає наказ від Черника вертати на південь, де має поповнити свою сотню і чекати дальшого зарядження. 6 травня Широкий відходить. Я з другом Залізом залишаюся і маю чекати до часу, аж [коли][139] прийде зв'язок від к[оманди]ра Енея. 8 травня приходить зв'язок. К[оманди]р Черник, не знаючи взагалі що сталося з рештою Групи в бою під Михалином, каже мені вертати на південь. При тому уповноважнює мене упорядкувати розпорошені рейдом відділи, розмістити їх відповідно в терені і чекати, аж хтось зголоситься в тій справі. 8 травня зі зв'язковими дістаємось в Пустомитівський[140] ліс, а дальше вже в двох з Залізом аж до с. Михалківці, де 11 травня нав'язуюсь з пров[ідником] Смоком, що перебував в той час на хут[орі] сусіднього села.

Біля пров[ідника] Смока вже був Модест. А тому, що Модест вже передав про перебіг рейду аж до бою під Михалином, то доповнюю лише про решту Групи з Черником після бою, що відійшла за р. Бобер. Через кілька день, враз з Модестом відходимо дальше за Горинь в Дерманський ліс. Тут вже застаємо к[оманди]ра Ясена, що повернув також, але десь аж з-під Шепетівки.

20 травня викликає пров[ідник] Ле, що в той час перебував в Новомалинському лісі і, заявивши, що Модест зазвітував про перебіг рейду, доручає мені лише накреслити докладний плян всіх трьох боїв Групи УПА-Південь за Случем. Щодо впорядкованя відділів, то це завдання дістав вже к[оманди]р Ясен.

Зима, 1948 р. Леонід.

---

[139] Слово у тексті пропущено.

[140] У тексті «Пустомицький».

ТАБОР КРУКА В СЕРПНІ 1943 р.

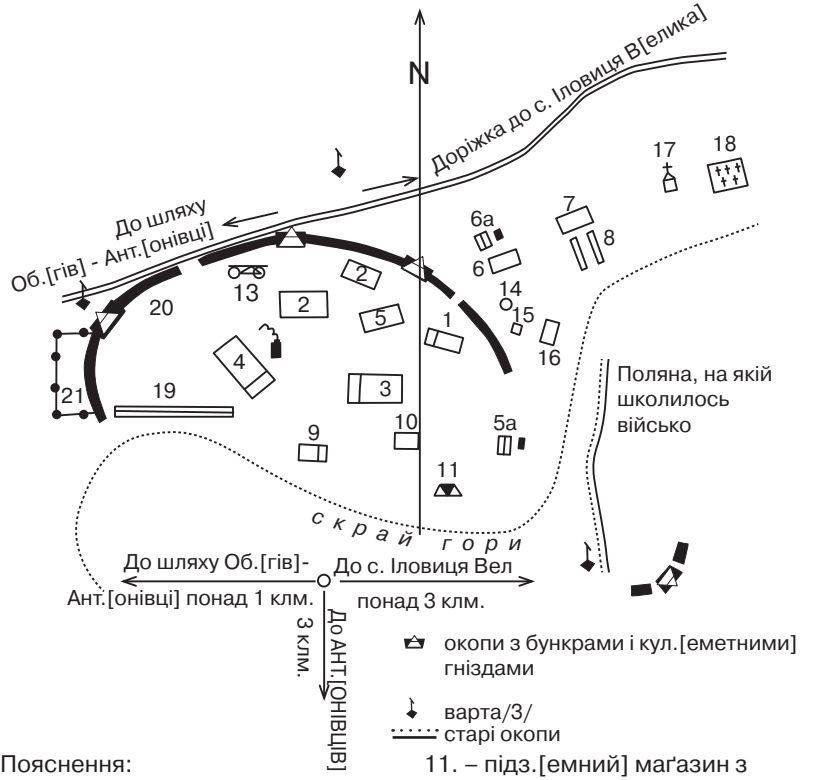

Пояснення:

1. – штаб, політ. осередок
2. – гуртожитки для війська
3. – шп[и]таль, аптека
4. – маґазин, прим. адміністрації
5. – гуртожиток курсантів сан. вишколу

5а. – місце викладів сан. вишколу

6. – гуртожиток підстар. школи

6а. – місце викладів підст. школи

7. – гуртожиток кавалерії Данька
8. – стайня кав.[алерії] Данька
9. – зброярня з гуртож.[итком]
10. – вартівня з гуртож., телефонічна централя/до шт.[абу] Черника, шп[и]таля при сот. Беркута с. Антон.[івці] і с. Іл[о]виці В.[еликої]
11. – підз.[емний] маґазин з вибух.[овими] матеріял[ами].

12.– кухня

13.– гараж з 8-ма тяг.[аровими] автами

14. криниця – джер.[ело] нагорі к.[оло] 150 м., [вода] ринвою збігала
15. – пекарня
16. – баня /лазня/
17. – церква
18. – цвинтар
19. – стайня для таб. коней
20. – постій фір
21. – загорожа для худоби /коло 200 гол./

ГУРБИ 23.IV.1944 р.

1:100 000

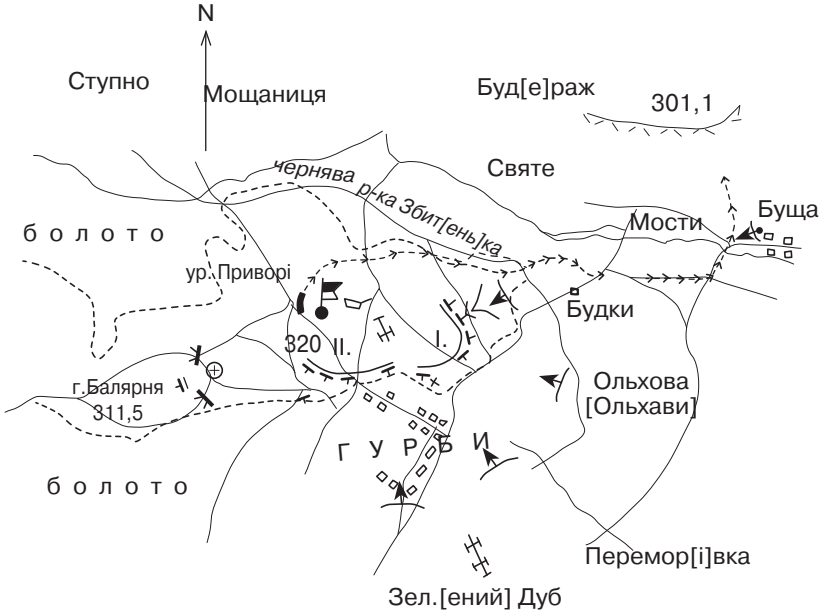

[Схема Гурбенського бою]

Пояснення:

– становища Групи
I. кур. Сторчана
II. кур. Бувалого

– штаб ком. Групи

– обоз Групи

– стан. артилерії Групи

– застави

– УЧХ

– ворог в наступі

– місце, де ворог в протязі 23.IV. 2 рази прорвав лінію обор[они].

– становище ворож.[ої] артил[е]рії

– відступ Групи в Майдан [в] ніч 23-24.IV.

– міст і гребля б.[іля] с. Бущ[і], по якій ворог рано 24.IV. відкрив вогонь

– застава ворога з 2-ма танками

– становища сотні Довб.[енка] над ранок 24.IV. на горі

····· – границя лісу

т. – тартак

\+ – 2 могили Сторчанівців

ПОКАЖЧИК

1-а Конференція поневолених народів. *Див.* Конференція поневолених народів, 1-а
2-ий кінний полк ім. І. Мазепи армії УНР. *Див.* УНР, армія, 2-ий кінний полк ім. І. Мазепи
105-ий, батальйон 16, 46

А

Австрія 47
Азербайджанці 53, 56, 58, 62, 68
«Амінь», пвх. 76
«Андрія», сотня 78
Андрощук Микола Архипович («Вороний», «Леонід») 7-13, 16, 19, 24, 29, 37, 40, 50, 54, 58, 60, 65, 66
Андрусіїв, с. Гощанського р-ну 86
Андрушівка, с. Шумського р-ну 41, 55, 73
«Аніченко», реф. УЧХ 58
Антонівці, с. Шумського р-ну 16, 19, 34, 35, 42, 43, 51, 52, 74
Антоновецький (Антонівецький), ліс 20, 30, 35, 36, 46, 51, 52, 76, 84
Армія УНР. *Див.* УНР, армія 47
Арсенич Микола Васильович («Михайло», «Григір», «Дем'ян») 9, 65, 67

Б

«Байда», вишк. 54
«Байда», стр. ПЖ 71
«Байди», рій 45
«Балабан», к-р підст. школи 35, 52, 78, 87
Балярня, гора 52, 78, 79
Басів Кут, с. Рівненського р-ну (тепер мікрорайон м. Рівне) 40, 57
Басюк Євген Михайлович («Чорноморець») 15, 18, 21, 24, 27, 33, 35
Батьківці, с. Острозького р-ну 19, 52, 62, 64, 65, 68
Бендюка, хут. (Здолбунівщина) 71
Бердичівська, в'язниця 22
Бережанський, р-н Тернопільської обл. 67
Береза Картузька, концтабір 21, 53, 65
«Береза», к-р артил. 58, 59, 64, 80, 82, 83
«Берези», вд. артилерії 78, 85
Березне, м. Рівненської обл. 87, 91, 93
Березне (Березненський), р-н. *Див.* Березнівський р-н Рівненської обл.
Березнівський р-н Рівненської обл. 86, 89, 90
«Беркута», сотня 28, 48
«Беркут», к-р зв. *Див.* Рудь Володимир Митрофанович
Берлін, м. (Німеччина) 57
«Бескид», госп. 32, 33
Бискупичі Руські, с. Володимир-Волинського р-ну 86
«Бистроум», аг. НКВД. *Див.* Спичак Нитіхор
Біла Криниця, с. *Див.* Білокриниця, с. Кременецького р-ну
Білашів, с. Острозького р-ну 43, 49, 56
Білка, с. Березнівського р-ну 86
Білозірка, с. Лановецького р-ну 55
Білокриниця, с. Кременецького р-ну 16, 20, 46, 69
Більшовики 16, 24, 47, 62, 69-73, 75-77, 80, 82-91
Більшовицька, партизанка (партизани). *Див.* Радянські, партизани

Більшовицьке, військо. *Див.* ЧА
Бобер, р. 89, 90, 92-94
Бобрецький Й. («Славко») 11
«Богун», ВО, гр. УПА 13, 19, 24, 36, 38, 40, 48, 53- 55, 57, 58, 60, 67, 68, 93
«Богун», к-р розв. 31
«Бойко», надр. к-т СБ. *Див.* Міськов Микола
Бондарі, с. Дубенського р-ну 76
Боремель, с. Демидівського р-ну 93
«Борис», пр. СБ. *Див.* «Коля» («Борис»), реф. СБ 68
Борн, крайсляндвірт 46
Борове, с. Рокитнівського р-ну 68
Бородянський, р-н Київської обл. 43
Борщівка (тепер Борщівка Перша і Друга), с. Здолбунівського р-ну 18, 59, 76, 82, 83
«Босота», к-р. *Див.* Токар Матвій Іларіонович
Броди, м. Львівської обл. 24
Бродів, с. Острозького р-ну 16, 67
Бувалого, курінь, вд. 76, 78, 79, 82, 85, 87, 88, 90, 92, 94
Бугаївка, с. Радивилівського р-ну 24
Будераж, с. Здолбунівського р-ну 18, 32, 33, 52, 64, 68, 77
«Будяк», пров. 65
«Буйний», рой. 19
Булавський Василь Тихонович («Максим») 40, 57, 58
«Булки», сотня 77
«Бульба», повст. 28
Буський, р-н Львівської обл. 65
Бущанські, хутори (Здолбунівщина) 37
Буща, с. Здолбунівського р-ну 19, 24, 27, 59, 61, 71, 72, 76, 80-82

В

«В.А.», к-р 82
«Варва», к-р. *Див.* Вротновський Гордій
Варковичі, с. Дубенського р-ну 50
Велика Іловиця, с. Шумського р-ну 52. *Див. також* Ілавиця [Велика і Мала Іловиця], с. Шумського р-ну
«Великана», сотня, курінь 55, 77, 82
«Великан», сот., кур. *Див.* Кондрась Михайло
Верба, р-н (тепер у скл. Дубенського р-ну) Рівненської обл. 30, 32, 57, 59, 60, 76, 77
«Верещак». *Див.* Мешко Катерина Яківна
Верещаки, с. Лановецького р-ну 36
«Вертун», аг. НКВД 77
Верхів, с. Острозького р-ну 25, 62, 84
Верхівський, ліс 16, 25, 26, 27, 76, 80, 84
Верхній Дорожів, с. Дрогобицького р-ну 65
«Веселий», чот. 62, 72
Вишеньки, хут. (Здолбунівщина) 85
Вишнівецький, р-н (тепер у скл. Збаразького р-ну) Тернопільської обл. 51
«Вівчар», реф. СБ. *Див.* Козак Микола Михайлович
Вілія, с. Острозького р-ну 41
Вільхава, хут., кол. б. с. Будераж Здолбунівського р-ну 59, 77
Вінницька, обл. 53, 54
Виногродський Володимир Іванович («Залізняк») 8, 15, 27, 30, 31
Вовковиї, с. Демидівського р-ну 64

Волинська, обл. 38, 40, 86
Волинський крайовий провід ОУН. *Див.* ОУН, Волинський крайовий провід
Волинь 7-9, 12, 13, 17, 21, 22, 36, 38, 40, 44, 45, 53, 55, 68, 86
«Волинь і Поділля», генеральна округа 17
Володимир-Волинський, р-н Волинської обл. 86
Волошин-Березюк Ростислав Павлович («Горбенко») 21, 22, 24, 37, 38, 64
«Вороний», к-р ПЖ, розв. *Див.* Андрощук Микола Артемович
«Ворон», к-р 82
Ворошиловоградський обласний провід ОУН. *Див.* ОУН, Ворошиловоградський обл. провід
Вротновський Гордій («Гордієнко», «Варва») 55
«В'юн», сот. 54
«В'юна», карна сотня 55, 58

Г

Гаї Нижні, с. Дрогобицького р-ну 21
Галичина 14, 35, 40
Галівка, с. Білашівської с/ради (тепер в скл. с. Точевики) Острозького р-ну 75
«Гамалія», к-р. *Див.* Монь Анатолій
«Ганя», друк. 11
«Гаркавенко», чот. 45
«Гармаш», рой. 45
«Гарт». *Див.* Рудь Володимир Митрофанович
Герасимчук Михайло («Рафальський», «Новочин») 93
Герасимчук («Чорнобиль»), зв. ПЖ 68
«Гірняк», чот. 45
«Гірчиці», курінь 80, 83-85
«Гірчиця», пвх., кур. *Див.* Шеретюк Василь Гаврилович
Гісерна, с. р-н Шумськ 30
Глибока Долина, с. Демидівського р-ну 48, 64
Глинки, хут. с.Рудники Маневицького р-ну 40
«Голубенко», ст. з ос. ор. *Див.* Кисіль Андрій Архипович
«Голубенко», кап. ЧА, ШВШ. *Див.* Загній Михайло Іванович
«Голуб», рой. 45
«Гонта», бунч. 43, 66
«Горбенко». *Див.* Волошин-Березюк Ростислав Павлович
«Гордієнко», к-р. *Див.* Вротновський Гордій
Горинь, р. 85, 94
Городиловичі, с. Сокальського р-ну (тепер не існує) 36
Гощанський (Гоща), р-н Рівненської обл. 85
«Граб», надр. пров. 37
Грабник, хут. б. с. Гурби 59, 67
Градки, с. Вербського р-ну. *Див.* Грядки, с. Дубенського р-ну
Грем'яче, с. Острозького р-ну 56
«Григір». *Див.* Арсенич Микола Васильович
Грицай Дмитро Михайлович («Перебийніс», «Олег») 65, 66
Гричан Іван Маркіянович («Пащенко») 90-93
«Грім», рой. 45
«Грім», чот., сот. 62, 72, 83
Грозів, с. Острозького р-ну 56
«Грома», сотня 77
Грузини 53, 62
Грядки, с. Дубенського р-ну 52, 57, 76, 77
Гурбенський, бій 61, 77, 81, 83, 84, 96
Гурбенський, ліс 18, 19, 27, 28, 59, 73, 76-78, 81, 84

Гурби, с., кол. Здолбунівського р-ну (тепер не існує) 12, 19, 28, 52, 59, 67, 78, 79, 80, 83, 84, 96

Ґ

Ґестапо 12, 28, 31, 32, 33, 65, 69

Д

«Давид». *Див.* Дудко Володимир Онуфрійович
«Давид». *Див.* Литвинчук Іван Самійлович
Даниленко Олександр Никифорович («Данько») 35, 40, 44, 45, 58, 65
«Данька», кінна сотня 45
«Данько», к-р кавалерії. *Див.* Даниленко Олександр Никифорович
«Делько», інстр. 54
Демидівка, смт. Рівненської обл. 32
Демидівка, р-н. *Див.* Демидівський, р-н Рівненської обл.
Демидівський, р-н Рівненської обл. 45, 48, 78, 93
«Дем'ян». *Див.* Арсенич Микола Васильович
Дерев'янче, с. Острозького р-ну 56
Дерманський, ліс 16, 18, 26, 27, 33, 38, 71, 75, 76, 80, 82-84, 94
Дермань-1 (Дермань I), с. Здолбунівського р-ну 7, 9, 26, 28, 50, 53, 60, 70. *Див. також* Дермань, с. Здолбунівського р-ну
Дермань-2, с. Здолбунівського р-ну 9, 25. *Див. також* Дермань, с. Здолбунівського р-ну
Дермань-Залуже, с. *Див.* Залуже, прис. с. Дермань
Дермань, с. Здолбунівського р-ну 7, 9, 11, 17-19, 21, 22, 23, 25, 27, 39, 45, 46, 63, 68, 70, 77. *Див. також* Дермань-1 (Дермань I), с. Здолбунівського р-ну; Дермань-2, с. Здолбунівського р-ну
Дніпропетровська, обл. 40
«Дніпропетровськ», генеральна округа 17
Дніпропетровськ, м. 60, 65
Дніпропетровщина 40
«Довбенка», курінь, вд., сотня 61, 62, 66, 76, 78, 79, 81, 82, 85, 87, 90
Довбенко Евген 76
«Довбенко», сот., кур. *Див.* Золотнюк Іван Матвійович
«Довгий», рой. ПЖ 71
«Докса», курінь 76-79, 82, 85
Долинський, р-н Івано-Франківської обл. 53
«Донбас», з'єдн. гр. УПА 93
Дорожів, с. Самбірського пов. *Див.* Верхній Дорожів, с. Дрогобицького р-ну
«Дорошенко», повст. 38
Друкарня Волинського крайового проводу ім. Клима Савура 11
Дубенський (Дубно), надр-н ОУН. *Див.* ОУН, Дубенський, надр-н
Дубенський окружний провід ОУН. *Див.* ОУН, Дубенський окр. провід
Дубенський, р-н Рівненської обл. 17, 21, 25, 45, 60, 77, 78
Дубенщина 14, 28, 30, 40, 45, 48, 54, 58, 75, 77, 89, 93, 94
Дубнівський надрайонний провід ОУН. *Див.* ОУН, Дубенський, надр-н
Дубно, м. Рівненської обл. 32, 49, 52, 70

Дубно, р-н. *Див.* Дубенський, р-н Рівненської обл.
«Дубовий», к-р ВО. *Див.* Литвинчук Іван Самійлович
Дубровицький, р-н Рівненської обл. 33, 90
Дудко Володимир Онуфрійович («Давид») 68
«Дядя». *Див.* «Тарас», повст.
«Дяченко», к-р. *Див.* Монь Анатолій

Е

«Електрон» 43
«Еней», к-р. *Див.* Олійник Петро
Енкаведе (енкаведисти). *Див.* НКВД

Є

Євреї 35, 46

Ж

«Жварич», к-р ПЖ 55
Жидачівський, р-н Львівської обл. 40
Жиди. *Див.* Євреї
«Житомир», генеральна округа 17
Житомир, м. 69
Житомирщина 55
Жолоби, с. Кременецького р-ну 63
Жолобки, с. Шумського р-ну 52
«Жук», пвх. 45
«Жук», рой. 28, 29
«Жук», шеф зв. *Див.* Мартиновський Микола Олександрович
Жуків, с. Бережанського р-ну 67

З

Забара, с. Шумського р-ну 19
Загній Михайло Іванович («Голубенко») 40, 48, 51
«Заграва», ВО, гр. УПА 33, 86, 90, 93
«Задума», к-р розв. вд. *Див.* Креницький Андрій
Закарпаття 15
Закоти, с. р-н Шумськ 30, 41
«Залізняка», сотня, вд. 16-20, 25, 27, 78
«Залізняк», к-р вд., вишк. *Див.* Виногродський Володимир Іванович
«Залізняк», чот. 16
«Залізо», чот. *Див.* Семенюк Петро Харитонович
Залуже, прис. с. Дермань 22-25, 28
Збараж, м. Тернопільської обл. 22
Збитенька, р. 72, 81
Зварич Петро («Славко») 9, 24, 25, 37, 76
Здовбиця, с. Здолбунівського р-ну 62, 68, 77, 83
Здолбунів, м. Рівненської обл. 11, 17, 26, 35, 44, 50, 51, 70, 76, 80
Здолбунів (Здолбунівський), надр-н (надрайонний провід) ОУН. *Див.* ОУН, Здолбунівський надр-н
Здолбунів, р-н. *Див.* Здолбунівський, р-н Рівненської обл.
Здолбунівський районний провід ОУН. *Див.* ОУН, Здолбунівський рай. провід 76
Здолбунівський, р-н Рівненської обл. 7, 11, 24, 29, 32, 33, 38, 53, 56, 60, 62, 68, 74-77, 80, 83
Здолбунівщина 74
Зелений Дуб, с. Здолбунівського р-ну 28, 41, 77, 80
«Зелений», зв. ПЖ 68
Зимовий похід. *Див.* УНР, армія, Зимовий похід

Золотнюк Іван Матвійович («Довбенко») 67, 80, 83, 87, 88
Золочівка, с. Демидівського р-ну 86
«Зубатий», пров. 65
ЗУЗ 13

І

«Іванів», пров. *Див.* Лоґуш Омелян 37, 38, 65
Івано-Франківська, обл. 53
Івачкове, с. Здолбунівського р-ну 85
Ілавиця Велика, с. *Див.* Велика Іловиця, с. Шумського р-ну
Ілавиця Мала, с. *Див.* Мала Іловиця, с. Шумського р-ну
Ілавиця [Велика і Мала Іловиця], с. Шумського р-ну 30, 34, 35. *Див. також* Велика Іловиця, с. Шумського р-ну; Мала Іловиця, с. Шумського р-ну
Іларіон, о. 35, 40
«Ілько». *Див.* Сидорчук Мелетій
«Інженер Козак». *Див.* Мартинюк Іван

К

Кавказькі, народи 53, 62
Казван Дмитро («Черник», «Гриць», «Юхтим») 14, 20, 28, 35, 37, 40, 42, 45, 47-51, 55, 57, 58, 64, 65, 78, 79, 85, 90-92, 94
«Кайдаш». *Див.* Поліщук Олексій
Калинюк Дмитро Павлович («Ярко») 18, 28, 33
Каменка, с. *Див.* Кам'янка, с. Славутського р-ну 62
Камінна Гора 52
Камінці, кол. (Здолбунівщина) 28
«Камінь», госп. *Див.* Яськевич Лев Миколайович
Кам'янець-Подільська, обл. (тепер Хмельницька обл.) 53, 55
Кам'янка, с. Кунівської с/ради Ізяславського р-ну Хмельницької обл. 62
Канада 53
«Кармелюк», рой. 45
Карпилівка, с. Рокитнівського р-ну 90, 92
Качан Остап Григорович («Саблюк») 49, 54
Квітневе, с. Дубенського р-ну 17
«Київ», генеральна округа 17
Київ, м. 7, 9, 17-19, 21, 28, 29, 32, 42, 44, 45, 65
Київська, обл. 43
Кисіль Андрій Архипович («Немо», «Голубенко») 39, 53, 62, 64
Климишин Іван («Крук») 14, 16, 19, 20, 22, 26, 28, 34-37, 40, 42, 43, 46-48, 50-52, 58, 65, 96
«Клим», надр. пров. 37
«Клим Савур». *Див.* Клячківський Дмитро Семенович
Клячківський Дмитро Семенович («Охрім», «Клим Савур») 22-24, 37, 42, 90
«Коваль». *Див.* Кук Василь Степанович
«Кожух», к-р 30
Козаки (на нім. службі) 21, 25, 59
«Козак», інженер. *Див.* Мартинюк Іван
Козак Микола Михайлович («Смок», «Лука», «Вівчар») 9, 53, 54, 60, 65, 67, 77, 81, 83, 85, 94
Козацька Хата, хут. (Здолбунівщина) 59
Козин (Козинський), р-н (тепер у скл. Радивилівського р-ну) Рівненської обл. 54, 64
Колесники, с. Острозького р-ну 85
Коломийщина 67
«Коля» («Борис»), реф. СБ 68, 72, 84, 85

«Комар», госп. 66
«Комар», зброяр. *Див.* Парфенюк Кирило
«Комар», чл. суду 24
Комарицький І. А., рад. констр. зброї 26
Кондрась Михайло («Великан», «Лукаш») 54, 55, 78, 83, 85
«Коник». *Див.* Онуфрик Богдан
Конференція Поневолених Народів, 1-а 62, 68
Конюшки, с. *Див.* Квітневе, с. Дубенського р-ну
Копиткове, с. Здолбунівського р-ну 62, 77
Копитьків, с. *Див.* Копиткове, с. Здолбунівського р-ну
Кордишів, с. Шумського р-ну 36
Коренюк Василь Семенович («Палій», «Модест») 38, 42, 53, 59, 64, 70-73, 77, 80, 83, 85, 92, 94
Корецький, надр-н ОУН. *Див.* ОУН, Корецький, надр-н
Корецький, р-н Рівненської обл. 60
Корець, м. Рівненської обл. 86
«Корінь», к-р розв. 31
«Корнієнка», сотня 77
«Корнієнко», чот. 62
«Корній», пр. реф. СБ. *Див.* Кравчук Микола
Корчунок, хут. (Острожчина) 56
Коршів, с. Здолбунівського р-ну 11, 70
Косівський, р-н Івано-Франківської обл. 67
Костопіль, м. Рівненської обл. 44
КПЗУ 77
Кравчук Микола («Корній», «Куба») 60
Країв, с. Острозького р-ну 85
Красне, смт. Буського р-ну 65
Кременець, м. Тернопільської обл. 16, 19, 40, 46, 52
Кременецький р-н Тернопільської обл. 16, 52, 54, 60, 63
Кременеччина 14, 28, 36, 37, 40, 47, 58, 93
Крем'янецькі, ліси 30
Крем'янець, м. *Див.* Кременець, м. Тернопільської обл.
Крем'янець (Крем'янецький), надр-н ОУН. *Див.* ОУН, Крем'янецький надр-н
Крем'янецький, окр. провід ОУН. *Див.* ОУН, Крем'янецький окр. провід
Крем'янець (Крем'янецький), р-н. *Див.* Кременецький р-н Тернопільської обл.
Крем'янеччина. *Див.* Кременеччина
Креницький Андрій 18
«Кринички», ліс, урочище 27, 71
«Криця», к-т ПЖ 43, 53
«Кропива», к-р, вишк.. *Див.* Процюк Василь
«Круглик», ліс 36
«Крук», кур. *Див.* Климишин Іван
«Крук», чот. ПЖ 30, 71
«Крука», боївка 46
«Крука», курінь, вд. 16, 19, 20, 47
«Куба», пр. реф. СБ. *Див.* Кравчук Микола
Кудрин, с., кол. 19, 28, 59
«Кузьма», чот. 85
«Кузьми», чота, сотня 89-92
Кук Василь Степанович («Леміш», «Коваль») 65, 66, 79, 94
Кунево, с. *Див.* Кунів, с. Ізяславського р-ну Хмельницької обл. 62
Кунин, с. Здолбунівського р-ну 55, 68, 70
Кунів, с. *Див.* Кунин, с. Здолбунівського р-ну
Кунів, с. Ізяславського р-ну Хмельницької обл. 62

Курсики, с. Радивилівського р-ну 54
«Кучеренко», лік. 35

Л

«Лайдака», кур. *Див.* Скуба Микита
«Лайдаки», курінь 33
Ланівці, м. Тернопільської обл. 51
Ланівці, р-н. *Див.* Лановецький, р-н Тернопільської обл.
Лановецький, р-н Тернопільської обл. 36, 55
Лановеччина 42
«Ле», пров. *Див.* Кук Василь Степанович
Лебеді, с. Острозького р-ну 68
«Леміш». *Див.* Кук Василь Степанович
«Леонід». *Див.* Андрощук Микола Артемович
«Летуна», чота 55
«Лига», сот. 93
Липки, с. Гощанського р-ну 86
Литвинчук Іван Самійлович («Дубовий», «Максим», «Давид») 24, 32, 33, 56, 60, 86-90
«Лиха», курінь 77, 78, 80
«Лихо», оргмоб., сот. *Див.* Поліщук Олексій
«Лихо», пвх. 55, 71
«Лісовий», повст. 28
Лоґуш Омелян («Іванів») 37, 38, 65
«Лука», реф. СБ. *Див.* Козак Микола Михайлович
«Лукаш». *Див.* Кондрась Михайло
Луцька, в'язниця 36
Луцький, р-н Волинської обл. 38
Луччина 58
Львів, м. 37, 53, 55, 57, 67, 73
Львівська, обл. 21, 36, 40, 65, 74
Львівщина 65
Люґер, Ґеорґ 74
«Лютого», сотня 77
Лючин, с. Острозького р-ну 56

М

Мадяри 17-19, 27, 32, 46, 63, 64
Мадярське, військо. *Див.* Угорська, армія
Мазепинці 44
Майдан, с. Дубенського р-ну 28, 52, 68, 77, 79
Майданське, болото 78
Майданський, ліс 93
Майків, с. Гощанського р-ну 85
«Макс». *Див.* Скорупський Максим
«Максим». *Див.* Литвинчук Іван Самійлович
«Максим», окр. проп., пвх. *Див.* Булавський Василь Тихонович
Мала Іловиця, с. Шумського р-ну 52. *Див. також* Ілавиця [Велика і Мала Іловиця], с. Шумського р-ну
Малороси 44
Малятин, с. Гощанського р-ну 86
«Мамай», кур. *Див.* Сало Іван
«Мамая», курінь 77, 78
Маневицький, р-н Волинської обл. 40
Мартиновський Микола Олександрович («Муха», «Жук») 32, 33
Мартинюк Іван («інженер Козак») 45, 46, 70
«Маруся», стр. 52
Матвійчук Василь Якович 11
«Матрос», надр. пров. 37
МДБ 11, 15, 65, 93
«Медвідь», повст. 51
Межиріч, с. Острозького р-ну 61, 77
Мельниківська, повстанська група 20, 46
Мельниківці. *Див.* ОУН(м)

Мешко Катерина Яківна («Верещак») 60, 65, 66, 68
Мигалки, с. Бородянського р-ну 43
«Миколаїв», генеральна округа 17
«Микола», к-р. *Див.* Процюк Василь
«Микола», пвх. 57, 58, 65, 71
Милятин, с. Тучинського р-ну. *Див.* Малятин, с. Гощанського р-ну
Милятин, с. Острозького р-ну 67, 78
Михайлівка, с. Острозького р-ну 56
Михайлова Ф., рад. партиз. заг. ім. 31, 41, 42
«Михайло», кер. СБ Пр. ОУН. *Див.* Арсенич Микола Васильович
Михалин, с. Березнівського р-ну 90-94
Михалківці, с. Острозького р-ну 33, 85, 94
Мичковський А. («Осип») 42
Мізоцький, р-н (тепер у скл. Здолбунівського р-ну) Рівненської обл. 8, 11, 15, 17, 18, 21, 24, 28-30, 33, 40, 43-46, 54, 55, 56, 58-62, 64, 65, 68-70, 73, 75-77, 80, 83
Мізоч, смт. Здолбунівського р-ну 14, 17, 18, 23, 32, 44, 46, 49-51, 58, 59, 63, 70, 73
Мізочок, с. Здолбунівського р-ну 15
Мізоч (Мізочський), р-н. *Див.* Мізоцький, р-н (тепер у скл. Здолбуівського р-ну) Рівненської обл.
Міськов Микола («Чорнота», «Бойко») 56, 76
«Мітла», пров. 65, 67
«Міші», рад. партиз. загін 51
Млинівський, р-н Рівненської обл. 53, 55
«Модест», край. реф. СБ, розв. *Див.* Коренюк Василь Семенович
Моквин, с. Березнівського р-ну 87
Молодинче, с. Жидачівського р-ну 40
Монреаль, м. (Канада) 53
Монь Анатолій («Гамалія», «Дяченко») 33
«Москва», край. провід 40
Москва, м. (Росія) 14, 60, 67, 69
Мости, с. Здолбунівського р-ну 17-19, 52, 54, 59, 77, 81, 82
Мощаниця, с. Острозького р-ну 28, 63
Мощаниця (Стара і Нова), с. Мізоцького р-ну 52, 76-80. *Див. також* Стара Мощаниця, с. Здолбунівського р-ну
Мощаниця Стара, с. *Див.* Стара Мощаниця, с. Здолбунівського р-ну 59
«Муха». *Див.* Мартиновський Микола Олександрович
«Мухи», рій 30

Н

Наворочиці, с. *Див.* Новородчиці, с. Острозького р-ну
Нацмени 53, 66
«Невський», заст. к-ра сот. 43, 51, 53
Недзвецький Микола («Хрін») 20, 47
«Недолі», рій 30
«Немо». *Див.* Кисіль Андрій Архипович
«Непитайла», курінь 78
«Непитай», чот. 33
Нижній Березів, с. Косівського р-ну 67

«Низівай», чот. 33
Німецька, армія (війська) 13, 20, 52, 53, 61, 74
Німеччина 38, 57, 60, 65
Німці 16-21, 24, 26, 27, 28, 32, 37, 38, 40, 41, 46-49, 51, 52, 56, 57, 59, 63, 67, 69
НКВД 8, 9, 12, 14, 15, 19, 22, 28, 31, 36, 42, 43, 58, 60, 67, 70, 71, 73, 74, 76, 77, 79-81, 83, 85, 87, 89, 91, 93, 94
НКВС. *Див.* НКВД
Новомалин, с. Острозького р-ну 21, 25, 32, 56, 61, 67, 72, 83
Новомалинський, ліс 19, 25, 27, 76, 83, 84, 94
Новомильськ, с. Здолбунівського р-ну 56
Новородчиці, с. Острозького р-ну 41
«Новочин». *Див.* Герасимчук Михайло

О

Обгів, с. Вербського р-ну. *Див.* Соснівка, с. Дубенського р-ну
Обгівський, ліс 30, 36, 74, 76, 78, 84
«Одеса», ПСК 40, 68
Одуха А., к-р рад. партиз. 41
Оженин, с. Острозького р-ну 85
Озера, хут. с. Розваж Острозького р-ну 8
Озерани, с. *Див.* Озеряни, с. Дубенського р-ну
Озеряни, с. Дубенського р-ну 17, 21, 51, 59
Оксененко Петро («Петро») 41, 43, 50-53
«Олег», к-р 37
«Олег», пров. *Див.* Грицай Дмитро Михайлович
Олійник Петро («Еней», «Роман», «Сергій») 13, 22, 24, 27-29, 32, 33, 37, 39-41, 49-52, 55, 57, 60, 62, 64-66, 73-75, 79, 81, 82, 85, 90, 94
Ольхави, хут. (Здолбунівщина) 79
«Оля», медс. 59
Омельчук Дмитро Корнійович («Стародуб») 67, 68, 86, 93
Онуфрик Богдан («Коник») 47
Організація. *Див.* ОУН
Ордів, с. Радехівського р-ну 74
«Орел», вишк., чот. 42, 50, 51, 58, 88, 94
«Орел» («Сталевий»), заст. к-ра вд, к-р вд. 8, 14, 15, 16, 30, 37
Оржів, смт. Рівненського р-ну 22
«Орла», вд. 33, 46, 51
«Орленко», вишк. 48
«Орлик», о. 35
«Орлик», сотник Армії УНР 47
«Осип», кур. *Див.* Мичковський А.
Остріг, м. *Див.* Острог, м. Рівненської обл.
Остріг (Остріжський), р-н. *Див.* Острозький, р-н Рівненської обл.
Остріжчина 25
Острог, м. Рівненської обл. 8, 16, 18, 21, 25-27, 56, 57, 61, 72
Острозька, в'язниця 8
Острозький, р-н Рівненської обл. 8, 11, 18, 25, 33, 30-33, 41, 55, 56, 60-63, 67, 68, 73, 75, 77, 78, 84, 85
ОУН 7-9, 11-13, 19, 21-24, 28, 32, 36, 38, 40, 47, 48, 53, 55, 57, 60, 65, 67, 68, 70, 74, 76, 77, 86
ОУН, Волинський крайовий провід 86
ОУН, Ворошиловоградський обл. провід 60
ОУН, Дубенський, надр-н 13, 24, 30, 31, 37, 54
ОУН, Дубенський окр. провід 13, 48

ОУН, Здолбунівський надр-н 13, 24, 28, 30-32, 37, 68, 76
ОУН, Здолбунівський рай. провід 76
ОУН, Корецький, надр-н 13, 56, 64, 88
ОУН, Крем'янецький надр-н 13, 19, 24, 31, 37
ОУН, Крем'янецький окр. провід 13, 36
ОУН(м) 20, 46, 47
ОУН, Мізоцький рай. провід 28
ОУН, похідні групи 8, 40
ОУН, Рівенський, надр-н 13, 24, 31, 32, 37
ОУН, Рівенський, окр. провід 13
ОУН, Сарненська округа 86
ОУН, СБ 9, 16, 19, 28, 30, 31, 33, 38, 40, 43, 51, 53, 54, 58, 60, 67, 68, 72, 73, 74, 77, 81, 83, 86, 89, 93
Охматків, с. Демидівського р-ну 48
«Охрім». *Див.* Клячківський Дмитро Семенович

П

«Палій», реф. розв. *Див.* Коренюк Василь Семенович
«Пам'ять Крут», бригада УПА 33
«Панаса», сотня 68
«Панька», чота, сотня 52, 78
«Панько», сот. 84
Парфенюк Кирило («Комар») 25, 26, 35
Пашуки, с. Гощанського р-ну 86
«Пащенка», курінь 90, 92
«Пащенко», к-р. *Див.* Гричан Іван Маркіянович
Пельченські, ліси 30
«Перебийніс», к-р. *Див.* Грицай Дмитро Михайлович
Переморівка, с. Шумського р-ну 41
«Петра», сотня 42, 52
Петриковщина [Петраківщина], с. Мізоцького р-ну (тепер в скл. с. Будераж Здолбунівського р-ну) 59
«Петро», сл. СБ КП ОУН. *Див.* Андрощук Микола Артемович
«Петро», сот. *Див.* Оксененко Петро
«Печериця», к-р ПЖ 56
ПЖ. *Див.* УПА, ПЖ
ПЗУЗ 9, 22, 23, 40
Південна Група УПА. *Див.* УПА-Південь
Півче, с. Здолбунівського р-ну 20, 46, 68
Підкамінь, урочище 80
Пітушків, с. Млинівського р-ну 11, 53
«Пласт», скаут. орг. 67
«Платон». *Див.* Сидорчук Мелетій
Плоске, с. Острозького р-ну 25, 73, 84, 85
«Повстанець», підп. в-ня 35
Подоляни, хут. с. Угорськ Шумського р-ну 47
Полісся 13, 16, 18, 21, 22, 24, 31, 35, 45, 48, 53, 56, 77, 81
Полісся, Рівненське 33
Поліські, болота 88, 89
Поліщук Олексій («Лихо», «Кайдаш») 75, 76
Полтавська, обл. 60
Полтавщина 83
Польська, армія 13, 31, 33, 36, 37, 48, 67
Польська, поліція 8, 21, 36, 61, 67, 74
Польські, колонії (на Волині) 37
Польща 8, 21
Поляки 28, 49, 56, 57, 58, 63
Попівці, с. *Див.* Радужне, с. Острозького р-ну
«Похва», ветлікар 45

Почаїв, м. Кременецького р-ну 55
«Правда», вишк. 45
Празька, в'язниця 65
Провороття, урочище 79, 80
Процюк Василь («Кропива», «Микола») 14, 36, 37, 47, 57, 59, 65, 78
Процюк М. («Широкий») 92, 94
ПСК. *Див.* «Одеса», ПСК
ПСУЗ 65
«Пташка», окр. пров. 37
Птича, с. Дубенського р-ну 25
Пустомитівський, ліс 86, 94
«Пшеничний», стан. ПЖ 69
«Пшеничного», рій 30

Р

Радехівський, р-н Львівської обл. 74
Радивилів, р-н. *Див.* Радивилівський, р-н Рівненської обл.
Радивилівський, р-н Рівненської обл. 24, 54
Радужне, с. Острозького р-ну 56
Радянська Росія. *Див.* Росія, Радянська
Радянські, партизани 31, 40-43, 51, 63, 64, 68
«Рафальський», інстр. підст. школи. *Див.* Герасимчук Михайло
Рахиня, с. Долинського р-ну 53
Рейхскомісаріат Україна 17
«Рів». *Див.* Степчук Олександр Терентійович
Рівенська, в'язниця (тюрма). *Див.* Рівненська, в'язниця
Рівенський (Рівне, Рівненський), надр-н ОУН. *Див.* ОУН, Рівенський, надр-н
Рівенський, окружний провід ОУН. *Див.* ОУН, Рівенський, окр. провід
Рівенщина. *Див.* Рівненщина
Рівне, м. 11, 12, 16, 21, 25, 33, 49, 86
Рівненська, в'язниця 13, 32, 90
Рівненська, обл. 7-9, 11, 15, 21, 24, 25, 29, 32, 33, 38, 48, 53, 54, 57, 60, 61, 67, 68, 73, 74, 76, 80, 81, 86, 90, 93
Рівненське Полісся. *Див.* Полісся, Рівненське
Рівненський, р-н Рівненської обл. 40, 57
Рівненщина 22, 57, 75
Рівненщина, південна 11, 53
Рівне, р-н. *Див.* Рівненський, р-н Рівненської обл.
РККА 40
Розваж, с. Острозького р-ну 8
Рокитнівський, р-н Рівненської обл. 68, 90
Рокітно, р-н. *Див.* Рокитнівський, р-н Рівненської обл.
«Роланд», батальйон (леґіон) 33, 61
Романів, с. Луцького р-ну 38
«Роман», к-р. *Див.* Олійник Петро
Російська, імператорська армія 44
Росія 15
Росія, Радянська 40
Росіяни 44, 58
Ростов (Ростов-на-Дону), м. (Росія) 15
Рудники, с. Маневицького р-ну 40
Рудь Володимир Митрофанович («Беркут», «Гарт») 73
Румуни 69
Руська Гута, с. Шумського р-ну 30, 52

С

«Саблюка», сотня, вд. 49, 54, 55
«Саблюк», сот. *Див.* Качан Остап Григорович

«Савур», к-р. *Див.* Клячківський Дмитро Семенович
«Сагайдачний» 21
Садів, с. Луцького р-ну 58
Садове, с. Гощанського р-ну 86
Сало Іван («Мамай») 83, 85
«Самара». *Див.* «Тигр» («Самара»), канц.
Самостійна Україна. *Див.* УССД
Самбірський, пов. Львівського в-ва 65
«Самсона», боївка 25, 27
«Самсон», підрай. пр. *Див.* Стернійчук Данило Федорович
Санжари, м. Полтавської обл. 60
«Санітар» 43
Сарненська округа ОУН. *Див.* ОУН, Сарненська округа
Сарненський, р-н Рівненської обл. 77, 90
Сарни, м. Рівненської обл. 86
Сарни, р-н. *Див.* Сарненський, р-н Рівненської обл.
СБ. *Див.* ОУН, СБ
Свистун Микола («Ясен», «Ярбей») 30, 62, 63, 65, 66, 71-76, 78-80, 85, 88, 94
Святе, с. Здолбунівського р-ну 18, 19, 73, 77, 79, 80, 82
СД 32
Семенюк Петро Харитонович («Залізо») 29, 56, 94
«Сергій». *Див.* Олійник Петро
Сестрятин, с. Радивилівського р-ну 54
СЗУ. *Див.* СУЗ
«Сивого», рій 30
Сидорчук Мелетій («Ілько», «Платон») 28
«Сизий», рой. ПЖ 71
«Синиці», рій 30
Синів, с. Гощанського р-ну 86
Синяково, хут. с. Золочівка Демидівського р-ну 86
Сінне, с. *Див.* Садове, с. Гощанського р-ну
«Сірий», заст. кур. 92, 93
«Сірко», чот. 33
«Скоб», сотник Армії УНР 47
Скорупський Максим («Макс») 42
Скуба Микита («Лайдака») 18
«Славко», б-к. *Див.* Бобрецький Й.
«Славко», шеф зв. *Див.* Зварич Петро
Славута, м. Хмельницької обл. 52, 62
Славутський, р-н Хмельницької обл. 63
Славутські, ліси 41, 42
Случ, р. 16, 80, 87-90, 94
«Смерека», пвх. 55, 75
СМЕРШ 25, 70
Смига, смт. Дубенського р-ну 32
«Смок», реф. СБ. *Див.* Козак Микола Михайлович
«Снігур», пр. СБ 83
Совітська, армія. *Див.* ЧА
Сокальський, р-н Львівської обл 36
Соснівка, с. Дубенського р-ну 30, 52, 59, 60, 76, 77, 78
Спасів, с. Здолбунівського р-ну 29, 30, 33, 70
Спасівський, ліс 70, 71
Спичак Нитіхор («Бистроум») 77
СРСР 40
«Сталевий», к-р. *Див.* «Орел» («Сталевий»), заст. к-ра вд, к-р вд.
Стара Мощаниця, с. Здолбунівського р-ну 46, 59. *Див. також* Мощаниця (Стара і Нова), с. Мізоцького р-ну
«Старий». *Див.* Андрощук Микола Артемович
«Стародуб», реф. СБ. *Див.* Омельчук Дмитро Корнійович

Стеблівка, с. Здолбунівського р-ну 46
Степаньщина 33
Степчук Олександр Терентійович («Сторчан», «Рів») 61, 62, 71, 72, 80, 84
Стернійчук Данило Федорович («Самсон») 25
Стіжок, с. Шумського р-ну 20
«Столяр», госп. 58
«Сторчана», сотня, курінь 61, 62, 71, 76-79, 83, 80, 84, 85
«Сторчан», сот., кур. *Див.* Степчук Олександр Терентійович
«Стрілець», заст. к-ра вд. 16, 24, 33
Стубло, с. Мізоцького р-ну. *Див.* Стеблівка, с. Здолбунівського р-ну
Ступно, с. Здолбунівського р-ну 52, 59, 77
СУЗ 16, 17, 31, 35, 36, 38, 40, 41, 43, 46, 48, 51, 54, 55, 58-60, 65, 66, 69, 72, 88, 89, 93
Сураж, с. Шумського р-ну 41
Суражський (Суразький), ліс 30, 31, 41, 42, 43, 55, 84
Сухоросов, єфр. СМЕРШ-у 70
Східні області України. *Див.* СУЗ
Східняки 42, 85, 89
США 60

Т

«Таврія», генеральна округа 17
Тайкури, с. Здолбунівського р-ну 76
«Танкіст» 43
«Тарас», повст. 11, 12
«Тарас», чот. 30
Теремненський, ліс 64
Теремне, с. Острозького р-ну 30, 31, 41, 42, 73
Тернопільська, обл. 22, 36, 41, 67, 93
Теслугів, с. Радивилівського р-ну 54
«Тигр» («Самара»), канц. 16
«Тимко», окр. проп. 35, 37, 40
Тинне, с. Сарненського р-ну 90
Токар Матвій Іларіонович («Босота», «Юда») 93, 94
Торонто, м. (Канада) 9, 18, 19, 21, 28, 29, 32, 45
Точевики, с. Острозького р-ну 27, 56, 71, 72
Точивики, с. *Див.* Точевики, с. Острозького р-ну
Трипутні, с. Дубровицького р-ну 33
«Тур», сот. 63
«Тура», боївка 26
«Тура», сотня 63
Тучин, р-н (тепер у скл. Гощанського р-ну) Рівненської обл. 15, 86
«Тютюнник», ВО, гр. УПА 90

У

УВО 65, 67
УГВР 21, 65
Угорська, армія 18, 19, 53, 64, 69
Угорськ, с. Шумського р-ну 30, 69
Угорщина 44
УДК 57
Узбеки 53, 62
Уїздці, с. Здолбунівського р-ну 38, 45, 70, 80
Україна 7, 13, 17, 51, 54, 66
Українська, армія 44, 64
Українська, народна міліція 8, 14
Українська Національна Армія 47
Українська, поліція 19
Українське доброчинне товариство 8
Українське, населення. *Див.* Українці
Український леґіон самооборони 47

Український, народ. *Див.* Українці
Українці 13, 29, 32, 33, 35, 38, 46, 48, 57, 58, 69
УНР, армія 35, 44
УНР, армія, 2-ий кінний полк ім. І. Мазепи 44
УНР, армія, Зимовий похід 44
УПА 7, 9, 12, 13-15, 18, 19, 21, 22, 24, 28, 29, 32, 33, 35-38, 40-42, 44, 45, 47-49, 53, 54, 56, 58, 59, 61, 62, 64-70, 73, 74, 77-79, 83, 85, 90, 93
УПА, ВСБ 9
УПА, Крем'янецький курінь 36
УПА, ПЖ 9, 29-31, 54-56, 58, 66, 68, 69, 71
УПА-Південь 9, 13-15, 22, 24, 26, 29, 31, 36-40, 44, 45, 53, 54, 57, 64-66, 73-75, 77-79, 83, 91, 93, 94
УПА-Північ 13, 21-23, 33, 78, 86
УПА, чеський вд. 64
УССД 13, 24, 39, 41, 74
УЧХ 66, 79

Ф

Федорівка, с. Гощанського р-ну 86
Фельдбах, м. (Австрія) 47

Х

«Хмара», рой. 71
«Хмара», чот. 45
Хмельницька, обл. 41, 54
«Хміль», пвх. 55
«Холодний Яр», з'єдн. гр. УПА 15, 54, 74, 83
Хорів, с. Острозького р-ну 15, 67
«Хрін», к-р мельн. гр. *Див.* Недзвецький Микола

Ц

«Цимбала», сотня 60, 62
Цуманський, ліс 18
Цурків, с. Здолбунівського р-ну 70

Ч

ЧА 31, 40-44, 48, 51, 54, 80, 83, 84, 88, 92, 93
«Чайлі», сот. 58, 62
Червоноармійці. *Див.* ЧА
«Черника», вд. 47
«Черник», к-р, ШВШ. *Див.* Казван Дмитро
Чернява, кол. б. с. Будераж Здолбунівського р-ну 30, 58, 77, 78, 80-82
Чеські, прикордонники 65
Чехи 24, 33
«Чорний», к-р охорони 81
«Чорний», чот. 51
«Чорнобиль», зв. ПЖ. *Див.* Герасимчук («Чорнобиль»), зв. ПЖ
«Чорновусенко», госп. 45
«Чорногора», чот. 84
«Чорногори», чота 78
«Чорноморець», к-р вд. *Див.* Басюк Євген Михайлович
«Чорноморця», вд., сотня 16, 18, 19, 21, 27, 28, 33, 35, 60, 73
«Чорнота», к-р тер. б-ки. *Див.* Міськов Микола
«Чорнота», повст. 38
«Чубатий», рой. 45
Чуйковський Юрій («Юрко») 55, 58
«Чучупаки», сотня 55

Ш

«Шаруди», рій 30
«Швед», госп. ВО 65, 66, 74, 75, 88
Шепетівка, м. Хмельницької обл. 35, 85, 94
Шеретюк Василь Гаврилович («Гірчиця») 80

«Широкий», сот. *Див.* Процюк М.
«Широкого», сотня 78, 90, 91
Шитова, рад. партиз. з'єдн. 41
Шлях, хут. (Острожчина) 56
Шпитальний Б. Г., рад. констр. зброї 26
Шубків, с. Рівненського р-ну 16, 25, 33
«Шума», сотня 78, 87, 91
«Шум», сот. 87
Шумський, р-н Тернопільської обл. 16, 19, 30, 35, 36, 41, 52, 60, 69, 77, 93
Шумськ, м. Тернопільської обл. 52
Шумськ, р-н. *Див.* Шумський, р-н Тернопільської обл.
Шуцмани. *Див.* Шуцполіція
Шуцполіція 20, 28, 32, 46, 56-60, 63

Щ

«Щербини», рій 30
«Щур», надр. пров. 37

Ю

«Юда». *Див.* Токар Матвій Іларіонович
«Юрка», курінь 64
«Юрко», кур. *Див.* Чуйковський Юрій

Я

«Ярбей», к-р. *Див.* Свистун Микола
«Яреми», сотня, курінь 55, 90
«Ярко», заст. к-ра вд, кур. *Див.* Калинюк Дмитро Павлович
«Ярок», к-р. *Див.* Калинюк Дмитро Павлович
«Ярошенко», зв. ПЖ 68
«Ярошенко», чот. 84
«Ясен», к-р з'єдн. УПА. *Див.* Свистун Микола
«Яструба», сотня 61, 62
Яськевич Лев Миколайович («Камінь») 19, 20

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

арк. – аркуш
Б. - Біла
ВВ – внутрішні війська [НКВС, МВС, МДБ]
ВО – Воєнна Округа [УПА]
ВПЖ – військово-польова жандармерія [УПА]
ВСБ – Військова Служба Безпеки [УПА]
ГДА СБУ – Галузевий державний архів СБУ
Ґестапо – (Geheime Staatspolizei) таємна державна поліція [Німеччини]
год. – година
ЗУЗ – західні українські землі
ім. – імені
км - кілометер
конц. – концентраційний
КПЖВО – к омендант польової жандармерії воєнної округи
КПЗУ – Комуністична партія Західної України
к-р – командир
м. – місто
МДБ – Міністерство державної безпеки [СРСР]
мм - міліметр
МП (MP) – (maschinen pistole) німецький автомат
НКВД – Народний коміссаріат внутрєнніх дєл [СССР]
НКВС – Народний комісаріат внутрішніх справ [СРСР]
НКДБ – Народний комісаріат державної безпеки [СРСР]
о. – отець
оргмоб – організаційно-мобілізаційний референт [ОУН]
ОУН – Організація Українських Націоналістів
ОУН-м – Організація Українських Націоналістів-мельниківців
ПЖ – польова жандармерія
ПЗК – північно-західний край
ПЗУЗ – північно-західні українські землі
пов. - повіт
ПСК – північно-східний край
ПСУЗ – південно-східні землі України
ПТР – протитанкова рушниця
р. – рік
РККА – Рабочє-крєстьянская красная армія
р-н – район
рр. – роки
с. – село
с. (стр.) – сторінка
СБ – Служба Безпеки [ОУН]
СБУ – Служба безпеки України
СД (SD) – (Sicherheitsdienst) Служба безпеки [Німеччини]
СЗУ — східні землі України
СМЕРШ – “Смерть шпіонам”, спец. підрозділ радянської контррозвідки
спец. – спеціальний
спр. – справа
СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
ст. – століття
стр. – стрілец
СУЗ – східні українські землі
т. – том
т. д. – так далі
т. зв. – так званий
УВО – Українська Військова Організація
УГВР – Українська Головна Визвольна Рада
УДК – Український Допомоговий Комітет
УНР – Українська Народна Республіка
УПА – Українська Повстанська Армія
УСБУ – Управління служби безпеки України
УССД – Українська Соборна Самостійна Держава
УЧХ – Український Червоний Хрест
Ф. – фонд
хут. – хутір
ЧА – Червона армія
чот. – чотовий
ШКАС – Шпитального–Комарицького авіаційний скорострільний [радянський кулемет]

ПЕРЕЛІК ФОТОГРАФІЙ ТА ІЛЮСТРАЦІЙ

Дермань. Краєвид с. Дермань, де народився
М. Андрощук-«Вороний»..... 7
Обкладинка спогадів М. Андрощука-«Вороного» 10
Командир УПА В. Процюк-«Кропива» (під час служби
у Польській армії)..... 14
Командир УПА Є. Басюк-«Чорноморець»..... 15
Господарчий куреня «Крука» Л. Яськевич-«Камінь» 20
Комендант запілля УПА-Північ Р. Волошин-«Горбенко»..... 21
Фрагмент польської мапи (м. Мізоч-с. Дермань-Залуже) 23
Керівник проводу ОУН на ПЗУЗ та командир УПА-Північ
Д. Клячківський-«Клим Савур»..... 23
Авіаційний кулемет ШКАС 26
Шеф штабу Південної групи УПА Д. Казван-«Черник»..... 29
Мізоцький цукровий завод 34
Фрагмент мапи (місце табору «Крука»
між селами Антонівці та Ілавиця) 34
Командир УПА В. Процюк-«Кропива» (грудень 1943 р.)..... 36
Курінний УПА І. Климишин-«Крук»..... 37
Співробітник відділу розвідки Південної групи УПА
В. Коренюк-«Палій» 38
Командир Південної групи УПА П. Олійник-«Еней» 39
Керівник картографічного інституту І. Мартинюк-
«інженер Козак» 45
Керівник розвідки Південної групи УПА А. Кисіль-«Немо»..... 53
Референт СБ ВО «Богун» М. Козак-«Смок» 54
Командир УПА Г. Вротновський-«Гордієнко» 55
Політичний керівник ВО «Богун» В. Булавський-«Максим» 58
Курінний УПА О. Степчук-«Сторчан»..... 61
Командир з'єднання УПА М. Свистун-«Ясен»..... 63
Керівник підпілля ОУН на СУЗ В. Кук-«Леміш». 64
Шеф ГВШ УПА Дмитро Грицай-«Перебийніс» 65
Вояки УПА. Гощанський р-н Рівненської обл. 1944 р..... 81
Командир групи УПА «Заграва» І. Литвинчук-«Дубовий» 86
Командир сотні УПА М. Процюк-«Широкий» 92
Командир УПА М. Токар-«Босота»..... 93
Схема розташування табору «Крука» 95
Схема Гурбенського бою 96

ЗМІСТ

Вступ..... 7

Записки повстанця:

Розділ 1 (1943)..... 13

Розділ 2 (1944)..... 70

Покажчик..... 97

Список скорочень..... 113

Перелік фотографій та ілюстрацій 114

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Літопис УПА – це серійне книжкове видання. Його завдання – опублікувати, з дотриманням джерельної точности, документи й матеріяли до історії УПА, а також стимулювати й видавати праці про діяльність УПА та історію України того періоду взагалі. Кожний том або група томів Літопису присвячені окремим темам і мають назву. Частина томів охоплює історію УПА за певний період на більших територіях, як, наприклад, на Волині, в Галичині, на українських землях під Польщею тощо. Кожна з цих територій може мати два – три, а то й більше томів. Додаткова серія книжок буде присвячена загальним темам, або збірникам спогадів, праць, або може бути книжкою одного автора на якусь тему. Збірники появляються не періодично, а в залежності від підготовки й опрацювання наступного тому. Нумерація книжок Літопису може йти інакше, ніж за оголошеним територіяльним планом чи хронологією подій. Документи передруковуються з дотриманням джерельної точности, зі збереженням загальної форми ориґіналу. Конечні виправлення чи відтворення пошкоджених місць відзначаються квадратними дужками або – де потрібно – пояснені в примітках. Так само відзначаються додані редакцією слова, пояснення чи заголовки в тексті. Інші підпільні матеріяли – мемуари, меморандуми, публіцистика тощо – передруковуються без пропусків, проте мовні й правописні виправлення детально не відзначуються, хіба в особливих випадках. Як правило, передруки беруться з ориґіналів, але при відсутності ориґіналу до уваги береться найвірогідніша копія чи передрук. В усіх випадках точно подається джерело, а у випадку передрукованих архівних матеріялів – теж місце збереження даного матеріялу. Кожний том має довідник осіб та місцевостей і словник неясних слів, скорочень та маловживаних чи незрозумілих слів.

LITOPYS UPA –CHRONICLE OF THE UKRAINIAN INSURGENT ARMY

Litopys UPA is a series of books, produced with the aim of publishing source documents and materials relating to the history of the UPA, as well as stimulating and publishing works about the activities of the UPA and, in a more general way, the history of Ukraine of that period. Each volume or group of volumes of Litopys UPA is devoted to a specific theme and has a separate title. Some of the volumes deal with the history of the UPA in a given period of time or in a given region – for example, in Volyn', in Halychyna, in the regions of Ukraine held by Poland and so on. Two, three, or even more volumes may be devoted to general themes, to collections of memories, or to single books by individual authors dealing with particular questions. The appearance of Litopys UPA is not periodic, and depends on the pace at which successive volumes are compiled and prepared for print. The volumes may appear in an order other that indicated above, based on a territorial and chronological principle. In reprinting documents, we adhere strictly to their sources and preserve the general form, language and orthography of the originals. Places in the text where corrections have had to be made, or where the original documents have been damaged or had to be reconstituted, are designated with square brackets, or, if necessary, provided with explanatory footnotes. Words, explanations, or titles inside the texts that have been added by the editors are indicated in a similar manner. Other underground materials – memories, memoranda, works of publicists and the like – are also reprinted without ornmissions, but only in exceptional cases are linguistic and orthographic corrections indicated. Reprints are based on original texts. In cases where the original text is not available, the reprint is based on the most reliable copy of reprint. The sources of all materials used are clearly indicated and in the case of reprinted archival material, their present locations are also given. Each volume is provided with an index of names of persons and places and a glossary listing names that may not be clear, abbreviations and rarely used or incomprehensible words.

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Серійне книжкове видання документів, матеріялів і наукових праць до історії Української Повстанської Армії

Досі появилися такі томи Літопису УПА основної серії:

Том 1. Волинь і Полісся: німецька окупація; книга перша: Початки УПА; документи і матеріяли. Книга містить політичні й організаційні документи та матеріяли до історії УПА на Волині та Поліссі. Третє, виправлене видання, 1989 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 2. Волинь і Полісся: німецька окупація. Книга друга. Книга містить підпільні документи і матеріяли про бойові дії УПА на Волині й Поліссі. Друге, виправлене видання, 1985 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 3-4. Чорний Ліс: видання команди Станиславівського тактичного відтинка УПА, 1947 – 1950 роки. Книга перша і друга. Книги містять меморіяли, біографічні нариси й документи про дії відділів УПА Станиславівського ТВ УПА. Частина матеріялів – оповідання, новели й вірші.

Том 3. Книга перша: 1947 – 1948. Друге, виправлене видання, 1987 р., 272 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 4. Книга друга: 1948 – 1950 (продовження). Друге, виправлене видання, 1989 р., 288 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 5. Волинь і Полісся: німецька окупація; книга третя: спомини учасників. Книга містить спогади, рецензії та додаткові підпільні матеріяли про дії УПА. Між мемуарами – повідомлення про договір про ненапад між ГК УПА й угорською армією. 1983 р., 312 стор., мапи, ілюстрації.

Том 6. УПА в світлі німецьких документів, 1942-1945; книга перша: 1942 – липень 1944. Книга містить аналізи, меморандуми, повідомлення, звіти, а також переклади українських документів для центральних політичних, військових і поліційних установ. 1983 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 7. УПА в світлі німецьких документів; 1942-1945; книга друга: серпень 1944-1945 (продовження шостого тому). 1983 р., 272 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 8. Українська Головна Визвольна Рада; документи, офіційні публікації, матеріяли; книга перша: 1944-1945. Книга містить основні документи Першого Великого Збору УГВР, передрук органу Президії УГВР ***Вісник*** (ч. 4 (7), серпень 1945), статті та матеріяли з 1944-45 рр., які стосуються цілости визвольного руху. 1980р., 320 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 9. Українська Головна Визвольна Рада; книга друга: 1946-1948. Книга містить видання УГВР ***Самостійність*** і ***Бюро інформацій УГВР*** та інші матеріяли. 1982 р., 520 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 10. Українська Головна Визвольна Рада; книга третя: 1949-1952. Книга містить документи, офіційні повідомлення, публікації й матеріяли УГВР в Україні, між ними ***Бюро інформацій УГВР,*** вип. 4, 6 і 9. 1984 р., 424 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 11. Тернопільщина: список впавших героїв української революції в боротьбі з московсько-більшовицьким окупантом за час від 13 березня 1944 до 31 грудня 1948 року. Це підпільне видання містить біографії 725 осіб, які загинули на території Тернопільської округи. Крім того, подає нові дані про смерть близько ста невідомих повстанців, які загинули на території округи. 1985 р., XXXII – 248 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 12. Третя подільська воєнна округа УПА («Лисоня»). Книга містить видані командою воєнної округи короткі описи боїв відділів УПА – «Лисоня» від листопада 1943 р. до серпня 1945 року, збірник підпільних пісень «***Повстанський стяг***» – виданий з нагоди п'ятиріччя УПА в 1947 році, – та інші документи й матеріяли групи УПА «Лисоня». 1989 р., 352 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 13. Перемищина — Перемиський курінь; книга перша: Денник відділу «Бурлаки» (Володимира Щигельського) – містить денник цього відді-

лу («Ударники»-4, 94а) за час від жовтня 1946 р. до 24 жовтня 1947 р., ведений бунчужним «Буркуном», з епілогом Богдана Гука («Скали»). Книга має також різні документи сотні – списки вояків, господарські документи тощо. 1986 р., 370 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 14. Перемищина – Перемиський курінь; книга друга: Денники й документи – містить денники сотенного «Крилача» (Ярослава Коцьолка) з 1944 і 1947 років, які продовжував по його смерті сотенний «Бурлака» (Володимир Щигельський), денник сотні «Крилача» (ведений бунчужним «Орестом») і документи обох сотень. 1987 р., 262 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 15. Костянтин Гіммельрайх: Спогади командира відділу особливого призначення «УПА-Схід»; спогади. Автор – киянин – оповідає про свої переживання від вибуху війни 1941 року до «звільнення» з УПА і рейду на Захід в 1945 році: мобілізація до ЧА, німецький полон, окупований Київ, участь у підпіллі ОУНм, к-р вд. УПА (ОУНм) в Карпатах, старшинська школа УПА, мандри по Поділлі й к-р вд. особливого призначення «УПА-Схід». 1987 р., 266 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 16. Підпільні журнали закерзонської України, 1945-1947. Збірник містить передруки таких підпільних журналів: «***Тижневі вісті***», «***Лісовик***», «***Інформативні вісті***», «***Інформатор***» і «***Перемога***». Всі числа цих журналів супроводяться англомовним резюме. Збірник має статтю про історію підпільної видавничої діяльності на Закерзонні та Акт оскарження Олени Лебедович. 1987 р., 608 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 17. Англомовні видання українського підпілля, 1946-1947. Збірник містить передруки підпільних видань: «***Нові Лідіце***», «***Виселення єпископа Коциловського***», «***Вибори в СРСР***», «***Нова голодова катастрофа в Україні***», «***Фашистське страшило***», «***До братніх чеського і словацького народів***». 1988 р., 192 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 18. Карпатська група УПА «Говерля»; книга перша: Документи, звіти та офіційні публікації. Містить передрук підпільного видання командування групи ***Шлях перемоги,*** звіти команд тактичних відтинків УПА й звіти командирів відділів та підвідділів УПА, 24 ТВ УПА «Маківка». 1990 р., 328 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 19. Карпатська група УПА «Говерля»; книга друга: Спомини, статті та видання історично-мемуарного характеру. Охоплює збірку нарисів і споминів, друкованих у підпіллі. Майже всі спомини написані старшинами і вояками УПА ще в Україні або відразу після переходу на еміґрацію. 1992 р., 357 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 20. Покажчик до «Літопису УПА»; книга перша: 1-19 томи. Книга містить покажчики псевдонімів, прізвищ, географічних назв, інституцій, алфавітні списки авторів та надрукованих матеріялів й інші дані про перших 19 томів «Літопису УПА». 1994 р., 528 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 21. УПА в світлі німецьких документів, 1941-1943; Книга третя: червень 1941 – травень 1943. Книга містить звіти, меморандуми, а також переклади українських документів для центральних політичних і поліційних установ. 1991 р., 271 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 22. УПА в світлі польських документів; книга перша: Військовий Суд Оперативної Групи «Вісла». Містить вироки, звіти та кореспонденцію Військового суду Оперативної групи «Вісла» за період від травня до вересня 1947 р. 1992 р., 627 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 23. Медична опіка в УПА: документи, матеріяли і спогади. Більша частина книги – це спомини санітарів, медиків, лікарів й інших працівників санітарної служби й Українського Червоного Хреста (УЧХ). В книзі теж поміщено підпільні документи й біографії працівників УЧХ. 1992 р., 480 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 24. Ідея і чин: орган Проводу ОУН, 1942-1946. У цій книзі передруковано головний політично-інформативний журнал Проводу ОУН на Українських

Землях, що видавався 1942-1946рр. Журнал містив важливу інформації про боротьбу УПА, німецьку та російську окупаційну політику, розвиток української політичної думки. 1995 р., 592 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 25. Пісні УПА. Збірка пісень, тематично пов'язаних з боротьбою УПА. Збірник охоплює не тільки властиві пісні вояків УПА, але й укладені пізніше в тюрмах і концтаборах, чи уложені народом. Збірник містить тексти пісень, їх варіанти, мелодію і варіанти, а також дані про саму пісню, її авторів й оспівуваних у піснях героїв чи події. Збірник містить понад 600 пісень і їх варіянтів. 1997 р., XXIV+556 стор., тверда обкладинка, ноти.

Том 26. Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріяли. Книга четверта: Документи і спогади. Збірник містить протокол ВЗ УГВР, доповідь на цьому зборі й інші документи: вибір з листування президента УГВР Кирила Осьмака, переговори з польським підпіллям, Угорщиною й Румунією, слідчу справу Миколи та Петра Дужих й інші документи. У книзі також спогади членів УГВР й інших осіб про утворення та діяльність УГВР 2001 р., 658 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 27. Роман Петренко. За Україну, за її волю; спогади. Автор – волиняк – оповідає про свою діяльність від часу війни у 1939 р. до відходу на Захід у 1945 р.. Спочатку автор був діячем ОУН Сарненської округи (від січня 1942 р. у підпіллі), згодом – шефом господарського відділу ШВО УПА «Заграва», від літа 1943 р. – ГВШ (потім КВШ УПА-Північ, командир Дм. Клячківський) і від літа 1944 р. – старшиною для особливих доручень при ГСЗС УГВР під керівництвом м. Лебедя. 1997 р., 279 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 28. Марія Савчин. Тисяча доріг; спомини. Автор оповідає про свої переживання від вибуху війни (від 1944 р. до 1953 р. – у підпіллі) до свого приходу на еміграцію у 1954 р.. Від 1945 р. була дружиною В. Галаси, заступника пров. ОУН Закерзонського краю, від 1947 р. співробітника ГОСП в Карпатах, і від 1948 р. – пров. ОУН ПЗУЗ. Авторка перебувала разом з ним на Закерзонні, в Карпатах, на Волині, а також – в тюрмі КҐБ у Києві. 1995 р., 600 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 29. Іван Гарасимів («Палій»). З юнацьких мрій — у ряди УПА, це розповідь учасника підстаршинської школи УПА в Карпатах та ройового в сотні У-І (94), про його бойовий шлях в УПА від осені 1943 р. до осені 1947 р. в Карпатах та на Лемківщині. Спогади дають цікаву картину зі щоденного життя повстанців та їхніх командирів, та про важке становище українського населення на цих теренах. 1999 р., 336 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 30. Степан Хрін (Степан Стебельський). Крізь сміх заліза; спогади. Книга містить два спогади Степана Стебельського («Хріна»), к-ра ТВ УПА 24 «Маківка» – «Крізь сміх заліза», «Зимою в бункері» та спогади Олекси Конопадського («Островерха») – «Спомини чотового УПА Островерха». Автори оповідають про свої дії в УПА від 1944 р. до 1949 р. року на Лемківщині та Дрогобиччині. 2000 р., 552 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 31. УПА на Львівщині і Ярославщині. Спогади і документи вояків УПА ТВ «Розточчя», 1943 – 1947. Книга містить спогади «Сої», «Спартака», «Зенона Семеніва» та інших членів відділу УПА к-ра «Бриля». Також подано оперативні звіти к-ра «Бриля» та к-ра «Гамалії» («Переяслави І» та «Переяслави ІІ») з Тактичного Відтинку УПА «Розточчя». 2000 р., 324 стор., тверда обкладинка, схеми, ілюстрації.

Том 32. Медична опіка в УПА: документи, матеріяли і спогади. Книга друга. Велика частина книги – це спомини санітарів, медсестер, медиків, лікарів та інших працівників санітарної служби й Українського Червоного Хреста (УЧХ). 2001 р., 581 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 33. Тактичний Відтинок УПА 26-ий «Лемко»: Лемківщина і Перемищина (Документи і матеріяли). Книга містить документи і матеріяли, що стосуються історії та діяльности відділів УПА ТВ-«Лемко» в 1944-1947 рр., оперативні звіти, накази інструкції та вказівки, рейди УПА, та документи Підстаршинської школи

ім. полк. «Коника». 2001 р., 900 стор., тверда обкладинка, організаційні схеми, ілюстрації, мапи.

Том 34. Лемківщина і Перемищина – «Холодний Яр», «Бескид», «Верховина»: Політичні звіти. Книга містить організаційний розподіл підпільної мережі Лемківщини і Перемищини, кадрову обсаду підпільної сітки та політичні й інформативні звіти з терену за роки 1944-1947 рр.. 2001 р., 974 стор., тверда обкладинка, організаційні схеми, ілюстрації.

Том 35. Покажчик до «Літопису УПА»; книга 2: томи 21-34, томи та 1-3 Нової Серії та томи 1-3 серії «Бібліотека». Книга містить покажчики псевдонімів, прізвищ, географічних назв, інституцій, поазбучні списки авторів та надрукованих матеріялів й інші дані про томи «Літопису УПА» Основної та Нової Серій, також книги «Повстанські могили» т.1 за ред. Євгена Місила. 2002 р., 870 стор., тверда обкладинка.

Том 36. «Книга полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини». Книга містить отримані з радянських архівів короткі біографії членів ОУН і УПА, які загинули на Львівщині. 2002 р., 1058 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 37. Іван Лико. На грані мрії і дійсності: спогади підпільника. 1945-1955. Книга містить спогади Івана Лика («Скали», «Богдана») – «На грані мрії і дійсності» та спогади Миколи Терефенка («Медведя») – «На грані двох світів». Автори оповідають про пережите ними в підпіллі на Лемківщині та в польських тюрмах. 2002 р., 644 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 38. Петро Й. Потічний. Архітектура резистансу: криївки і бункри УПА в світлі радянських документів. Книга містить схеми та описи різних криївок УПА й запілля, та перелік з'єднань Червоної Армії та Внутрішніх Військ НКВД, які були залучені до боротьби проти підпілля, зібраних в Архіві Внутрішніх військ Українського Округу за рр. 1944-1954 рр., який знаходиться в Колекції ім. Петра Й. Потічного при Університеті Торонто. 2002 р., 430 стор., тверда обкладинка, схеми, ілюстрації.

Том 39. Тактичний відтинок УПА 28-й "Данилів": Холмщина і Підляшшя. Документи і матеріяли. Містить огляди й документи про дії УПА на Холмщині й Підляшші в 1945 – 1948 роках. Між документами – звіти Холмського ТВ УПА, хроніки (денники) сотень УПА, звіти зі зустрічей представників УПА з представниками польського резистансу з ВіН-у («Вольносьць і Нєзавіслосьць»), звіт із зустрічі з англійським кореспондентом, та інше. Більшість документів походить з Колекції Петра Й. Потічного при Унівеситеті Торонто. 2003 р., 1058 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 40. Тактичний Відтинок УПА 27-й "Бастіон": Люба-чівщина, Ярославщина, Томашівщина. Документи і матеріяли. Містить огляди й документи про дії УПА в 1945–1948 роках. Серед документів — звіти Команди Тактичного Відтинку, хроніки відділів куреня УПА "Месники", звіти й огляди керівництва II Округи ОУН "Батурин", господарські звіти тощо. Більшість документів походить з Колекції Петра Й. Потічного при Університеті Торонто. 2004 р., 600 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 41. Президент УГВР Кирило Осьмак. Книга містить документи та матеріяли про Президента УГВР Кирила Осьмака, його життя, наукову діяльність і смерть. 2004 р., 880 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 42. Петро Й. Потічний. Літопис УПА – Історія: Документи і матеріали. Вояки УПА, які в 1947-1949 роках пробилися рейдом у Західну Европу, вважали своїм обов'язком залишити для історії та майбутніх поколінь пам'ять про визвольні змагання в часі Другої світової війни та після її закінчення. Це стало реальністю в 1974 р., коли було створено видавництво "Літопис УПА". Книга містить документи та матеріяли про нелегкі будні становлення та діяльності видавництва "Літопис УПА" за 30-літній період діяльності, короткі біографії членів видавничого комітету, адміністрації видавництва, редакторів, авторів, упорядників і фундаторів томів. 2005 р., 658 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Томи 43-44. Боротьба з аґентурою: Протоколи допитів Служби Безпеки

ОУН в Тернопільщині. 1946-1948. Книги містять протоколи переслухань працівниками Служби Безпеки (СБ) ОУН Тернопільської області осіб, підозрілих у співпраці з органами державної безпеки СРСР. Матеріяли походять з підпільного архіву, віднайденого у 2004 р. в селі Озерна Зборівського р-ну Тернопільської обл., завдяки с. п. Софрону Кутному. На їх базі можна вивчати організацію, обсяг та дії підпільних структур щонайменше в межах однієї області у 1946–1948 рр., коли тиск на підпілля радянських силових структур був надзвичайно потужний. Також матеріяли протоколів яскраво відображають жорстокість, нелюдяність та брутальність радянських репресивних органів, які шляхом терору та насилля снували павутину імперії зла на теренах Західної України.

Том 43. Книга 1: В першій книзі поміщено 85 з 193 наявних протоколів допитів, що охоплюють 13 районів Тернопільщини, зокрема: Бережанський, Білобожницький, Борщівський, Бучацький, Великобірківський, Великоглибочоцький, Великодедеркальський, Вишнівецький, Заліщицький, Залозецький, Збаразький і Зборівський райони. 2006 р., 1332 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, схеми.

Том 44. Книга 2: Книга є продовженням 43 тому та міститить подальших 108 протоколів переслухань СБ ОУН, зокрема, з теренів таких районів як: Золотопотіцький, Золотниківський, Козівський, Козлівський, Коропецький, Кременецький, Ланівецький, Микулинецький, Новосільський, Підволочиський, Підгаєцький, Почаївський, Пробіжнянський, Скала-Подільський, Скалатський, Теребовлянський, Товстецький, Чортківський, Шумський, та з Рогатинського району Станиславівської області. Тут також поміщені Протоколи ТОС-у, Протоколи смерті, Лист підпільників на Далекий Схід, Протокол однієї події, список функціонерів МВД і МҐБ та список слідчих СБ. Вступна стаття до обох книг поміщена в т. 43. 2006 р., 1288 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 45. Генерал Роман Шухевич – "Тарас Чупринка" Головний Командир УПА. Книга містить спогади про ген. Романа Шухевича–Тараса Чупринку, його життя, підпільну діяльність і смерть. 2006 р., 572 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Томи 46. Боротьба з аґентурою: Протоколи допитів Служби Безпеки ОУН в Тернопільщині. 1946-1948. Книга 3. Книга є важливим доповненням і продовженням тт. 43-44 та містить протоколи переслухань СБ ОУН з п'яти районів Тернопільської обл., зокрема: Великодедеркальського, Вишнівецького, Збаразького, Золотниківського та Кременецького. Документи походять з повстанських архівів, віднайдених в околицях сіл Пліхів, Краснопуща Бережанського р-ну та Петриків Тернопільського р-ну. 2007 р., 896 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 47. Підпільна Пошта України. Книга містить ілюстрації ППУ з філателістичної збірки с.п. Степана Ґоляша, яка знаходиться в "Колекції Петра Й. Потічного про підпільну й антипідпільну боротьбу в Україні" при Університеті Торонто (Канада), з коротким описом рисунків марок і блоків, а також вступні статті, що привідкривають історію діяльності Підпільної Пошти України. 2009 р., 336 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 48. УПА в світлі словацьких та чеських документів (1945-1948); книга перша: Рейди УПА в документах війська та апарату безпеки ЧСР (1945-1946). Дві головні теми книги – перебіг пропагандивних рейдів УПА теренами Північно-Східної Словаччини в серпні-вересні 1945 р. і в квітні 1946 р. (стратегія, цілі, поведінка відділів) та заходи чехословацької армії і органів безпеки ЧСР на припинення діяльності УПА в країні (до вересня 1946 р.). Книга також містить матеріали про чехословацько-радянську та чехословацько-польську співпраці стосовно УПА, звіти та відомості військової розвідки і національної безпеки ЧСР про дії повстанців, ситуацію українського населення на Закерзонні та документи про реакцію чехословацького суспільства до УПА. 2010 р., 864 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 49. Тернопільщина: "Вісті з Терену" та "Вістки з Тернопільщини". 1943-1950; книга перша (1943-1947). В книзі подано підпільні інформації про

діяльність ОУН і УПА та суспільно-політичну ситуацію в Тернопільській області і суміжних районах. 2010 р., 832 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 50. Тернопільщина: "Вістки з Терену" та "Вістки з Тернопільщини". 1943-1950; книга друга (1948-1950). Книга містить подальші документи підпілля ОУН за 1948-1950 рр. щодо суспільно-політичної та економічної ситуації в Тернопільщині. 2010 р., 1240 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Готуються до друку:

– УПА в світлі словацьких та чеських документів (1948-1950); книга друга (1947-1948).

У НОВІЙ СЕРІЇ, т. зв. Київській, у співпраці з Інститутом української археографії та джерелознавства Національної Академії Наук України Державним комітетом архівів України та Центральним державним архівом громадських об'єднань (ЦДАГО) України появилися такі томи «Літопису УПА»:

1. Видання Головного Командування УПА. Книга містить такі видання: «*До зброї»,* №16, 1943, «***Повстанець»,*** № 1-6, 1944-1945, «***Український перець»,*** № 1-3, 1943-1945 та «***Бойовий правильник піхоти».*** Київ – Торонто, 1995 р., 482 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

2. Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943 – 1944. Документи і матеріали. Книга містить документи Головної Команди УПА-Північ та документи Військових Округ «Заграва», «Богун», «Турів» та «Тютюнник». Київ – Торонто. 1999, 724 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

3. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: директивні документи ЦК Компартії України 1943-1959. Збірник містить найповніше зібрання документів ЦК КП(б)У – постанови з'їздів, пленумів політбюро, оргбюро, секретаріяту, які супроводжуються інформативними записками, повідомленнями та довідками. У книзі також подано листи, стенограми засідань та виступів членів ЦК КП(б) У. Київ-Торонто. 2001, 652 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ (1943–1959). Книга перша: (1943–1945). У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно–визвольного руху протягом 1943–1945 рр. Усі подані матеріяли мають інформаційно–звітний характер. Київ–Торонто. 2002, 597 стор., тверда обкладинка.

5. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. (1943–1959). Книга друга: 1946–1947. У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно–визвольного руху протягом 1946–1947 рр. Усі подані матеріали мають інформаційно-звітний характер. Київ–Торонто. 2002, 574 стор., тверда обкладинка.

6. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. (1943–1959). Книга третя: 1948. У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно-визвольного руху протягом 1948 р. Усі подані матеріали мають інформаційно-звітний характер. Київ–Торонто, 2003, 523 стор., тверда обкладинка.

7. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. (1943–1959). Книга четверта: 1949–1959. У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно-визвольного руху протягом 1949–1959 рр. Усі подані матеріали мають інформаційно-звітний характер. Київ–Торонто, 2003, 716 стор., тверда обкладинка.

8. Волинь, Полісся, Поділля: УПА та Запілля 1944-1946. Документи і матеріяли. Збірник містить документи керівництва УПА-Північ і УПА-Південь,

Краєвого проводу ОУН ПЗУЗ і НВРО та груп (Воєнних Округ) «Заграва», «Богун», «Тютюнник» і з'єднань груп «33» (ПЗК «Москва»), «44» (ПСК «Одеса»). Київ–Торонто. 2006, 1448 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

9. Боротьба проти повстанського руху і націоналістичного підпілля: протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН і УПА. 1944-1945. Книга містить архівні документи з переслухань радянськими репресивними органами таких осіб, як: Михайло Степаняк, Євген Басюк, Мирослав Гайдук, Ярослав Білинський, Артемізія Галицька, Олександер Луцький, Юрій Стельмащук, Петро Дужий, Микола Дужий, Володимир Павлик, Омелян Польовий, Федір Воробець, Дмитро Вітовський, Василь Левкович. Київ–Торонто, 2007, 912 стор, тверда обкладинка, ілюстрації.

10. Життя і боротьба генерала "Тараса Чупринки" (1907–1950). Документи і матеріали. У книзі зібрані документи та матеріали за 1907–2005 рр., які характеризують основні віхи життя і діяльності керівника українського визвольно-революційного руху в 1943–1950 рр. ген. Романа Шухевича ("Тараса Чупринки") та присвячені його пам'яті. Поряд з документами Галузевого державного архіву СБ України до збірника увійшли документи Державного історичного архіву України у Львові і, частково, – ЦДАВО України, а також матеріали, які публікувалися в "Літописі Української Повстанської Армії" (Торонто) та в інших виданнях. Київ–Торонто, 2007, 832 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

11. Мережа ОУН(б) і запілля УПА на території ВО "Заграва", "Турів", "Богун" (серпень 1942 — грудень 1943 рр.). До книги увійшли 353 раніше не опублікованих документи з різних територіальних осередків ОУН(б) і запілля УПА на Волині й Південному Поліссі за серпень 1942 — грудень 1943 рр., які відображають діловодство КП, округ, районів ОУН(б) на ПЗУЗ (серпень 1942 — вересень 1943 рр.), а також округ, надрайонів, районів, кущів, підрайонів і станиць запілля УПА на ПЗУЗ (вересень — грудень 1943 р.). Київ–Торонто, 2007, 848 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

12. Воєнна Округа УПА "Буг" 1943–1952. Документи і матеріали. Книга 1. Том містить документи командування воєнної округи і окремих підрозділів, пресові видання "Буг", як також звітно-інформативні документи керівництва ОУН на Львівщині. Київ–Торонто, 2008 р., 800 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

13. Воєнна Округа УПА "Буг" 1943–1952. Документи і матеріяли. Книга 2. Том містить документи командування Воєнної Округи і окремих підрозділів, пресові видання, як також звітно-інформативні документи керівництва ОУН на Львівщині. Київ – Торонто, 2009 р., 1232 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

14. УПА і запілля на ПЗУЗ. 1943–1945. Невідомі документи. До збірника увійшли нещодавно виявлені у різних архівах України історичні джерела УПА (УПА–Північ) (266 документів, світлини), що раніше були не відомі широкому загалові. У них висвітлюється історія керівництва, військових підрозділів, армійського запілля за 1943–1945 рр. Територіальний ареал: північний захід, центр, північний схід Волині, Південне Полісся. Київ – Торонто, 2010 р., 640 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Готуються до друку томи НС:

– Боротьба проти повстанського руху і націоналістичного підпілля: протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН і УПА. 1946–1952. Книга 2.

– "Волинь і Полісся у невідомій епістолярній спадщині ОУН і УПА. 1944 – 1954 рр."

СЕРІЯ «ЛІТОПИС УПА» – БІБЛІОТЕКА

1. Юрій Ступницький. Спогади про пережите. Автор – волиняк – оповідає про свою родину та переживання від юнацьких років (кінець 30-х) до виходу з ув'язнення в середині 50-х років. Автор є сином начальника штабу УПА полк.

Леоніда Ступницького, разом з яким у 1943 р. пішов до УПА, де навчався у старшинській школі «Дружинники». Після арешту в 1944 р. поневірявся по тюрмах і таборах Радянського Союзу. Київ, 2000, 128 стор., м'яка обкладинка, мапи, ілюстрації.

2. Володимир В'ятрович. Рейди УПА теренами Чехословаччини. Монографію присвячено одному з маловідомих аспектів історії українського національно-визвольного руху 1940-1950 років – рейдам УПА чехословацькими теренами. Обрана тема дозволяє авторові показати розмах національно-визвольної боротьби в Україні, її вплив на події у післявоєнній Європі, без чого неможливе правильне і об'єктивне тлумачення суспільних процесів того часу. Львів, 2001, 208 стор., м'яка обкладинка, мапи, ілюстрації.

3. Ярослав Грицай – «Чорнота», Параскевія Грицай. А рани не гоїлися: Спомини «Чорноти». У книзі описані спогади чотового командира УПА «Чорноти» про події, що відбувалися в 1943-1945 роках на Закерзонні, та про його страдницьке життя в більшовицьких тюрмах і концтаборах Сибіру. Мемуари підготовлені до друку дружиною автора Параскою Грицай (з дому Ротко), яка протягом довгих років відтворювала розповіді свого чоловіка, уточнювала, доповнювала та систематизувала їх. Львів, 2001, 332 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

4. Спогади вояків УПА та учасників збройного підпілля Львівщини і Любачівщини. Книга містить спогади Василя Левковича ("Вороного"), його дружини Ярослави, сотен-ного Миколи Тарабана ("Тучі"), вояків УПА Івана Філя ("Шеремети"), Івана Василевського–Путко ("Вуса"), оргмоба Костя Міхалика ("Думи) та зв'язкової Катерини Когут–Лялюк ("Грізної"). В книзі подана коротка згадка про Якова І. Чорнія ("Кулю", "Мушку", "Ударника"), командира Перемиської 6 ВО УПА, авторства Федора Лопадчака. Львів, 2003, 448 стор., тверда палітурка в суперобкладинці, ілюстрації.

5. Мирослав Горбаль. Довідник-пошуківець. Реєстр осіб, пов'язаних з визвольною боротьбою на теренах Львівщини (без Дрогобиччини). 1944-1947 (за архівними документами). Книга є підсумком опрацювання архівних документів з фондів Державного архіву Львівської области за 1944-1947 роки. Ці документи мають інформаційно-звітний характер (також плани заходів, стенограми нарад, протоколи засідань та допитів, підпільні документи, прокурорські аналізи, аґентурні справи тощо) й викривають суть боротьби комуністичного режиму проти національно-визвольного руху на вказаних теренах. У довіднику подані ключові ідентифікаційні дані про осіб, які були пов'язані з тим рухом, та джерела інформації цих даних. Львів, 2003, 416 стор., м'яка палітурка.

6. Мирослав Горбаль. Довідник-пошуківець. Реєстр осіб, пов'язаних з визвольною боротьбою на теренах Дрогобиччини. 1939-1950 (за архівними документами). У цій праці зібрана траґічна інформація про особи та події, що, безпосередньо чи опосередковано, у позитивному чи неґативному плані, були пов'язані з визвольною боротьбою на території тодішньої Дрогобицької области у 1939–50-х роках. Основна інформація – результат опрацювання документів архівних справ Державного архіву Львівської области (ДАЛО) та інших архівів, а також видань, публікацій і машинописів з цієї тематики; дописів, свідчень, спогадів та листів. Львів, 2005, 1312 стор., ілюстрації, тверда палітурка.

7. Володимир Ковальчук. Діяльність ОУН (б) та Запілля УПА на Волині та південному Поліссі (1941-1944 рр.). В книзі досліджено інформативний потенціал джерел з історії діяльності мережі ОУН і запілля УПА на ПЗУЗ. Обговорюється формування первісної джерельної бази, особливості фондоутворення, діловодство, проводиться класифікація документального масиву джерел та з'ясовано особливості діяльності референтур ОУН(б) і запілля УПА. Львів, 2006, 512 стор., тверда палітурка.

8. Онишко Леся. «Нам сонце всміхалось крізь ржавії ґрати». Катерина Зарицька в українському національно-визвольному русі. У цій монографії на основі архівних документів та матеріалів, спогадів учасників подій досліджено етапи становлення світогляду Катерини Зарицької, її участь в формуванні Українського

Червоного Хреста; діяльність в референтурі пропаґанди ОУН (б) та налагодження зв'язків головнокомандувача УПА Романа Шухевича; показано її життєвий шлях в тюрмах і таборах СССР, а потім на волі. Львів, 2007, 928 стор., тверда палітурка, суперобкладинка, ілюстрації.

9. Коханська Галина. З Україною у серці. Спомини. Спомини присвячені історії національно-визвольного руху на Волині 1930-1950 рр. Вони відображають діяльність польського окупаційного режиму та більшовицькі репресії 1939-1941 рр. Авторка детально розповідає про свій вступ в ряди ОУН, проходження вишколів, свою діяльність в Колківській республіці УПА у відділі розвідки. Окремий розділ споминів присвячений ув'язненню в комуністичних таборах. Львів, 2008, 400 стор., тверда палітурка, суперобкладинка, ілюстрації.

СЕРІЯ «ПОДІЇ І ЛЮДИ»

1. Посівнич Микола. Нескорений командир. У нарисі висвітлюється життєвий шлях провідного члена ОУН та Головного командира УПА Романа Шухевича, незламного лідера національно-визвольної боротьби українського народу. Торонто-Львів, Видання 2-е, доповнене. 2008, 80 стор., ілюстрації.

2. Осьмак Наталка. Кирило Осьмак – нескорений Президент УГВР. Пропоноване дослідження розкриває на основі архівних документів і матеріалів невідомі сторінки життя і діяльності одного з чільних керівників українського визвольного руху 1940-х років. – Торонто-Львів, 2008, 128 стор., ілюстрації.

3. Посівнич Микола. Степан Бандера. Життя присвячене свободі. Пропоноване дослідження присвячене життю та діяльності Провідника ОУН та ЗЧ ОУН Степана Бандери в 1920–1959 рр. На основі спогадів та документів у книзі висвітлено боротьбу і роль ОУН і ЗЧ ОУН та її лідера у тогочасних суспільно–політичних процесах. Крім того, читач зможе довідатися про родинне, шкільне, студентське оточення, в якому формувалася особистість майбутнього Голови проводу ОУН та ЗЧ ОУН. Торонто–Львів, 2008, 112 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

4. Петро Й. Потічний. Моя дорога. Короткий біографічний спомин Петра-Йосифа Потічного, написаний англійською мовою, охоплює період від народження до часу, коли він, як юнак, вояк УПА, прибув зі своїм відділом до Західної Німеччини під кінець 1947 р. Торонто–Львів, 2008, 124 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

5. «Грім» – полковник УПА Микола Твердохліб. Спогади і матеріали. / **Упорядник Роман Грицьків.** Видання присвячене полковнику Української Повстанської Армії Миколі Твердохлібу – «Грому». Крізь призму спогадів безпосередніх учасників подій та інших матеріалів у збірнику зображено життя і діяльності видатного повстанського командира, а також висвітлено національно-визвольну боротьбу 1930-х – 1950-х років у Карпатах. Торонто–Львів, 2008, 128 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

6. Михайло Романюк. Петро Федун – «Полтава» – провідний ідеолог ОУН та УПА. Пропоноване видання присвячене життю та діяльності одного із керівників збройного підпілля ОУН та УПА Петра Федуна – «Полтави». На основі архівних документів висвітлено процес формування світоглядних позицій, національно-патріотичних переконань та його творчої спадщини. Торонто–Львів, 2009, 128 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

7. Українська Головна Визвольна Рада / **Упорядники П. Й. Потічний, М. Посівнич.** У книзі про УГВР поміщено статті Р. Шухевича, м. Дужого і А. Камінського, спогади Л. Шанковського, Д. Ребет у яких висвітлено боротьбу і роль УГВР у тогочасних українських суспільно-політичних процесах. Торонто–Львів, 2009, 136 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

8. Володимир Іванченко. Квітка у червоному пеклі: життєвий шлях Людмили Фої. Брошура присвячена життю Людмили Фої ("Оксани", "М. Перелесник"), 1923–1950, котра була одним із організаторів підпілля ОУН (б) у м. Києві під час Другої світової війни. Арештована вона витримала тортури в'язниці НКДБ. Будучи ключовою фігурою у протистоянні радянських спецслужб з

СБ ОУН, зірвала потужну чекістську операцію з виявлення та знищення керівників українського визвольного руху. Одночасно вона – авторка чудових літературних творів. Людмила Фоя загинула в нерівному бою з військовою групою МДБ, рятуючи пораненого друга. Торонто – Львів, 2009, 128 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

9. Олександр Іщук. Життя та доля Михайла Дяченка – "Марка Боєслава". Книга присвячена життю та долі Михайла Дяченка – поета, письменника, підпільника й одного з керівників Карпатського КП ОУН, автора чималої кількості поетичних творів та оповідань, у яких чітко продемонстровано мету та завдання українського визвольного руху середини XX століття. Вперше оприлюднено раніше невідому інформацію про заходи радянських каральних органів із розшуку м. Дяченка, виявлену в ГДА СБУ, окремі його твори та маловідомі фотографії. Торонто – Львів, 2010, 140 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

10. Олександр Іщук, Володимир Іванченко. Життєвий шлях Галини Голояд – "Марти Гай". У книзі чи не вперше на основі архівних документів МДБ УРСР, збережених в Галузевому державному архіві СБ України, детально висвітлено життя та долю однієї з чільних діячок українського визвольного руху Галини Голояд – "Марти Гай". Книгу доповнено творами письменниці, маловідомими фотографіями та документами з архівів радянської державної безпеки. Торонто – Львів, 2010, 128 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

11. Володимир Мороз. Портрет Осипа Дяківа-"Горнового". Книга присвячена життю та діяльності одного з провідних публіцистів воюючої України, члена Проводу ОУН на українських землях та заступника Голови генерального секретаріату УГВР, підполковника-політвиховника УПА Осипа Дяківа. На підставі широкого масиву джерел з'ясовано його внесок в український національно-визвольний рух, висвітлено основні ідеї понад двох десятків публіцистичних праць. Торонто – Львів, 2010, 128 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

12. Володимир Мороз. Зиновій Тершаковець-"Федір". Зиновій Тершаковець увійшов в історію українського національно-визвольного руху як крайовий провідник ОУН Львівщини та засновник і редактор підпільного видання "Літопис УПА". Докладно про ці та інші аспекти його життя та діяльності йде мова у даній книзі, написаній на широкій джерельній базі, зокрема невідомих архівних документах. Також вперше з 1944 р. публікується праця З.Тершаковця "Польське питання", в якій розкрито погляд українського підпілля на стосунки із своїм західним сусідом. Торонто – Львів, 2011, 128 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

13. Микола Андрощук-«Вороний». Записки повстанця. Книга спогадів Миколи Андрощука-«Вороного» охоплює період з весни 1943 р. по весну 1944 р. і подає широку картину дій українських повстанців на південній Волині. Автор приймав безпосередню участь у тих подіях і зустрічався з багатьма повстанськими командирами — Д. Клячківським – «Климом Савуром», П. Олійником – «Енеєм», М. Свистуном – «Ясеном». Про славних повстанських командирів та про чисельні бої з німецькими підрозділами, найбільший бій загонів УПА та військ НКВС на Гурбах і важкий Північний рейд міститься інформація на сторінках цього видання. Торонто – Львів, 2011, 128 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

“ЛІТОПИС УПА” В МЕРЕЖІ INTERNET

Заходами Адміністрації видавництва “Літопис УПА” детальну інформацію українською та англійською мовами про видання та споріднені матеріали можна знайти в мережі Internet за адресою:

http://www.litopysupa.com

Ця інформація складається з чотирьох груп.

1. Вступ до серій (*Introduction to the Series*), який дає загальні інформації про “Літопис УПА” та цілі видавництва.
2. Інформації про замовлення (*Ordering information*), які дають короткі інформації про кожний том серій та як їх замовляти.
3. Книги “Літопис УПА” (*Litopys UPA volumes*), де про кожний том подано не тільки повну бібліографічну інформацію (титульна сторінка, дата і місце публікації, число ISBN, ціна та редактор книги), але також повний текст вступної статті та резюме матеріалів тому. Текст ілюстрований знимками, які знаходяться в книзі.
4. Споріднені матеріяли (*Related Materials*). У цій групі подані публікації інших видавництв, що відносяться до теми УПА та Збройного підпілля в Україні.

Аналогічну інформацію англійською мовою
можна знайти також на web сторінці за адресою:

http://www.infoukes.com/commercial/litopysupa/index.html

Про подальші інформації можна звертатися на адресу Адміністрації:

— Микола Кулик — **mykola.kulyk@litopysupa.com**

або Редакції:

— Петро Й. Потічний — **peter.potichnyj@litopysupa.com**

Адміністрація в Україні — **litopys@bs.lviv.ua**

Будемо вдячні за відгуки читачів на наше видання.

Пишіть на подані адреси або також на
www.litopysupa.com

ОБ'ЄДНАННЯ КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА В США Й КАНАДІ
та
ТОВАРИСТВА КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА
ім. ГЕН. ХОР. ТАРАСА ЧУПРИНКИ В США Й КАНАДІ

ВИДАВНИЧИЙ КОМІТЕТ "ЛІТОПИСУ УПА"

М. Бохно, І. Василевський-Путко, І. Гомзяк, Параска Грицай,
О. Дольницький, О. Жигар, Б. Ковалик, М. Кошик,
М. Кулик, Р. Кулик, Катерина Лялюк, М. Лущак, М. Міґус, П. Мицак,
Емілія Нагірна-Зінько, Марія Пискір, А. Потічний, П. Потічний,
С. Рогатинський, М. Рошецький, І. Росіл, Наталя Солтис,
І. Терефенко, Ярослава Філь,О. Цилюпа, С. Шпак, Є. Штендера

Адміністрація:
М. Кулик, Р. Кулик, Емілія Нагірна-Зінько, Наталя Солтис

Адреса:
LITOPYS U.P.A.
P.O. Box 97, Station "C"
Toronto, Ontario, M6J 3M7, Canada
mykola.kulyk@litopysupa.com

Адміністрація в Україні:
Ігор Гомзяк, Богдан Столяр

Благодійний Громадський Фонд "Літопис УПА"
ім. Володимира Макара
Микола Посівнич

Адреса: "Літопис УПА"
пл. Міцкевича, 6/7, Львів 79000 Україна
тел.(38-032) 272-4064 e-mail: litopys@bs.lviv.ua

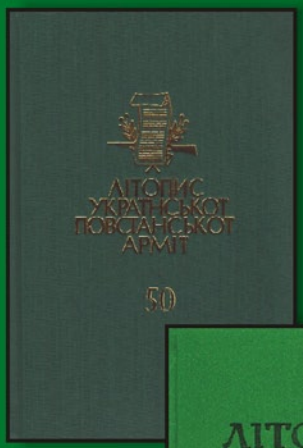

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

LITOPYS U.P.A.
P.O. Box 97, Station "C"
Toronto, ON M6J 3M7
CANADA
mykola.kulyk@litopysupa.com

http://www.litopysupa.com

"ЛІТОПИС УПА"
пл. Міцкевича, 6/7
Львів, 79000
UKRAINE
е-пошта: litopys@bs.lviv.ua

Микола АНДРОЩУК

Серія "ПОДІЇ І ЛЮДИ"

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ
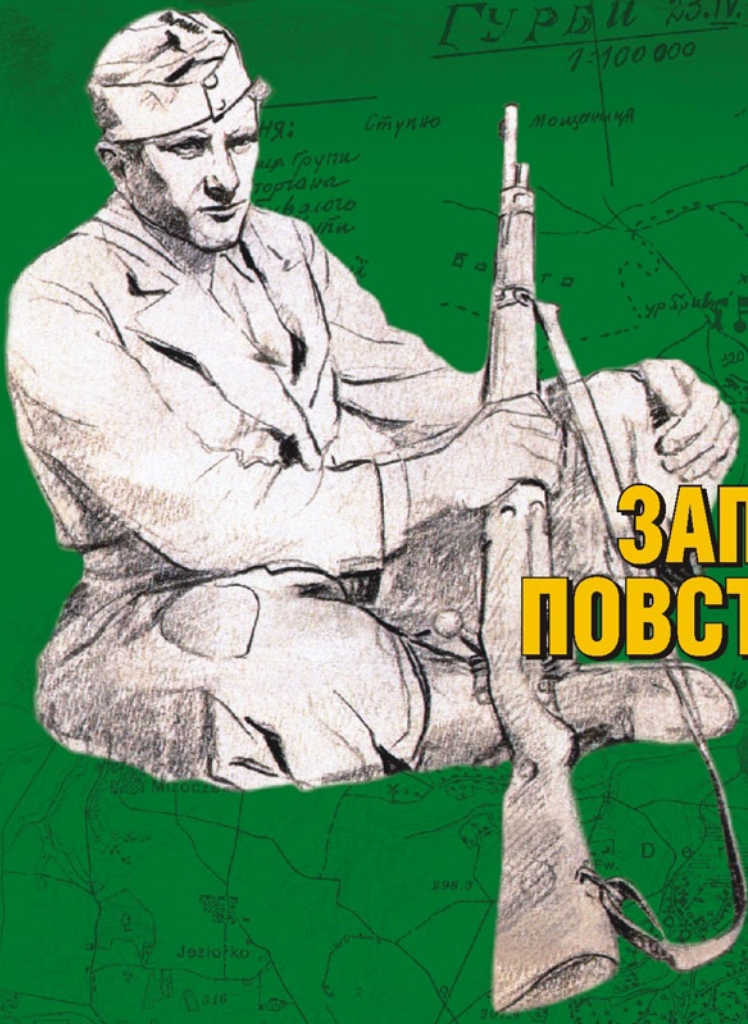
ЗАПИСКИ ПОВСТАНЦЯ